Bu sayıda

3 Haziran 1983
70 Lira

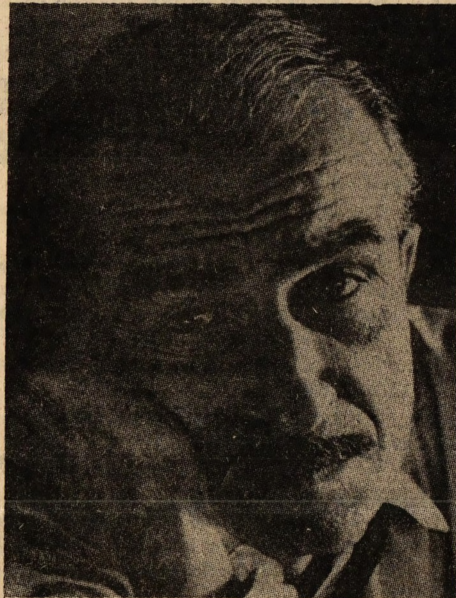
Yıl: 3 Sayı: 44/18

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

ÖLÜMÜNÜN 13. YILINDA ORHAN KEMAL

Orhan Kemal Roman Armağanını "Cevdet Bey ve Oğulları" adlı yapıtıyla Orhan Pamuk kazandı

13 yıl önce 2 Haziran 1970 yılında yitirdiğimiz ünlü öykücü ve romancımız Orhan Kemal, toplumcu gerçekçi edebiyatımızın usta yazarlarından biriydi. Toplumcu gerçekçi edebiyatımıza, yaşamından da kaynaklanan yeni bir buluş açısı getirmiştir. Öykü ve romanlarında kırsal kesim insanlarıyla kentin fabrika çevresinin yoksul mahallelerinin insanlarının yaşamını buluruz. Toplumumuzun çalkantılarından etkilenen bu insanların yaşam serüvenleri bir dönem Türkiyesinin toplumsal haritasını da çizer. İnsan-toplum ilişkisinin içiçe verildiği öykü ve romanlarında Orhan Kemal; ezilen, horlanan, ayak altında kalan insanları sevecen, aydınlık bir yaklaşımla anlatmıştır. Umutsuzluğa karşı umudun savunucusu olmuştur. Onun için Orhan Kemal'in toplumcu gerçekçiliğine bir bakıma, kendi deyimiyle, 'aydınlık gerçekçilik' de diyebiliriz.

Ara Güler

Cevdet Bey ve Oğulları adlı yapıtıyla Orhan Pamuk kazandı.

ORHAN KEMAL ROMAN ARMAĞANI ORHAN PAMUK'A VERİLDİ

Orhan Kemal Roman Armağanı'nı Çetin Altan, Erdal Öz, Rauf Mutluay, Mehmet H. Doğan, Hilmi Yavuz, Konur Ertop ve Nurer Uğurlu'dan oluşan seçici kurul, bu yıl yarışmaya katılan Orhan Pamuk'un romanını armağana değer buldu.

Edebiyat dünyamızın önemli armağanları arasında yer alan Orhan Kemal Roman Armağanı'nı bugüne dek kazanan yazarlarımız ve yapıtları şunlar:

Çetin Altan- Büyük Gözaltı (1973), Sevgi Soysal- Yenişehirde Bir Öğle Vakti (1974), Erdal Öz -Yaralısın (1975), Vedat Türkali- Bir Gün Tek Başına (1976), Hasan İzzetin Dinamo- Kutsal Barış (1977), Fakir Baykurt- Kara Ahmet Destanı (1978), Mehmet Başaran- Mehmetçik Mehmet (1979), Adalet Ağaoğlu- Bir Düğün Gecesi (1980) (1981'de Roman Armağanı verilmedi) Rıfat Ilgaz- Yıldız Karayel (1982).

Bu yıl Orhan Kemal Roman Armağanı'nı alan Orhan Pamuk, 1952 yılında İstanbul'da doğdu. 1970 yılında Robert Kolej Lisesi'ni, 1977 yılında İstanbul Üniversitesi Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulunu bitirdi. 1979 yılında Milliyet Yayınları Roman Yarışması'nda birinciliği Mehmet Eroğlu ile paylaştı. (Orhan Pamuk'la yapılan konuşmayı ve Orhan Kemal'le ilgili yazı ve yorumları 12. sayfamızda bulacaksınız)

Ekrem Kahraman. Çukurova. Yağlıboya. 95X195 cm.

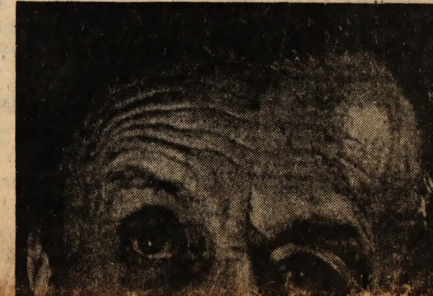
Çukurova toprağı büyük çalkantılariyle ilginç, bir romancıyı yetiştirebilecek çelişkileriyle zengin bir topraktır. Türkiye sanayiinin ilk boy attığı yerlerden birisidir. Toprağa ilk makine bizim memleketimizde, Çukurova'da girmiştir.

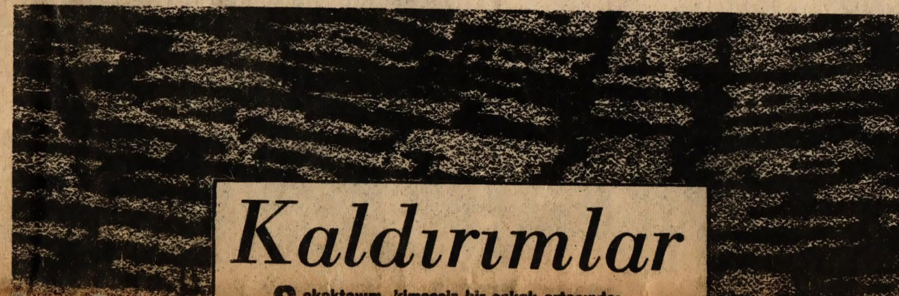
Çukurova bir gurbetciler toprağıdır. Ve bu gurbetçilerin de bir romancısı Orhan Kemal oldu. Türkiye'nin bir çok illerinden Çukurova'ya insanlar geldiler, burada yerleştiler, çiftlik, fabrika sahibi oldular. Bir de her yıl binlerce işçi memleketin öteki illerinden boyuna Çukurova'ya gelirler pamukta, çeltikte, buğday tarlalarında çalışırlar. Çukurova toprağı bir insan çeşitlemesidir ve Türkiye'nin çelişkisi en çok ve çeşitli olan bölgesidir. Bütün bu çeşitlilik de Adana şehrinde düğümlenir.

YAŞAR KEMAL

Doğan Kuban 7 Haziran'da konferans veriyor

Prof. Doğan Kuban, 7 Haziran 1983 Salı saat 18'de Edirne Halk Eğitim Merkezi Salonu'nda: 9 Haziran Perşembe saat: 17'de İstanbul İTÜ Mimarlık Fakültesi Konfe-

Kaldırımlar

Sokaktayım, kimsesiz bir sokak ortasında;

Orhan Kemal için ne dediler

Bereketli Topraklar" bir gurbetçi romanıdır. Her yıl memleketin birçok yerlerinden gelen, burada çalışan, kazanan, kazanamayan, sıtmalanan, sıtmadan ölüp geri dönemeyen insanların romanıdır. Orhan'ın gençliğinde bu ırgat insanlığının dramı her gün oynanıyordu. Kalekapısı, Kuruköprü, tren istasyonu üstüste insanlarla doluydu. Orhan bu insan dramını içinde yoğurdu. Onlardan birisiydi ve onları fabrikada yaşamıştı. Çünkü Or-

Osman Sahin

İsa Çelik

Osman Şahin, Şile Cezaevinde

1978 yılında bir gazetenin sanat ve edebiyat sayfasında Kopo adlı romanı eleştiren bir yazısı nedeniyle Türk Ceza Yasasının 142'ye 1-6 ve 312 'ye 1-3 maddelerinden yargılanan Osman Şahin İstanbul Toplu Basın Asliye Ceza Mahkemesince 27 Ocak 1982 tarihinde 1,5 yıllık hapis cezasına çarptırılmış aynı ceza Yargıtay'ın 4. Ceza Dairesi'nce onanmıştı.

Osman Şahin 1 Haziran günü Şile Cezaevi'ne giderek teslim oldu.

Osman Şahin'in son öykü kitabı **Acı Duman** Cem Yayınları tarafından yayınlandı. Bilindiği gibi yazarın daha önce, **Acenta Mirza, Kırmızı Yel** (1970 TRT Öykü Büyük Ödülü), Ağız İçinde Dil Gibi (1980 Nevzat Üstün Öykü Ödülü) adlı yapıtları yayımlanmıştı.

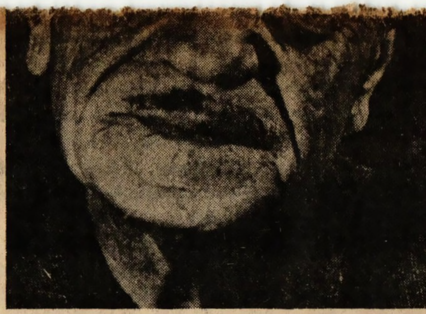
rans Salonu'nda Ağa Han Mimarlık Ödülü nedeniyle **Çağdaş Mimarlıkta Geleneğin Sürekliliği** konusunda konferans verecek.

İFSAK üyesi Bayhan, İngiltere'deki yarışmada altın madalya aldı

Dünyada her yıl yüz kadar uluslararası yarışma düzenlenir. Başarılı yapıtlar sergilere kabul edilir, ödüller verilir. Bu yarışmalar fotoğraf çalışanlar için ürünlerin değerlendirilmesi kadar, yenilenme-öğrenme-gelişme olanağı da sağlar.

İngiltere'de düzenlenen Spectrum-Guernsey II. Uluslararası Saydam Yarışması'nda İFSAK üyesi Mehmet Bayhan'ın bir yapıtı, yarışmanın iki büyük ödülünden birini: PSA (Photographic Society of America) Altın Madalyasını kazandı. Bayhan'ın yapıtı yarışmanın "Best Traditional-Geleneksel Yöntemin En İyi Saydamı" seçildi. Aynı yapıt ayrıca "McDade Özel Ödülü"nü de aldı.

Bayhan, 1983 yılı içerisinde Hindistan, Fransa ve Belçika'da da ödüller kazanmıştı. FIAP Baha Gelenbevi ile beraber Bayhan'a da Hon EFITAP ünvanı vermişti.

Ara Güler

Necip Fazıl öldü

Necip Fazıl Kısakürek, 25.5.1983'de, evinde geçirdiği rahatsızlık sonucu, sabaha karşı öldü.

Evli ve beş yetişkin çocuğu olan Necip Fazıl Kısakürek 1905'te İstanbul'da doğdu. Orta öğrenimini Bahriye Mektebi'nde tamamladıktan sonra Darülfünun Felsefe Bölümü'nde (1922-25), bir yıl kadar da Paris'te okudu. Ülkeye dönünce bankacılık mesleğini seçerek memurluk, müfettişlik yaptı (1926-39). Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde, Ankara Devlet Konservatuarı'nda, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğretim üyeliğinde bulundu (1939-43). Büyük Doğu Dergisini çıkarmaya başladıktan sonra resmi göreve girmedi (17 Eylül 1943). Çeşitli gazetelerde fıkra yazarlığı yaptı.

(Arkadaşımız Şükran Kurdakul'un Necip Fazıl'ın şiirini değerlendiren incelemesini SOMUT'un gelecek sayısında yayımlayacağız.)

Yürüyorum, arkama bakmadan yürüyorum.
Yolumun karanlığa saplanan noktasında,
Sanki beni bekleyen bir hayal görüyorum.

Kara gökler kül rengi bulutlarla kapanık;
Yukarlardan damları kolluyor yıldırımlar.
İn cin uykuda, yalnız iki yoldaş uyanık;
Biri benim, biri de serseri kaldırımlar.

İçimde damla damla bir korku birikiyor;
Sanıyorum, her sokak başını kesmiş devler
Üstüme camlarını, hep simsiyah, dikiyor,
Gözüne mil çekilmiş bir âmâ gibi evler.

Kaldırımlar, çilekeş yalnızların annesi;
Kaldırımlar, içimde yaşamış bir insandır.
Kaldırımlar, duyulur ses kesilince sesi;
Kaldırımlar, içimde kıvrılan bir lisandır.

Ben gideyim yol gitsin, ben gideyim yol gitsin.
İki yanından aksın, seller gibi fenerler.
Tak, tak ayak sesimi aç köpekler işitsin;
Yolumun zafer tâkı, gölgeden taş kemerler.

Ne sabahı göreyim, ne sabaha görüneyim;
Gündüzler size kalsın, verin karanlıkları
Islak bir yorgan gibi, sımsıkı bürüneyim;
Örtün, üstüme örtün, serin karanlıkları.

Uzanıverse gövdem taşlara boydan boya;
Alsa buz gibi taşlar, alnımdan bu ateşi.
Dalıp sokaklar kadar esrarlı bir uykuya,
Ölse, kaldırımların kara sevdalı eşi.

NECİP FAZIL KISAKÜREK

... Mevsim işçisi olarak gelmişler, yurtlarına geri dönmemişlerdi. Orhan'ın yetiştiği, sevdiği dünya bu oldu. Roman dünyüsı da bu oldu. Çukurovada kalmış ırgatların dostuluğundan, her yıl gelip giden ırgatların sağlıklı romancılığına atladı ve bu yüzdendir ki romanımızını en insan tiplerini yarattı. Orhan, çağımızın büyük romancılarından birisi yapan O'nun bu talihidir. Bütün yoğunluğuyla Çukurova'nın macerasını yaşamış olmak mutlu olanağını bulmasıdır. Yaşam, yaşamın zenginliği yeni dünyasını kurarken, kurduğu dünyayı zenginleştirir.

YAŞAR KEMAL
(Cumhuriyet, 12.6.1970)

Orhan Kemal'in yapıtı büyüktür. Kalıcı kitapları çoktur. Özellikle hikâyeleri onun çağdaş edebiyatımızın en güçlü sanatçılarından biri olduğunu kesinlikle gösterir. Bir Sait Faik, bir de Orhan Kemal'dir yirminci yüzyıl Türk hikâyeciliğinin iki doruğu. Birbirine hem yakın, hem de ayrı kişilikte iki hikâye ustası... Orhan Kemal'in yapıtı üzerinde uzun incelemeler yapılacak, önemi kesinlikle belirtilecek elbet. Yurt dışındaki uzmanlar bu işi çoktan yapmaya başladılar. Bizde de bu işe girişenler çıkacak bir gün. Yazarları bilimin yansızlığı, ama sanattan anlayan bir edebiyatseverliğin kavrayışı ile değerlendirmek gerekir. Bugün değilse yarın bizde de böyle kişiler yetişecektir.

OKTAY AKBAL
(Cumhuriyet, 7.6.1970)

Bizde, Cumhuriyetten bu yana, romanda olsun genellikle, ezilmiş bir topluluk bilincinin dile gelmesine tanık olmaktayız. İnsan haklarının yeterince güvenek altına alınmadığı toplumların edebiyatlarında ortak bir kader çizgisidir bu. İşte, Orhan Kemal, özellikle, Bereketli Topraklar'la, böylesi bir bilinci büyük ustalıkla ilk dile getiren romancımızdır bence.

VEDAT GÜNYOL
(Çalakalem, 1977)

nasılsınız

Çok fazla zeki,
haddinden fazla zeki
bir hükümdarın ilk
kusuru, kullarına
üstesinden
gelemeyecekleri işleri
yüklemektir.
Uyruklarının takatinin
çok ötesine çevirmiştir
çünkü bakışlarını o
hükümdar ,ve bir işe
karar verdiği vakit,
zekâsı sayesinde o
girişimin bütün
sonuçlarını
öngörebileceği
inancındadır.
Dolayısıyla da böyle
bir hükümdarın
yönetimi halk için
zararlıdır. Nitekim
bizzat Peygamber
demiyor muydu:
"Adımlarınızı içinizde
en zayıf olanın adımına
uydurun..." diye!..

İBNİ HALDUN

"Nasılsınız"

Boğaziçi Üniversitesi Fotoğraf Yarışması sonuçlandı

Boğaziçi Üniversitesi 6. Türkiye Üniversitelerarası Fotoğraf yarışması sonuçlandı. Seçiciler Kurulu ödülleri şu şekilde belirledi. 1.'lik Ödülü: Ödüle değer eser bulunamadı. 2.'lik Ödülü: değer eser bulunamadı. 3.'lük Ödülü: Mustafa Kocabaşı 'Nasılsınız' konulu eser, M.S.Ü. Fot. Enst.

Mansiyonlar; Sarkis Baharoğlu 'Mahmet' adlı eser, Boğaziçi Ünv.:

Sarkis Baharoğlu 'Çiçek Pasajı' adlı eser. Boğaziçi Ünv.: Nuri Bilge Ceylan 'Z'nin önceden çizilmiş yaşamı' adlı eser Boğaziçi Ünv.:

A. Soner Güleç 'Yanlış Çözüm' adlı eser, Boğaziçi Ünv.:

Aydın Silier 'Düşlerin Sonu' adlı eser, Boğaziçi Ünv.:

Seçiciler Kurulu ise şu isimlerden oluşuyordu: Fotoğraf sanatçıları, Mehmet Bayhan, Gültekin Çizgen, Nusret Nurdan Eren, Ahmet Öner Gezgin, Sabit Kalfagil, Şahin Kaygun, Fikret Otyam. Ayrıca Boğaziçi Üniversitesi Rektörü Ergün Toğrol ve B.Ü. Yayım İşleri Müd. BÜFOK Teknik Danışmanı Mustafa Niksarlı.

Düz

Ayışığına baksana
Baharlar içinden
Amma güzel ayışığı

Gözlerini kapasana

Amma güzel ayışığı
Baharların içinden

Açtın mı gözlerini
Açmamışın gibi
Yine de güzel ayışığı
Baharların içinden

Açsan da kapasan da
Çok güzel ayışığı
Baharların içinden

Gözlerini kapasan da
Açsan da
Çok güzel ayışığı
Çok güzel
Çok

CAN YÜCEL

"On İkinci Gece" Rumelihisarı'nda sergileniyor

Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İstanbul Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümü öğrencileri 4 Haziran 1983 cumartesi günü saat 15.00 ve 18.00'de Rumelihisarı Açıkhava Tiyatrosu'nda W. Shakespeare'in ON İKİNCİ GECE adlı oyununu sergileyecek. Oyun, öğretim görevlisi Zeliha Berksoy'un denetimi altında son sınıf öğrencilerinin ortak rejisi ile gerçekleştirildi. Müziklerini Serdar Kalafatoğlu hazırladı.

Aydın sorumluluğu

Toplumsal olayları yönlendirme çabasındakiler, büyük sorumluluklarla karşı karşıyadırlar. Öyle ki, toplumsal sürecin çeşitli dönemeçlerinde, çeşitli durumlarla karşılaşılır. Bazen derya deniz tehlike, bazen davul zurna ödül bazen de ala ala hey ödünle karşılaşılabilir. Çünkü, toplumsal gelişme denilen olgu bütün yükseliş ve alçalışlarında insan yiyen bir süreçtir. Her dalga, bazılarını denizin derinliklerine çeker götürür. Bazılarını kıyının selâmetine dikip bırakır. Özellikle de değişimin, yenileşme biçiminde başgösterdiği dönemler, bu dönemeçlerin iyice keskinleştiği noktalardır.

Teşhislerin doğru konulması, çıkılacak yolun uzunluğunun göze alınması ve değişime uygun adımla yürünmesi bir zorunluluktur. Ülkemiz sözkonusu olduğunda konulacak teşhis, yabancı şablonlardan önce kendimize bakarak bulunmalıdır. Boğazların üstünde oturan adam, kendisini Deli Dumrul ilân ettiğinde, geçenden bir akçe alırsa, geçmeyenden iki akçe alabilir. Konjonktürel gücü budur. Bunun yanına, ekonomik yükselişten ötürü, halkı da katabildiğinde, gücün sınırsızlığının tadına varması gerçeğin en açık biçimde ortaya konulması olur. Ancak tarihin bize öğrettiği bir başka gerçek daha vardır. Gücün sınırsızlığı, hakkın sınırsızlığı anlamını taşımayabilir. Aynı doğrultuda birleştiğinde, güç ve hak aynı dengeyi sağladığında, kamunun desteği kesin bir nitelik kazanır. Bu yeryüzünün en güzel, en görkemli erkidir. Hem haklı, hem güçlü olmak, her halkın, her toplumun ve her erkin özlemidir.

Bütün oluşumlar, haklılık ve güçlülük dengesinde toplumun mutluluğuna yönlendirildiğinde, kişisel dinginliğin ötesinde, toplumsal bir genliğin görkemine ulaşılır. Bunun için de, yenileşmenin kurallarına çok dikkat etmek gerek. Daha önceden de belirttiğimiz üzere, demokrasiyi ve özgürlüğü salt kendi istediğimizi yapabilmek diye algılamamalıyız. Bizimkilerin ölçüsünde, başkalarının istenci de sözkonusudur. Ve biz, kendi istencimizi yaşama geçirmek için ne ölçüde kararlıyız? Önemli olan budur. Yenileşmeyi ve bunu sağlayacak demokratik gelişmeyi, eskinin başına, yeni bir takke geçirmek diye mi alıyoruz? Yoksa, geleceğe yönelirken, yepyeni bir oluşumu mu özlüyoruz? Herşeyi kendi gücümüzden ve istencimizin doğruluğuyla haklılığından bekliyorsak, yenileşmeden korkmayız. Çünkü gelişmelerin bileşimi, yenileşmedir. Yok, başkalarının bağışından ve desteğinden bekliyorsak, çok bekleyeceğiz demektir.

Aydın çağının vicdanıdır. Vicdan olarak da, hakkın sınırlarını, gücün sınırlarında dengelemeye koşuludur. Ama, görevini yaparken unutmayacağı tek şey, geleceğin yolunda, geçmişin rahatını aramak olmamalıdır. Geleceğin yolu engelli, engebeli olabilir. Aydın yine de, vicdan olarak bütün engelleri aşmak, bütün engebeleri geçmekle sorumludur. Hem de, teşhisini doğru koyduğu ölçüde, tedaviyi de doğru yaparak. Denenmiş, denenmemişe yeğlenir ama, unutmayalım ki, deneme olmazsa, ilerleme olmaz.

SÖYLEŞİ

ATAOL BEHRAMOĞLU ADINDA BİR OZAN

Günümüzün Türk şairi, modern arayışların yanısıra, halk kaynağının unutulmuş, unutturulmuş köklerine inmelidir. Ölmeye bırakılmış sözcükleri, deyimleri, sözsel, sessel değerleri bulup çıkartmalı, onlara yaşarlık kazandırmalıdır. Sözdizimi açısından bir değerlendirme yapılsa, acaba kaç şairimiz gerçekten Türkçe yazmaktadır?

ŞAHAP BALCIOĞLU

Onu, geçenlerde yanan, Tepebaşındaki Ünyon Fransez minik sarayında tanıdım. Türkiye Yazarlar Sendikasının yöneticileri arasındaydı. Oraya kiracı gelmişlerdi. Ataol adıysa bir süredenberi beynimin köşesinde yer etmişti. Tanımalıydım bu ozanı, bu yeni, diri sesli sözler eden adamı.

Bir gün karşılaştık. Ve sıksık merhabalaşıp ayrılır olduk. Adam olağanüstü yumuşak, terbiyeli, saygılı, incelik ölçüsü içinde uzak ama yakın, yakın ama içine kapanıktı, sürekli hareket halindeydi. Yayın savaşı verdiği, sezdirmeden ekmek kavgası yaptığı, kimseyi kırmak istemediği, kendi başına kaldığındaysa, kalem-kâğıttan yapılı sazı eline alıp için için ağlayarak gönül tellerini tıngırdattığı belliydi. Evet, ozan olmasına ozandı ama bunu biz böyle bildiğimiz için, Ataol Behramoğlu'nu tanıdığımız için o gözle bakıyorduk. Aslında bu adam Anadolu topraklarında bir zamanlar Karacaoğlan adıyla anılmıştı. Yunus Emre diye bellenmişti. Şimdiyse onun benzerleri İtalya'da Vespa'yla katolik papazı kılığında dolaşıyorlardı. Birmanya'da ağzından tek sözcük çıkmadan benzinle kendini yakan çıplak başlı budist rahibi belki de onun ruhuydu. Hep sevecen, hep saygılı, hep ölçülü, hep kendinden veren adam.

O zamandanberi üç dört yıl geçti. Ataol'un tırmanışı sürdü ve bu yılın başında Asya-Afrika Yazarlar Birliği'nin 1981 Edebiyat Büyük Ödülü, Lotüs Ödülüyle kilometre taşı bir yerde vurgulandı. Ataol'u bir süredenberi genç kuşağın namuslu, erdemli sesi olarak izliyorum. Namuslu, temiz, iyiniyet, sevgi dolu yeni ses. Dünyaya kucak, gönül açan duygulu yürek, bilgili kafa.

SOLUĞU BAŞKA BİR OZAN

Bu ince, uzun boylu, bıyıklı, gözlüklü, saf, tertemiz bakışlı ozanın, ailesi dışında yaşamındaki tek amaç şiirdir. Ve de başarısındaki bir giz de odur. Bu sese, bu deyişe 1959'dan beri kulak veriyorum. 59-65 arasında acılarla, sancılarla kıvranan, arayan, yoklayan bir Ataol vardı. Yeni bir sesti bu. "Ben ozanım, diyordu bu ses, soluğu başka bir ozanım. Gelecek günler benimdir. Bekleyin, görün. Bekle Lotüs!"

O yıllarda hep âşıktır, Dominik'tir, Verter'dir, Adolf'tur, Kimsesiz Çocuk Remi'dir, mekten tiksiniyor, nefret ediyorsun. O halde senin ayaklarını yere bastırmamız gerek. Anlat bize, nasıl geldin bu noktaya? Anlat öyleyse bundan sonrası için neler düşlüyorsun, neye inanıyorsun?

Yunus da günümüzde yaşasaydı onun gibi gözlük takar, meşin ceket giyerdi sanırım.

— Doğru, insanları, canlıları sevdiğim doğru. Bunlar nasıl oluşur insanda?

Şöyle bir daldı. Eski günlere gitti:

—Çocukluk, aile yapısı önemli. Memur çocuğuyum. Kars'ta, Çankırı'da, Bursa'da bulunduk. Aile içinde birbirimize çok bağlıydık. Sevgi ortamında geliştik. Müzik ve şiir, çocukluğumun ayrılmaz parçalarıdır. O yıllarda Ömer Bedreddin'in, Kemalettin Kamu'nun, Necip Fazıl'ın bazı şiirlerini severek okuduğumu anımsıyorum. Mahmut Yesari'nin (Çulluk), Ömer Seyfettin'in (Diyet) hikâyeleri de okuduğumda çok etkilemişlerdi beni. Sonraları babamın kitapları arasında bulup okuduğum Puşkin'in (Dubrovski)si, içimde, haksızlığa başkaldırma duygusunu kuvvetle uyandırmıştı. Romantik tadıyla da beni büyülemişti bu kitapçık. Sonradan, lise yıllarında okuduğum kitaplar arasında Sabahattin Ali'nin (Kuyucaklı Yusuf)u ayrı bir yer kaplar. Tokat yemiş gibi etkilemişti beni bu kitap. Yine Ömer Seyfettin'in (Bomba)sından çok acı bir burukluk kalmıştı içimde. Sonra Panait İstrati, Steinbeck, Gorki, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Aziz Nesin geldiler. 1960'dan berisi, gençlik hareketleri filan derken, işte bugünlerdeyiz. Diyebilirim ki bugün benim için, toplumsal adaletsizliğe karşı çıkmak, insan sevgisini, insan değerini savunmak bir şair olarak başlıca amaçtır.

UMUTLU YA DA UMUTSUZ OLMAK

— Peki dostum, nereye gidiyoruz? Umutlu olmak için elimizde veriler var mı?

— İnsanlığın muazzam bir geçmişi, çok

Bence güzelliğin kaynağında içtenlik ve uyum vardır, yani armoni."

deş tutulan boğucu metafor bolluğunu da sevmiyorum, yine kendi payıma. Duyguda da, söyleyişte de Türkçe ve insanca bir yalınlığı arıyorum, kendimce. Dergilerde bu sorunların tartışılması genç şairler için, hepimiz için çok geliştirici olabilir.

— Ozan Behramoğlu bir şiirinde şöyle diyor: "Hiçbir şairi kıskanmıyorum ve hiçbir şaire özenmiyorum, istiyorum ki kendi çırpınışları, kendi savruk aranışları içinde bir disiplin yaratsın siirim." Bu dizenin taşıdığı anlam ve amaç sürüyor mu?

— "İşte yeniden" adını taşıyan bir başka şiirimde de şu dizeler vardır:" Şiir yazmak istemiyorum satranç tahtasında ya da matematiksel olarak/ Matematiği bilmek, ama şiir bir uçurumdur yine de..." Bunlarla anlatmak istediğim, sanırım şu: Şair hiç kuşkusuz şiirin, sanatın kurallarını bilecektir. Ama şiir, o kuralların toplamı ya da gösteri, deney alanı değildir. Bir süsleme işi değildir. Özgün, kişisel bir şeydir. Özgün bir hayatın soluğunu, ritmlerini taşımalıdır, onlardan kaynaklanmalıdır, bu soluğu ve ritmleri yansıtmalıdır. Birkaç kez daha söyledim bunları, başka konuşmalarda. Benim şiir anlayışım bu. O dizeler ve daha başkaları bu anlayışın savunucularıdır. Ölü ritmler,

ği var. Bu anlamda, hapishane de bir deney yeri. Arkadaşlarını, kendini, daha da önemlisi, ülkenin insanlarını tanıyorsun. Sağmalcılar'daki koğuş arkadaşlarımızdan biri (yazdığım dilekçe, erken tahliyesinde sanırım işe yarayan) bir tombalacı arkadaş. Geçimini sağlamak için didinen, üç çocuk babası, efendi bir genç adam. Bazen Çiçek Pasajında karşılaşıyoruz. Birlikte hapis yattığımız öğrenci arkadaşlarla da tiyatro salonlarında, kitap imza günlerinde karşılaştığımız oluyor. On ay süren hapislikten, önemli sayılabilecek sağlık sorunlarıyla, ama kendime ve ülkeme inancımı yitirmeden çıktım. Tersine...

—Sevgili Behramoğlu, bilinen bir gerçeği tekrarlıyacağım: Toplumlar dişidir, doğurgandır. Hep toplum gebe kalır, doğurur. Türk toplumu da son ikiyüz yıldır habire doğuruyor. Ama bu ne biçim bir doğumdur ki, hemen peşinden gene gebe kalıyor, gene doğuruyor. Bitmiyor bu gebelik, bu doğurganlık. Elbet bu bizim görüşümüz. Siz ne düşünüyorsunuz? Doğurma hali sürecek mi? Yoksa bitti mi? Doğum durumunun bitişi canlı, diri dişiliğe aykırı olmaz mı? Toplumdaki bu doğurganlığın ana nedenleri nedir?

—Toplumların, canlının doğurganlığı bitmez. Türk toplumunun en büyük sorunu, sorunlarını kendi iç dinamiğiyle çözme olanağına dıştan hep engel olunmasıdır. Bu toplumun büyük, çok büyük bir yaratma gücü var. Tarihinden geliyor bu güç. Çözüm bekleyen çok büyük ekonomik ve politik sorunlarla karşı karşı-

Gündökümü- 1983

23 Şubat

TOMRİS UYAR

Kırlent, sefahat aleminden döndü: dokuza çeyrek kala. Yani bir buçuk ay süreyle sokaklarda aç dolaşıp cinsel özgürlüğünün tadını çıkardıktan sonra dokuzuncu canının çıkmasına çeyrek kala. Belki de geçen yıl imzalanan toplu sözleşmeye etkin bir muhalefet yürütemediği için böyle bir direniş biçimi denemiştir, bilinmez. Kedilerin ağzından kolay kolay sır alamazsınız.

Geçen yıl ev halkıyla ev hayvanları (üçe üç) arasında imzalanan toplu sözleşmeden önce hayvanlar şu istekleri sıralıyorlardı:

1— Laklak yapmak (arka ayakları başa hızla sürterek, toz ve tüy saçarak yapılan temizlik doğal haktır; önlenemez.

2— Yemek üç öğüne çıkarılmalıdır.

3— Haftada bir yemek ikramiye verilecektir.

4— Balkona çıkmak, cambazlık yapıp kuş avlamak serbesttir.

5— Tırnakların bilenmesi için bir kütük alınacaktır.

6— Kediler hakkında küçültücü sözler edilmeyecektir.

7— Evden kaçma süresi sınırlandırılamaz.

Ev halkının karşı-istekleri ise şu doğrultudaydı:

1— Laklak, kesinlikle kalkacak.

2— Yemekte ek istem olamaz.

3— İkramiye yalnızca 4 Ekim Hayvanlar Günü'nde verilecek.

4— Balkona çıkmak, havaya bağlıdır. (Hava: Rüzgarın durumu ve evdekilerin ruh hali). Cambazlık yaparken iş kazasına uğrayanlar, sigortalı olma durumunu doğal olarak yitirirler. Yakınlarına herhangi bir tazminat kesinlikle ödenmez.

5— Kütük sorunu bir süre sonra yeniden ele alınabilir.

6— Küçültücü sözler ile şaka arasındaki farkı kedilerin yeterince değerlendiremeyeceği sabit olduğundan, bu madde tartışmaya kapalıdır.

7— Evden kaçma, ücretli izin anlamına gelemez.

Bu ciddi ve anlamlı sözleşmeyi hepimiz adına oğul Turgut kaleme aldı ve beni iş yaşamının kuralları konusundaki derin bilgisiyle hayran bıraktı doğrusu. Demek on üç yaşındaki bir delikanlı bile seziyordu işlerin nasıl yürütüldüğünü. Ateşli tartışmalar sonucunda, bizim imza atarak, kedilerinse patileri zorla bastırılarak varılan anlaşma şöyle:

1— Her ne kadar doğal bir hak ise de, özel koşullar gözetildiğinden laklak, bir süre askıya alınmıştır.

2— Ek yemek ikramiyesi 4 Ekim günü verilecektir. Ev halkı bunun karşılığında, renkli gazete ve dergilere dağıtılacak fotoğraflarda, kedilerin derli-toplu ve mutlu pozlar vermelerini şart koşar.

3— "İkramiye hak değil ödüldür" düsturu toplumun yararınadır.

4— Balkona çıkan çıkar, kalan sağlar bizimdir. (Balkon, yerden altı kat yüksektedir.)

5— Kediler, tırnaklarını bilemede eski kilimleri kullanabilirler, kütük gereksiz bir lükstür.

6— Önceden tartışmaya kapalı olduğu belirtilen maddeler, tartışmaya ilelebet kapalı kalacaktır.

7— Evden kaçanlardan, boşta dolaşanlardan, görünmedikleri sürede yürüttükleri etkinlikler için bir iyi hal kâğıdı istenir; aksi halde lokavt uygulanır.

Mustafa bey, balkondan aşağı başarısız bir uçuşa geçerek yüreklerimizde ölümsüzleşeliberi bu toplu sözleşme koyu koyu düşündürüyor beni.

Afrika gizini çözmeye çıkan doktor Livingston'dur, yollara düşen Karacaoğlan'dır, yanık Yunus'tur, derdini anlatamamaktan kıvranan Baudelaire'dir. Belki de bir protestan papazıdır. Şu küçücük farkla: Bu adam Tanrıya değil insana, doğaya gönül vermiştir, yeşile, maviye, burnu çilli kıza tapar. Zaman zaman başını alır gider bir yerlere. Sevinç arar, acı bulur.

Ataol 1970'lerde oturmaya başlar yerine. 1960'ın sancılı kuşağı ozanını bulmuştur. 1961'de onu okuyup düşüncelere dalarsınız: "Doktorlar buna ne derlerse desin/ Kim en iyi bilebilir herhangi bir şeyi/ Bir şeyi en iyi bilmek ne demektir/ Hangi din eskimez." 1970'de onu dinleyip ağlamamak elde değildir: "Bu gece onbirbuçuk otobüsüyle İstanbula mı gitsem/ İntihar mı etsem, bir toplum polisi mi öldürsem yoksa..."

1971'de Paristen gelir sesi: "Tekim, alacakaranlıkta/ Birini bekliyorum."

1972'de buhran patlama noktasına -varmıştır: "Bir umutsuzluğu sıkıştıra sıkıştıra bir hançere doğru bilemek/ Bir kedere katılmak ve bir silâhın bir parçası haline gelmek."

Gene 1972'de kendisi için yaptığı analiz ilginçtir: "Bir yanım/ Yalnızlık/ Ve hüzün tiryakisi/ Bir yanım/ Gemi azıya almaya hazır/ Bir hayat çılgını."

1973'de yükselen ses şiir değil feryattır: "Tabut, işte biziz içinde yatan.../ Biziz boğulup gizlenen.../Ömrün en katıksız coşkularını haykırırken/ Biziz duyguları tabutlanan.../ Kardeşimin tabutu, sevgilimin tabutudur bu.../ Kalbime en yakın şeylerin tabutu.../ Ki duruyor işte şuracıkta.../ Ey ömrüm, istediğin kadar uza.../ Hep bir tabut ağırlığı duyacaksın sırtında.../ Hınçla, inatla taşıyarak onu..."

1974'de konuşan ozan değil, tarih doçentidir: "Cellât uyandı yatağında bir gece/ "Tanrım, dedi, bu ne zor bilmece,/ Öldükçe çoğalıyor adamlar/ Ben tükenmekteyim öldürdükçe..."

Bu sesi aynı yılların bir başka şiiri tamamlar: "Yıllanmış bir ağaç gibi köklü,gür/ Yalan hiç yıkılmayacakmış gibi görünür/ Hükmü yaşamın verilmiştir oysa:/ Yıkılacak. Çürümüştür."

1977'de Ataol borazanı iki çığlık atar. Biri şöyle: "Millet yararına imiş/ sırtımıza yüklenen yeni zamlar/ Ya bilmiyorlar, zam nedir/ Ya bizim milletten değil bu adamlar."

İkinci çığlığa acaba kaç kişi kulak verdi: "Mangalda kül komazsın teorik konularda/ Pratiğe gelince ayağın suya erer/ Kendi korkaklığına kılıf arasın boyna/ Bu arada faşizm gelip tepene biner."

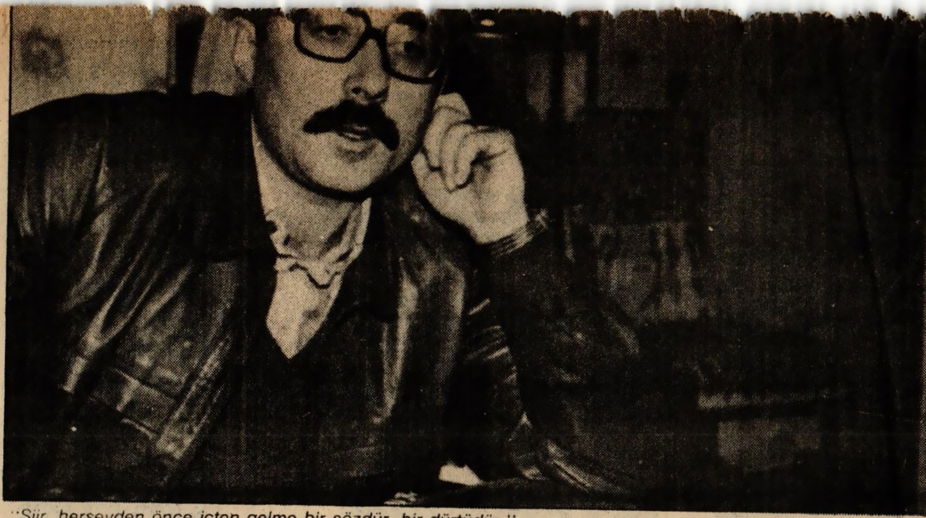
Şimdi 1983'deyiz. 1982'de iki kilometre taşı daha dikti. Biri şu: "Gecenin üzgün çiçeği sen, yavrum/ Dargın yüzünü görebilsem, yavrum/ Babalar daha çok görebilsin diyedir çocuklarını/ Tutsaksam şimdi ve sana hasretsem, yavrum."

Öbürü de şöyle: "Çocukların öldürüldüğü korkunç bir dünya bu/ Sevinci, insanca bir yaşamı savunmanın suç olduğu/ Böyle bir dünyada nedir görevi şiirin/ İşte şairin öncelikle yanıtlaması gereken soru."

Kısacası, Lotüs Ödülüne kolay ulaşılmıyor.

Lâflamak için karşılıklı geçtiğimiz gün:

— Suçlu, dedim, ayağa kalk. En büyük suçu işledin sen. Sanık değil, suçlusun. Çünkü insanları seviyorsun, insanları. Sonra hayvanları, bitkileri, doğayı seviyorsun. Sevmeyi öğrendin sen. Haksızlıktan, sefillikten, öldürücü

"Şiir, herşeyden önce içten gelme bir sözdür, bir dürtüdür."

büyük bir birikimi var. Her türlü engele karşın, toplumsal adaletsizlikle mücadelede bu birikim temel oluyor. Umutlu ya da umutsuz olmak değil, mücadele edebilmek, insanın değerine, geleceğine inanmaktır önemli olan. İnsanoğlunun kendi emeğine, kendi değerine yabancılaştırılmasında "kitle kültürü" dediğimiz şey araç olarak kullanılıyor. Yoz bir kültür sunuluyor kitlelere. Üstelik ülkemiz için dışarda hazırlanıyor bu "kültür". Ulusal bağımsızlık geleneğinin değerlerini, ulusal, hümanist kültürümüzün değerlerini canlandırmalı, yoz, kozmopolit kültürün saldırısına karşı halksal değerlerimizi savunmalıyız diye düşünüyorum.

Biraz da ozanı dile getirsem dedim:

— Ataol Behramoğlu, bir süredir şiirden geçilmez oldu. Bu iş o denli ucuz mu? Nedir bunun nedeni? Sanat ve düşün dergilerinde dè göze çarpan bir bolluk var. O konuya da değinelim mi?

İyiniyetli söz etti:

— Şiirin bir söz sanatı olarak Türk toplumunda çok derin kökleri var. Ülkemizin sahip olduğu bu büyük, derin geleneğin benzerini başka ulusal kültürlerde görmedim pek. Bunun bir nedeni, yazılı edebiyatımızın geç başlaması, bir başka deyişle, halk şiirinin yazıya dökülmesinin gecikmesidir belki de. Yunus, Karacaoğlan, Dadaloğlu, Pir Sultan Abdal gibi şairler, yüzlerce, belki binlerce yıllık sözlü bir halk şiiri geleneğinin sonuçlarıdırlar. Böylece, özellikle şiir, derin köklere sahip toplumumuzda. Günümüzdeki ve her zamanki şiir bolluğunun bir nedeni de bu olsa gerektir. Anlaşılır birşey bu. Ne var ki, geleneğin büyüklüğü, şairin sorumluluğunu da aynı ölçüde arttırıyor. Günümüzün Türk şairi, modern arayışların yanısıra, halk kaynağının unutulmuş, unutturulmuş köklerine inmelidir. Ölmeye bırakılmış sözcükleri, deyimleri, sözsel, sessel değerleri bulup çıkartmalı, onlara yaşarlık kazandırmalıdır. Sözdizimi açısından bir değerlendirme yapılsa, acaba kaç şairimiz gerçekten türkçe yazmaktadır? Ana kaynağında türkçenin sözdizimi nedir, nasıldır? Kendi payıma, bunları düşünüyorum sıksık. Şiirde de, konuşurken de, o klişeleşmiş gazete dilinden kaçınmak istiyorum. Öldürücü, kurutucu bir dil bence bu. Anlaşılmaz jargonları, şimdilerde şiirle özölü kalıplar değil, bir insanın bu dünyada yâşamış olduğuna tanıklık edecek özgün ritmler, özgün kalıplar... Başka ne söyleyeyim? Bugün de inancım budur."

Hadi, biraz daha ince konulara girelim. Biraz daha deşelim bu genç yüreği:

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK GERÇEĞİ

— Ataol Behramoğlu, Mustafa Kemal Atatürk'ü sever misin? Nedenini bize der misin?

Dikiliveriyor:

— Bu soruya rahatlıkla evet diyorum. Mustafa Kemal Atatürk, üstünde çok düşündüğüm bir kişiliktir. Söylediklerinin ve hakkında yazılanların da tümüne yakınını okudum. Beni en çok ilgilendiren yanı, ilginç, özgün, yaratıcı kişiliğidir. Bireysel yaşamının acılarını da, sorunlarını da yaratıya dönüştürüp kendini sürekli olarak aşabilmiş bir insan Atatürk. Zamanla, her konuda olduğu gibi, Mustafa Kemal Atatürk'ün de kişiliğine ve eylemine daha nesnel ve daha az duygusal bakılabilecektir. Ancak, sanıyorum ki, çağdaş Türkiye tarihinin en seçkin, en büyük, en ilginç ve özgün yaratıcı kişiliklerinden birinin Mustafa Kemal Atatürk olduğu gerçeği değişmeyecektir.

Ataol 1942'de Çatalca'da dünyaya gelmiş. Demek ki şimdi kırkbirine girdi, kırklara karışmadı. Kırklara karışmadı ama sağ gözü tekliyormuş birkaç aydır. Belirli bir sayrılık sonucu mu bu? Değil. Ya ne? On ay hapisliğin tortusu. Dört duvar arasına sıkışmışlığın çilesini bilir misiniz? Onu çeken bilir. Çekmeyen anlar ama duymaz. Hapislik zor zenaattir.

— Hapislik nasıldı dostum? İçerde neler düşündün?

Buruk buruk gülümsüyor:

— Bir gün sendikamızın onbir kişilik Yönetim Kurulunun bir sohbet toplantısında Aziz Nesin: "Yahu, dedi, içimizde hapise girmemiş olan var mı? "Bir arkadaş girmemiş. Biraz da utanarak: "Ama benim de dâvâlarım var" dedi. Şimdi, bildiğiniz gibi, o arkadaşımız da dahil, hepimiz Türk Ceza Kanununun 141/1'inden yargılanıyoruz. Ülkemizin bir gerçeği bu. Hapse girmemiş, kovuşturulmamış aydın, yazar, gazeteci yok gibi. Keşke böyle olmasaydı... Ama böyle. İnsanoğlunda acıları da olumluya dönüştürme yeteneyayız. Bütün bunlar doğurganlık nedeni. Ama sürekli olarak doğru doğuma engel olunuyor. Gene de bir gün o doğru doğumun gerçekleşeceğine inanıyorum, yani demokrat, uygar bir toplum olacağımıza... Tarihinin eskiliği düşünüldüğünde, paradoksal da görünse, Türk toplumu çok genç bir yapıya sahip. Gençlikse atılımcıdır, dinamiktir.

— Türk toplumunun dış sorunlardan etkilenişi ve iç sorunları kültür, sanat yaşamında ne gibi biçimlere bürünüyor? Hangi kollarda ürün veriyor? Ürünler doyurucu mu? Düşün dünyamızın sözcüleri görevlerini yapıyorlar mı? Türk aydını ve onun sözcüsü doğru yolda mı?

–Türk toplumunun her alanda köklü, kalıcı araştırmalara ve ürünlere gereksinimi var. Günübirlik yüzeysel çalışmalar, geçici modalar ve sanat, ne kültür adamına, ne de topluma birşey kazandırmaz. Bir örnek vereyim: Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesindeki öğrenciliğim sırasında kısa bir süre hocam olan tarih profesörü rahmetli Mustafa Akdağ son derece alçakgönüllü, gösterişsiz bir bilim adamıydı. Ama titiz bir çalışma ürünü olan (Türk halkının dirlik ve düzenlik kavgası), (Celâli isyanları) adlı yapıtları bugün kendi alanında temel kaynaklar oldu. Folklor alanında da sayın Pertev Naili Boratav'ı burada anmak isterim. Sayısını çoğaltabileceğimiz bu örnekler, gönül ister ki tüm bilim dallarında ve sanat yaratı alanlarında geçerli olsun. Bugün bu anlamda Türk aydınının, sanatçısının, görev ve sorumluluğunun tam tamına bilincinde olduğu söylenemez. Güncel modalar ve başarılar hâlâ geçer akçedir. Ancak burada sorumluluğun sadece aydına düştüğü de ileri sürülemez. Sizin kuşağınızın çok iyi anımsayacağı bir 1940'lar denevi yaşadı Türkiye. Gerek bilim, gerek sanat alanında büyük birikimlere gebe dönemdi o. Ama Nâzım Hikmet, Sabahattin Ali gibi dünya ölçüsünde büyük gücü olan sanatçıların, üniversitelerdeki gerçek bilim adamlarının, Milli Eğitim Bakanlığı klâsiklerinin, Köy Enstitüleri gibi gene büyük birikimlere gebe deneyimlerin başlarına neler geldiğini biliyoruz. Oysa gerek bilim, gerekse sanat alanında köklü yaratılar ancak birikimler ve gelenekler üzerinde yükselir. Yakın tarihimiz bu birikim ve gelenek oluşumunun sürekli engelleme örnekleriyle doludur. 1940 olgusundan sözettim. 1960 sonrasında yeniden kurulmaya başlanan gelenek ve birikimse bir ucuyla gelip YÖK'e dayandı. Bu da burada kalır mı dersiniz?

GÜZEL-ÇİRKİN ÜSTÜNE

— Kalmaz derim. Güzellik çirkinliği yener. Sahi, yeri geldiği için sorayım: Güzel nedir? Çirkin nedir?

Lotüs'ün sahibi bir an düşündü:

—Bence güzelliğin kaynağında içtenlik ve uyum vardır, yani armoni. Çirkinlikse doğal olarak bunun tersidir.

— Peki şair, ya şiir nedir? Ne değildir?

— Şiir de herşeyden önce içten gelme bir sözdür, bir dürtüdür. Bütün sanatlarda olduğu gibi işin kurmaca yanı bu içten gelmeliğin biçimlenmesidir. Yoksa aslı, kendisi değil. Böylece şiir olmayandan da neyi anladığımı belirttim sanırım.

Belirtti. Hem de kendine yakışan biçimde, zarifçe.

22 Mart

Eve "dışardan" birinin gelmesi, daha doğrusu "girmesi", önemli bir olay sayılır bizde. Öyle alıştırılmışız. Hele söz konusu kişi "temizlikçi"yse.

Çok iyi anımsıyorum, çocukken "temizlikçi"nin geleceği günler çektiğim sıkıntıyı. (Evin yaşamına doğrudan katılan "emektar"larla ana-babalardan çok daha büyük bir yakınlık paylaşırdım oysa. Onlara Türk Korsanları'ndan ya da Sarı Beniz'den bölümler okur, mektuplarını yazardım.) Ama "temizlikçi"nin gelişi çok önemli bir olaydı. Annemin inancına göre, mutlaka iyi bir yemeği pişirilmeliydi, saat on birde kahvesi yapılıp götürülmeliydi, para-pula ilişkin konuların onun önünde açılmamasına özen gösterilmeliydi. Belki de bütün incelikleri titizlikle gözeten bir kadın olduğu için kırk altı yaşında gümledi gitti annem. Oysa anneanne, yaşamın zorluklarını büyük bir vurdumduymazlıkla karşıladı, garip bir bencillikle kişiliğini koruyarak çevresine kök söktürdü ve seksenini aştıktan sonra da pili bittiği için doğal bir ölümle öldü. Anneanneye göre "hizmetçi kadınlar"la içli dışlı olmamak, onlara mesafeli davranmak gerekirdi, yoksa başınıza çıkarlardı. Sürekli gözdağı verilmeliydi çalışanlara, toplumdaki "yer"leri unutturulmamalıydı. Bizim soframızda yerleri yoktu onların, zaten rahat edemezlerdi, doğru dürüst yemek yemeyi bilmezlerdi çünkü. Anneanne, şerrinden kurtulmak isteyen emekçilere küçük tuzaklar hazırlardı: Ufak tefek borçlar takarak dönmelerini sağlardı. Bugün de üstünde uzun uzun düşündüğüm bir konu: Annemin sevecenliği, dostluğu asla değerlendirilmemiştir de evde "hanım" sıfatıyla hep anneanne saygı görmüştür. Kimbilir belki de "rol" kargaşasına yol açmadığı için.

İlişkilerdeki röl dağılımını sürekli karıştırdığım için benim de "temizlikçi"lerle başım hep derde girmiştir. Ufak tefek savsaklamaları görmezlikten gelmem, herkesin işini kendi bildiğince yapacağına olan inancım yüzünden. Bir de bakarım "temizlikçi" ben oluvermişim, "temizlikçi hanım"ın kahve falına bakıyorum. O da dokuzda geleceğine bir süre sonra onda geliyor, sonra on buçukta; dörtte giderken, üçte kaytarıveriyor.

Boşver. Burjuvalığın cilveleri bunlar. Bunlara katlanamıyorsan, kendi temizliğini kendin yaparsın hiç değilse kafan daha temiz kalır. Ben de bir süredir öyle yapıyordum. Zaten temizlikçiye vereceğim gündelik, benim bir günlük çalışmamla karşılanamıyor, çeviri dahil. O zaman, bir günlüğüne "vasıfsız işçi" olmak daha kolay. Düzenli, temiz bir evde yaşayacağıma çok küçükken karar vermiştim. Evli de olsam evsiz de. Güzel ve "el tutan" osmanlı yemeklerini yapmaya ve yemeye düşkün olduğuma göre her şeyi olabildiğince çabuk halletmem gerekiyordu. Buna da karar verdim. Tanımadığım birine "Bak, şurayı yeterince silmemişsin, bunu esgeçmişsin, örümcekleri almamışsın, soğanı ince doğramamışsın" gibi eleştiriler getirmekte bocaladığıma göre, ince ince sinirlenip içerlediğime göre, bu sorunları(!) en çabuk yoldan en az fireyle kendim çözüme ulaştırmalıyım.

Ama bugün "temizlikçi" geliyor. Şöyle ince bir temizliğe. Eyvah! En azından, kedi tüyleri üstüne bir söylev dinleyeceğim.

Dün, üstünkörü bir temizlik yaptım zaten. Elim değmişken çöp kovasını yıkadım, elim değmişken banyo küvetini çamaşır suyuyla doldurdum, elim değmişken... "Kadıncağız, bunları akıl edemez, sonradan bozulacağıma.." Makarna-pilav yapılmaz, onları evinde bol bol yiyordur. Kereviz-bamya, allengirli sebzelerdir, herkes sevmez. En iyisi bifteğin yanına patates kızartmak. Onun yemek saati bizim içki saatine denk geleceğinden patateslerin bir bölüğünü önceden kızartmak gerekecek, olsun!

Dün, çok yoruldum ama ev, konuğumuza yaraşır bir ev oldu, temizlenecek pek bir yer de kalmadı. Yeni bezler, sabun-tozu ve arap sabunu (hangisiyle iş görmeye alışık, bilmiyorum) alındı (gülüyorum kendime). Sonuncu sorun geldi sıra: Turgut ne olacak? En iyisi, öğle yemeğimi dışarda yemek, kadını rahat bırakmak... (Bir bin küsur lira daha!)

"Temizlikçi", bize acımış olmalı: Gelmedi.

yazko SOMUT

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

Yıl: 3
Sayı: 44/18
Tarih: 3 Haziran 1983
Fiyatı: 70 Lira

S.S. Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi- YAZKO adına Sahibi ve Genel Yayın Müdürü Erol Toy/ Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:Hayati Asılyazıcı/Ankara Temsilcisi: Gülşen Karakadıoğlu/ Yönetim Yeri: Türkocağı Caddesi No: 17, Kat: 2, Cağaloğlu/ Yazışma ve Havale Adresi: YAZKO, P.K. 442 Sirkeci, İstanbul/ Telefon: 22 78 45/ Abone Koşulları: 6 aylık: 1750 lira, 12 aylık: 3500 lira/ Yurtdışı için iki katıdır/ İlan Koşulları: İlan sayfalarında santim/sütun: 800 lira, diğer sayfalarda santim/sütun: 1000 lira. (İlanlar için sütun eni 3 cm'dir.)/ Dizgi, film, ofset hazırlık: Çağdaş Yayıncılık ve Basın Sanayii A.Ş./ Baskı: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş./ Dağıtım: Hürriyet Holding A.Ş.

BİR DİZİ GENÇLİK SORUNU DAHA

TANZER OKUR

EĞİTİM:

Yüksek öğrenim kapılarına gelene dek görülen uzun eğitim gençlere işe yönelik hiç bir beceri, uzmanlık kazandırmamakta, eğitimi üretimle bütünleştiren hiç bir yönü bulunmamaktadır. Genel orta öğretim diploması yalnızca yüksek öğrenime giriş için başvurma hakkı vermektedir. Plansız ve dengesiz bir şekilde uygulanan bu genel öğretimin son aşamasına gelindiğinde ise gençler, büyük bir eleme ile karşı karşıya gelirler. Yüksek öğrenim hem nicel, hem de nitel anlamda bu büyük talebi karşılama olanağına sahip değildir.

Üniversite kapılarından içeri sıyrılamayan gençlerin sayısı dev boyutlara ulaşınca bazı ilginç (?) çözümler getirilmeye çalışılıyor. Örneğin, üniversiteye giremeyip, iş de bulamayan lise mezunları için endüstri meslek liselerinde "özel sınıflar" açılıyor. (1)

Eğitim sistemimizde köklü değişiklikler yapılmadan, yani eğitimi üretimle bütünleştirici bir eğitim verilmeden sorunun çözümü yolunda olumlu bir adım atılmış olabilir mi? Üniversiteyi "tek çıkar yol" olmaktan kurtarmadan üniversite önündeki yığılım ne denli önlenebilir?

Yüksek öğrenime devam eden gençlerin ünivesiteye girme nedenleri araştırıldığında şöyle bir durumla karşılaşıyoruz:

%42.4'ü istediği bir iş veya mesleği kazanabilmek, %19.3'ü ciddi bilimsel çalışma ve araştırma yapabilmek, %13,4'ü genel kültürünün artması amacıyla, %24.9'u da gerçekten üniversite eğitimi amacına yönelik olmayan ikincil nedenlerle yüksek öğrenim kurumlarına girmişlerdir. (%24.9'un pek te küçümsenemeyecek bir oran olduğu açıktır. Öyle ki, bu oran ciddi bilimsel araştırma amacıyla üniversiteye girenlerin sayısından bile fazladır.) Aynı araştırma, sayısı hiç de az olmayan bir kitlenin üniversiteye sadece "girmiş olmak için" girdiğini, gene önemli bir bölümünün de istemedikleri veya lisede hiç düşünmedikleri, ilgi duymadıkları bir dalda öğrenim gördüğünü ortaya koymaktadır. (2)

Böyle bir amaçla öğrenim görmek ne derece üretken, yaratıcı kılar insanı ne denli motive eder?

İŞSİZLİK:

"Yüksek tahsilli işsizler ordusu"nun dev boyutlara ulaştığı hiç de yabancısı olmadığımız bir gerçek. Bunun sonucunda yüksek öğrenimlerini tamamlamış gençlerimizin çok büyük bir yüzdesinin asıl meslekleri ile hiç bir ilgisi olmayan işlerde çalışmak zorunda kaldığını görüyoruz. İktisat mezunu iki gencin büfe açıp, diplomalarını büfelerinin duvarına astığı, inşaat mühendisinin geçimini şarkıcılıktan sağladığı haberleri yakın bir geçmişte gazetelerde yer almıştı. Bu örnekleri çoğaltabiliriz... Araştırmalara göre, tıp ve eğitim fakültelerinin dışındaki fakülte ve terimlerle betimlenecek durumdadırlar.

Uzun süre işsiz kalınması gençlerde güvensizlik duygusunun yer etmesine neden olurki bu, ruh sağlığı açısından büyük bir tehlike oluşturur. Bu amaçsız, kırgın, öfkeli, doyumsuz gençlik kesiminin her bireyi topluma ters düşen davranışlara yönelebilir. Dergilerde, filmlerde, televizyonda gösterilen güzel yaşamların, güzel serüvenlerin özlemiyle, tutkusuyla yozlaşıp, kendine kurtuluş yolu arayabilir. Buna bağlı olarak uyuşturucu madde kullanımı, intihar ve suç işleme olaylarında artış görülmesi de olasıdır.

Bu arada ilginç (aynı derecede de korkunç) bir bulguya da değinmeden geçmeyelim: Bakırköy Akıl Hastanesi'nde 1500 hasta üzerinde yapılan araştırma sonunda, en çok işsizlerin akıl hastalığına yakalandığı ortaya çıkmıştır. (5)

BOŞ ZAMANI DEĞERLENDİRME

Gençlerle yapılan çeşitli anket soruşturmaları sonucunda bunların %70'inin sinemaya ya da kahveye, %40'ının maça, %22'sinin tiyatroya gittiği saptanmıştır. (6) Yüksek öğrenim gençliğinin %70'den fazlasının boş zamanlarını edilgen olarak geçirdiği de aynı araştırma bulgularından anlaşılmaktadır. (7)

Bu konuda şimdiye kadar yapılan çalışmalar "iyi niyetli birer girişim"den öteye gidememiştir. Üniversite Mediko-Sosyal Merkezleri'nde sürdürülen boş zamanı değerlendirme etkinliklerinin de çok sayıda öğrenciyi kapsadığı, yaygın bir hale geldiği söylenemez. Aklımıza şöyle bir soru takılabilir: Acaba İstanbul'daki sanatsal ve kültürel etkinliklerin izlenebileceği yerlerin (sinema, tiyatro, konser salonu vb.) koltuk sayısı ile kahvehanelerin "sandalye sayısı"nı karşılaştırsak nasıl bir sonuç alırız? Hangisinin miktarı daha çoktur dersiniz? Gelin, soruları daha da çoğaltalım: Kütüphane sayısı gereksinimlere yanıt verebilecek düzeyde mi? İstenilen her kitap piyasada rahatça bulunabiliyor mu? Ya kitap fiyatlarına ne demeli? Her genç kolayca kitap alabiliyor mu? Yoksa kitap alımı bir "lüks" haline mi geldi? (Veya gelmekte?) Gençlerimize ne dereceye kadar sanat ve kültür bilinci, birikimi verilebiliyor? Onların yoz bir "sanat" anlayışının etkisinde kalmadığı söylenebilir mi gerçekten?... "Ölürsem kabrime gelme" şeklinde naralar attırarak mı, "Parçala Behçet" türünde filmler veya "Sıcak sıcak"' gibi kitaplar sunarak mı "sanat zevki" aşılayacağız gençlere? Boş zamanlarını sanatsal-kültürel etkinliklerle değerlerdirmelerini bu tip örneklere dayanarak mı önereceğiz? Spor yapma olanakları isteme yanıt veriyor mu?

Tüm bu ve benzeri sorulara verilecek yanıtlar gençlerin boş zamanı "etkin bir biçimde değerlendirme"leri için sağlananların yeterli olmadığını ortaya koyacaktır.

CİNSEL SORUNLAR:

1968 yılında SSYB'nin "Burs Alan Öğrencilerin Sosyal ve Ekonomik Durumu" üze-

— Gençlik kesiminin çoğu toplumumuzda "Boşta gezer gençlik", "Artık gençlik", "Diplomalı işsizler" gibi terimlerle betimlenecek durumdadır.

lerine bilgi vermediğini belirtmiştir. %36.6'sı ise "ailemden bazı kişiler pek çok şeyi açıklamışlardı" demişlerdir.

1979 bulgularına göre, cinsel sorunlara yaklaşan ailelerin oranı %15, okulların oranı %10'dur. Geriye kalan, sorunlara ilişkin yanıtları değişik kaynaklardan eksik, yanlış ya da cinsel coşku yaratmak için abartılmış olarak almaktadır. Bu kaynakların başında %35 ile arkadaşlar.

FIRTINALI BİR EVRE

Tüm bunların yanı sıra bir de "ergenlik dönemi sorunları" bunaltır genci... Gençlik döneminde çocukluktan yetişkinliğe geçiş olayını yaşar birey. Gerek bedeninde, gerek duygusal dünyasında, gerekse toplumsal ilişkilerinde öylesine hızlı ve beklenmedik değişiklikler olur ki, genç adeta kendi kendisine yabancılaşır. Toplum içinde sivrilme, rol sahibi olma isteği, deneyimsizliği ile birleşince hiç de beklemediği sonuçlarla karşılaşabilir. Duygusal coşku ve taşkınlık içinde olması duyduğu kırıklığı, üzüntüyü çok daha şiddetle hissetmesine neden olur.

Böylesine "fırtınalı" bir evrede bir de yukarıda sıraladığımız sorunların birkaçıyla karşı karşıya kaldı mı, sorunlar yumağı kolaylıkla kördüğüm haline gelebilir genç için... Tüm bu sorunların ortasında tek başınaysa eğer, iyice bunalır, bunalır... Kendisi şu veya bu şekilde suç işlese, ya da başka bir biçimde topluma ters düşen bir davranışta bulunsa hemen yakasına yapışıverilir ama... Böylece, sorunlarının çözümünde ona yardım eli uzatılmazken, sorunlarının neden olduğu olumsuz sonuçlardan hesap sorulur. Hatta, onu en ağır şekilde cezalandırmakta bile hiç tereddüt gösterilmez. Zaman zaman en ağır suçlamalarla karşılaşır genç... Her olumsuz gelişmede onun parmağı aranır. "Gelecek sizindir, umut kaynağımız sizlersiniz"de denilir. Onlar için bayram bile kutlanır!

— Sorunlarının çözümünde ona yardım eli uzatılmazken, sorunlarının neden olduğu olumsuz sonuçlardan hesap sorulur.

ÇÖZÜMLENEMEYEN BİR SÜRÜ SORUN

Şimdi yeniden "sorunlar"a dönelim.

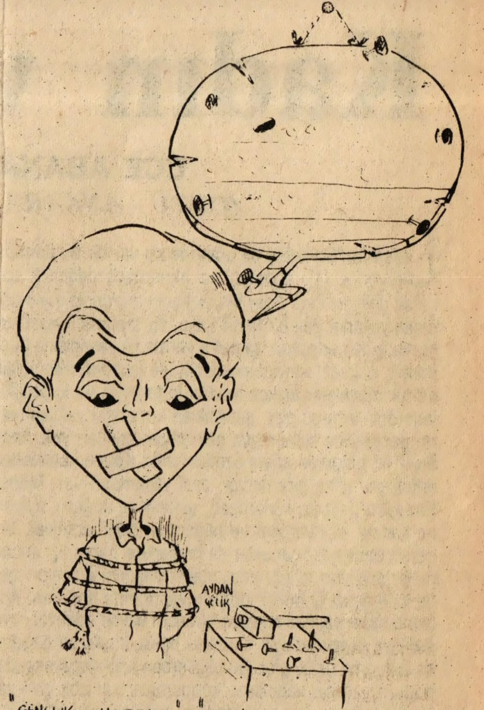
Gördük ki, bazı sorunlar (beslenme, derslerin kuramsal ve yaşamdan kopuk olması gibi eğitimsel sorunlar, cinsel eğitimin verilmemesi, işsizlik, boş zamanı "değerlendirememe") geçmişte de, günümüzde de önemini koruyor.

Bir kısmı ise, artık eskisi gibi birincil derecede önemli değil gençler için. Örneğin yakın zamana kadar "üniversite olaylarından huzursuzluk duymak" hemen hemen tüm gençler için çok önemli bir sorun oluştururken, artık böyle bir sorundan söz edilmemektedir.

Bir takım sorunlar ise bazı çevrelerde hâlâ gençlerimizin karşısına dikilmektedir. Bazı kesimler içinse güncelliğini yitirmiş durumdadır. Örneğin; kaç-göç zihniyetinin sürmesi, ailede düşünce özgürlüğünün ve hareket serbestisinin yetersizliği, hareket serbestliği konusunda kızlara erkeklerden daha az hak tanınması, anne-babanın gençleri anlamaması gibi...

Bu arada yeni sorunlar da doğmuştur. Özellikle son aylarda yüksek öğrenimini bir işte çalışarak sürdüren gençler, derslere devam zorunluğunun konmasını büyük bir sorun olarak dile getirmektedirler. Bir kısım öğrenci ise vize sınavı uygulamasından yakınmaktadır. Yüksek öğrenim kurumlarına alınan öğrenci sayısının arttırılması sonucunda dershane kapasitesinin kitaplıkların, kantinlerin, spor alanlarının, hatta koridorların gereksinimi karşılayamaması da eğitimsel bir sorun olarak nitelendirilebilmektedir.

Çözümlenemeyecek sorun yoktur aslında... Tüm güçlükler yenilebilir, pek çok şey başarılabilir. Yeter ki, iyi niyetli uygulama projeleri sözde kalmasın.

KAYNAKÇA

(1) Tercüman, 30.3.1983.

(2) Doç. Dr. Aysel Ekşi, Gençlerimiz ve Sorunları, İstanbul 1982.

(3) Tercüman, 20.3.1983.

(4) Güneş, 30.3.1983.

(5) Günaydın, 12.3.1983.

(6) Prof. Dr. Özcan Köknel, Cumhuriyet Gençliği ve Sorunları, İstanbul 1979.

(7) Prof. Dr. Özcan Köknel, a.g.e.

(8) SSYB Burs Alan Öğrencilerin Sosyal ve Ekonomik Durumu, Ankara 1968.

(9) Doç. Dr. Aysel Ekşi a.g.e.

(10) Prof. Dr. Özcan Köknel a.g.e.

Beslenme sorununa somut bir örnek:

TURAN EMEKSİZ'DE YEMEK, EZİYET DEMEK

HANDAN ÖZTÜRK

Yaklaşık 500 yılı aşan bir geçmişiyle ülkemizdeki tüm üniversitelerin en eskisidir İstanbul Üniversitesi. Günümüzde 7 fakülteye dağılmış olan 30 bine yakın öğrenciye, eğitim hizmeti vermeye çalışmakta bu tarihi okul... Ancak bu denli köklü bir geçmişe sahip olmasına karşın, hâlâ öğrencilerin en sıradan gereksinimlerini karşılamaktan oldukça uzak bir durumda.

Öğreincilerin bir günlük ders süresi içerisinde en temel gereksinimlerinden biri olan yemek sorununu, ilk kez İ.Ü. 1976 yılında ele almış. Bugün tüm yüksek okul yemekhaneleri içersinde en eskisi olan "Turan Emeksiz Yemek Salonu"da yine bu yıllarda göreve başlamış. 2000 kişilik bir kapasiteyle işe başlayan yemekhane bugün, 30 bin kişilik bir öğrenci mevcuduna karşılık ancak kapasitesini

ladığı ikinci evreye bırakır. Şamatanın dozajı biraz düşmüş, yerini gerilim almıştır.

bu noktada öne geçerek tek sıra halinde uzanan üçüncü kuyruğa geçer.

Ali Kalmaz

Yurtta kalıyorum. Biz yurt öğrencileri için yemek işi çok daha büyük bir sorun. Zaten çok az olan gelirimizle dışardan yiyemediğimiz için, hergün bir-birbuçuk saatimizi buraya ayırmak zorundayız. Yurtta sabah kahvaltısı verilmediği için bir şey yemeden geliyoruz. Öğle yemeğini de çekilen bir yığın eziyet sonucu yiyebiliyoruz. Yetkililer yemek saatlerini artırarak, örneğin 9.00-17.00 arasına alarak bu sorunu biraz azaltabilirler. Böyle bir uygulama kuyruğu ortadan kaldıracağı gibi yurtta kalan öğrencilerin, iki defa yemek yeme olanağı da bulmalarını sağlar.

Bir başka çözüm yolu da yemeğin yanı sıra kumanya vermek olabilir. Zamanı olmayan öğrenci hiç olmazsa kumanya ile gereksinimini giderebilir.

Erkan Büyükbaş adlı öğrenci ise arkadaşının önerisine şunu ekliyor.

— Yemeği olanaklar ölçüsünde (okul) çok yere dağıtarak buradaki kuyruk önlenebilir

yüksek okulları bitiren gençlerin %75'i eğitim gördükleri dallardan başka alanlarda çalışıyor. Dil Tarih Coğrafya, Siyasal Bilgiler, Mimarlık ve Mühendislik Fakülteleri ile eski İTİA mezunları başka mesleklerde çalışmada ilk sırayı alıyorlar. (3) Bir gazete haberinden de şunu saptıyoruz: "Bu günlerde bir çok üniversite mezunu diplomasını gizleyerek bir iş bulmaya çalışıyor. Yalnızca ilkokul mezunları için açılan işlere girenlerden bazılarının aslında yüksek okul mezunu olduğu belirtiliyor" (4)

Şurası kesindir ki, işsizlik, salt yüksek okulu bitirenlerin sorunu değildir. Meslek liselerini bitirenlerin iş bulma konusunda biraz daha şanslı olmalarıyla birlikte, lise bitirenlerin oldukça büyük bir kesimi bu sorun ile karşı karşıyadır. Gençlik kesiminin çoğu toplumumuzda "Boşta gezer gençlik", "Artık gençlik", "Diplomalı işsizler" gibi

rine yaptığı araştırma, öğrencilerin %46'sının karşı cinsten arkadaşı olduğunu, %53'ünün ise, olmadığını saptamıştır. Karşıt cinsten arkadaşı olma oranı erkeklerde %49, kızlarda ise, %36'dır. Karşıt cinsten arkadaşı olmayanların %36'sı buna neden olarak maddî olanaksızlıklar içinde bulunmasını, %25'i istememesini, %25'i de sıkılgan olmasını göstermektedir. (8) Öte yandan 1982 yılında kızların %73'ü, erkeklerin %86'sı karşı cinsle yakın bir arkadaşlığı istediklerini bildirmişlerdir. (9)

Gençlerle yapılan anket ve konuşmalarda bunların %85'inin karşı cinsle ilgi, beğeni sınırları içinde kalan arkadaşlığı istemelerine karşın, ailelerinin %72'sinin bu tür arkadaşlığa bile engel olduğu görülmüştür. (10)

1976-77 yıllarını kapsayan İ.Ü. öğrenci anketinde, öğrencilerin yarıya yakın kısmı (%49.6) ailelerinin cinsel konularda kendi-

15 bine çıkartabilmiş.

Bu orantısızlık nedeniyle günde yalnızca bir öğün verilen ve saat 11.00'den 15.00'e dek süren yemekten yararlanabilmek için büyük bir çaba ve zaman harcamak zorunda kalıyor tüm öğrenciler. Dışarıya göre oldukça ucuz olan 35 TL.lık dört çeşit yemeği alabilmek için kuyruğa giren öğrenciyi burda üç farklı evre bekler.

Birinci evrede öğrenci daha dersin havasını üzerinde taşır. Derse ilişkin sohbetler, şamata ve selâmlaşmalar içersinde sürer. En az 20, en çok 60 dakika süren bu ilk kuyruk yemekhanenin giriş kapısına dek uzanır.

Giriş kapısının yanlarında bulunan jetonların alınmasıyla biten birinci evre, yerini sıkıntının, sıcağın ve terlemenin baş-

En az 15, en çok 30 dakika süren bu evre sıkıntının açık bir isyana dönüştürüldüğü bölümdür aynı zamanda... Üçer koldan sıraya giren öğrencilerden eylemci ruhlu olanlar ellerindeki jetonları yandaki demirlere vurarak, çıkardıkları "şak şak" sesleriyle isyanlarını açıkça belirtirler.

Bu arada yazına yatkın teorisyenler de boş durmayarak hemen ellerindeki kalemle duvara saldırırlar. İçlerindeki gerilim ve sıkıntıyı boydan boya yazılarla dolu olan duvarın üzerine ender inciler halinde döktürürler.

İkinci evreden Üçüncü evreye geçiş ise oldukça zor ve engebelidir. Üç sıranın tek sıraya dönüşmesi gereken bu geçiş noktasında, başarıyı kesin atılganlık belirler. Atik davranan üç sıranın düğümlendiği

Işin sonuna yaklaşılmıştır artık!...

Bu son evre 5 dakika sürmesine karşın, kuyrukzedelerin sabırsızlıkları da had safhaya varmıştır. Midenin sesinin beynin sesini iyice bastırdığı bu son kuyrukta hakim olan durum, yarı bilinçsizlik halidir.

İşte yemeğin alınmasıyla biten son evre...

Ancak yarın yine yinelenecek olan büyük çile...

Yöneticiler, önümüzdeki yıl ek olarak yapılacak olan 2000 kişilik bir yemek salonuyla birlikte bu sorunu çözümleyeceklerini düşünürken, öğrenciler ise bunu çözüm olarak yeterli görmeyerek daha farklı öneriler getirmekteler.

Konuya ilişkin olarak görüştüğümüz öğrenciler görüşlerini şöyle belirtiyorlar.

Okan Gümüşkaya,

— Yemeklerden fazla bir şikâyetim yok. Hergün gelmeye çalışıyorum. Ha evet, kuyruklar...

Gerçekten çok kötü, ama dayanmaya çalışıyorum. Baştan çok daha zordu. Sonraları gittikçe alışıyor insan. Kuyruk boyunca arkadaşlarla sohbet ediyoruz. Gazete okuyoruz, günlük gazeteyi ya da yemekhanenin gazetesini. (!) Yemekhane gazetesi daha ilginç tabii.

Fevzi Polat,

— Kısa bir sürede YÖK bulvarı yapan sayın Doğramacı'yı birgün gelip bizimle birlikte yemek yemeye davet ediyorum. Günde 2-3 saati yollarda, 1-2 saati de yemek kuyruğunda geçen bir insanın doğru dürüst öğrencilik yapması mümkün mü?...

NERDE BİZİM SEMBOLLERİMİZ?

YAPRAK ÖZER

İkon,(Yunancada) Ortodokslarda İsa, Meryem ya da ermişlerin tahta üzerine mumlu ve yumurtalı boyalarla yapılmış resimleri demektir. Geçmişte, ermişlerin tahta üzerine yapılmış resimleri olan ikonlar, bugün, türlü hayvan ve hayali resimlerin çoğunlukla porselen eşya üzerine yapılmış resimleri anlamına geliyor.

Bu sayımızda irdeleyeceğimiz konu, sanata ve dine yönelik bir uğraşıyken, yozlaştırılıp ticarimetahaline dönüştürülen ikonlar. Öyle ki, yüzümüzü üzerinde Candy resmi olan havluya kurular, çayımızı Snoopy fincanlarından yudumlar, mektuplarımızı Charlie Brown'la süslü kağıtlara yazar olduk. Duvarlarımızı süsleyen aksesuarlar, üzerimizden çıkarmadığımız bulüzler, çocuklarımızın oynadığı oyuncaklar, bayanların kullandığı takılar da cabası.

Nereye baksak ya televizyon, gazete, kitap gibi kitle iletişim araçları, ya da sinema sayesinde tanıdığımız çizgi karekterlerle karşılaşıyoruz.

İşin ilginç yönü de, ülkemizde popüler olan tüm ikonların yabancı kökenli olması. Neden bir Nasreddin Hoca, bir Keloğlan bu derece popüler olamadı da Süpermen, Charlie Brown - Snoopy, Candy, Değerli ile paylaşıyoruz günlük yaşantımızı? Ne buluyoruz yabancı orijinli sembollerde?

Mickey Mouse'a nereden bakarsanız bakın, bir faredir. Dans etse de, kötülüklerle savaşsa da bir faredir o. Bırakın sevimli olmasını, bizim toplumumuzda fare iğrenç, tiksindirici, pis olarak nitelendirilir.

"Fare" dendiği an ne olacağını hepimiz az çok hayal edebiliriz. Hanımlar sandalye üstlerine fırlayıp, avaz avaz bağıracaklar, beyler erkekliğe leke sürdürmemek için küfrederek ve biraz da ürkerek fareyi bulup öldürmeye çalışacaklar.

Fare dendiğinde tüylerimiz ürperir. Mickey Mouse denen sevimli fare yerine,o tatsız lağım fareleri, gazetelerde okuduğumuz kulak, burun kemiren pis yaratıklar aklımıza gelir.

Köpekleri sadık, yararlı hayvanlar olarak tanısak da, sokakta gördüğümüz zaman yanından geçmemek için elimizden geleni yaparız. Can derdi... "bir de ısırırsa al başına belayı. İşin yoksa kuduz iğnesi ol!" diye söyleniriz içimizden. Toplumumuzda köpek beslemek oldukça ufak bir kesime özgü, yeni yeni gelişen bir tutku. Çoğumuz mahalledeki köpekleri besler, yavrularına özenle bakarız, ancak, "kıh kıh kıh" diye gülen sevimsiz bir köpeği (Değerli) hangimiz severiz?

Ne bugün ne de geçmişte, ülkemizde kovboy olarak adlandırılıp, Vahşi Batının tüm özelliklerini yansıtan kişilere rastlamak olası değil. İster iyilikle bezenmiş olsun, ister adaletle elele vermiş olsun bir kovboyun (Red Kid) toplumumuzda yeri yoktur.

Mickey Mouse'u, Değerli'yi, Red Kid'i çizgi filmlerden, çizgi romanlardan tanıyoruz. Ya Snoopy'i?...

İlk olarak çıkartmalarla ülkemize giren Snopy'i kimse tanımaz. Ama, pek yakında içimizde Snoopy ağacı çıkacak. Snoopy bardaklari, Snoopy havluları, Snoopy bulüzleri, Snopy not defterleri, Snoopy çıkartmaları, Snopy kolye - küpeleri, Snoopy heybeleri, Snopy oyuncakları...

Peanuts serüveninde,özellikle iki kahraman dikkatimizi çekiyor. Biri, elini her attığı işde başarısız olan Charlie Brown, diğeri ise, güçlü bir yazar, büyük sporcu, müthiş bir pilot ve dünya üzerindeki tek köpek sarayına sahip olan Snoopy'dir. Peanuts, büyükler gibi konuşup, hareket eden çocukların güldürü türündeki serüveni. Ancak,üzerindeki güldürü perdesi aralandığında, ardındaki acı, keder ve umutsuzluk göze çarpıyor.

Ancak yabancı dilde yayınlar satan kitapçılarda bulabileceğimiz Snoopy'nin çizgi serüvenini ülkemizde çok az kişi izler. Çoğumuz Snoopy'nin çizgi romanı olduğunu bile bilmeyiz. Bilmemek ayıp değil de, böylesine kendimize mal edip, baştan aşağı Snoopy'leşmeye ne qerek var?

E.T.'yi çizgi romanlardan, çizgi filmlerden tanımıyoruz. E.T. diğer kahramanlar gibi bir geçmişe de sahip değil, Türkiye'de henüz vizyona girmeyen E.T.'yi meraklılar videodan izlediler. Hollywood'lu yapımcılar, uzaydan gelen çirkin bir yaratığa dostluk, barış, iyilik gibi nitelikleri ilk kez bufilmde bahşederek dünyanın dört bir yanında satış rekorları kırdılar.

Gösterildiği her ülkede günün konusu olan E.T.'nin "çirkin mi, yoksa güzel mi?" tartışması hâlâ sürüyor. Şüphe yok ki, E.T. estetik açıdan son derece çirkin, ancak, özellikleri nedeniyle de son derece sevimli bir yaratık.

Snoopy gibi E.T. de ülkemizde tanınmadan üne kavuştu. Biblolarıyla, yastıklarıyla, bulüzleriyle E.T., hediyelik eşya satan mağazaların en çok satışını yaptıkları mal.

Mickey Mouse, toplumumuzda sevilmeyen bir hayvan olan fare... Değerli, mundar, muzur, mendabur bir köpek... Charlie Brown, utangaç, neye elini atsa başarısız olan bir çocuk... Süpermen, uzaydan gelen, doğa üstü yeteneklere sahip bir iyilik sembolü. ("Çocuk mu kandırıyorsun?" der insan böyle bir açıklamaya.)

Küçük, büyük herkesde bir tutkudur gidiyor ama, bu kahramanları tanıyor muyuz? ne amaçla yaratıldıklarını biliyor muyuz? "neden yabancı orijinli" sorusuna yanıt verebiliyor muyuz?

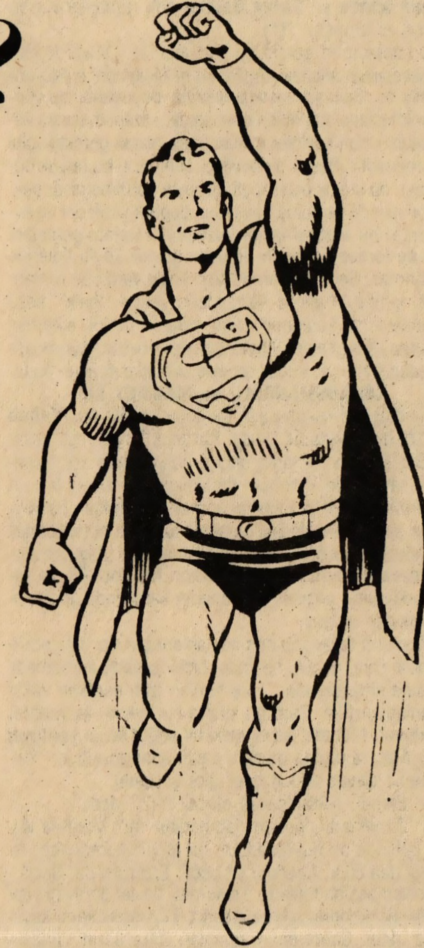
İşin içine ticaret, kâr,reklam unsurları girince fazla düşünmeye gerek kalmıyor galiba... Nabza göre şerbet vermesini iyi bilen Amerikalı tüccarlar, karikatür bir kez tutulduktan sonra, peşini bırakmadan çizgi serüvenler, çizgi filmlere uyarlıyorlar. Hatta söz konusu çizgileri müzik, sinema, yayın organları aracılığıyla halkın değişikliğe duyduğu tutkuya seslenerek topluma mal ediyorlar.

Salt ticari amaçla günlük yaşantımızda önemli bir yer tutması sağlanmış bir kaç çizgi yerine **Nasreddin Hoca** gibi güldürü ustasının, karikatürü gündelik yaşama sokmayı başarıp, gelişmesine büyük katkısı olan **Cemal Nadir'in Amcabey**'inin böylesine yaygınlaşmaması önemli bir kayıptır.

İşin içine ticaret, kâr, reklâm unsurları girince fazla düşünmeye gerek kalmıyor galiba.

Red Kid'le Amerikan tarihini öğreneceğimize, Süpermen'le hayal tacirlerinin maceralarını izleyeceğimize, bir devre büyük puntolarla adını yazdırmış Cemal Nadir ve Türk karikatürüne damgasını vuran diğerlerinin çizgileriyle kendi gerçeklerimizi öğrenebilseydik...

Turgut Çeviker, 4 Mart 1983 tarihli Somut'ta Cemal Nadir'in anısına yazdığı yazıda, bu büyük sanatçının sağlığında çizdiği karikatürlerinin yeni basımının yapılmadığını, yeni kuşağın Nadir'in ancak bir kaç karikatürünü görebildiğini belirtiyordu. Oysa, yabancı çizgilerin yerleştiği boşluğu geç de olsa doldurmak için kolları sıvamanın zamanı gelmedi mi?

Çizgi romanların kökenine indiğimizde MÖ 3000 yıllarında Mısırlı sanatçıların papirus üzerine eğlendirici hayvan resimleri çizdiğini görüyoruz. Roma'da Sezar döneminde, toplumsal konulara yergiyle yaklaşan sanatçıların çizgi kahramanlar yarattığını öğreniyoruz. Kısacası, çizgi romanların tarihi oldukça eskiye dayanıyor. Bugünkü anlamda çizgi kahramanlar ilk kez 1890 yılında Amerika'da. İlk çizgi serüven ise Amerika'da 1900'lerde yazılı kitle iletişim araçlarında yer almaya başladı.

Neden bir Nasreddin Hoca, bir Keloğlan bu derece popüler olmadı da Superman, Charlie Brown, Değerli ile paylaşıyoruz günlük yaşantımızı.

Dünya çapında üne kavuşan Amerikan çizgileri, özellikle Latin Amerika'da, Avrupa'da ilgiyle okunurken, Yugoslavya, Çekoslovakya, Polonya gibi sosyalist blokuna dahil ülkelerde de yaygınlaştı. Bununla birlikte, Avustralya, Kuzey Afrika ülkeleri de Amerikan çizgileri için önemli pazarlar arasında yer alıyor.

İçerikleri yüzünden çoğunluğunu anne ve babaların oluşturduğu geniş yığınlardan büyük tepki görmeye başlayan çizgilere 1950 yılında sansür uygulanmaya başlandı. Psikologlar çocukların çizgi kahramanlardan etkilendiğini belirtirken, araştırmacılar yaptıkları çalışmalarda özellikle savaş içerikli çizgiler yüzünden gençlerin diğer uluslar hakkında yanlış önyargıya vardıklarını vurguluyorlardı.

Çizgi kahramanların izlerini müzik, resim, televizyon ve sinemada da görmek olası. Her türden müziğe konu olan çizgiler, çok geçmeden sinemada da yaygınlaştı. Walt Disney kahramanları ve diğerleri televizyon sayesinde yığınlara seslenmeye başladı. Bundan başka, ressamlar dahi çizgi kahramanları çalışmalarına konu yaptılar. Dahada enteresan, çizgi kahramanlar, toplumların yemek alışkanlıklarından, giyim kuşamlarından tutun da günlük konuşma dilinde dahi etkili olduklarını kanıtladılar.

Amerika'da yapılan araştırmalar Temel Reis sayesinde ıspanak satışlarının arttığını, ıspanağın evlerde daha çok pişirilmeye başlandığını gösterdi. Yine başka bir örnek de, üzerinde çizgi kahramanların resimleri olan giysilerin özellikle gençler tarafından kapışılmasıdır.

Sessiz sedasız hayatımıza giren ve toplumun bir parçası haline gelen çizgiler, dünya üzerinde milyonlarca insan tarafından izlenip, en az 50 ülkede yaşıyor. Bunca farklı insanın birleştiği yegâne konu, ithal malı çizgi kahramanlar olsa gerek. Salt bu nokta bile üzerinde durulmaya değer...

Kadın ve Nesnel Bilgi

ECE ABANA
(ODTÜ - ANKARA)

Lois Paul'ün bir Guetemala köyünde kadınlar üzerine yaptığı araştırma ilginç bulgular ortaya koyuyor.

Peki, neden erkekler zeytinyağlı fasulye pişirir duruma gelmediler?

Lois Paul'ün ilginç bir araştırması var bir Guatemala köyünde (1). İlginçliği ve okunmaya değerliği şuradan geliyor; Paul diğer birçok kadın antropolojisiyle uğraşan yazarlar gibi bir **'özel'**i alıp, bir toplumbilimsel kuramın içine yerleştirip **'genel'**e varma (!) yanılgısına düşmemiş. Kadının ikinciderecedenliğiyle (subordination) ilgili bu tür makaleler açıkça mantık hatalarıyla ve iç çelişkilerle dolu olduğu gibi, getirdikleri kuramsal yaklaşımların gerçeklikle sınanmaya pek dayanıklılıkları yok. **Lois Paul**'ün bulguları şöyle özetlenebilir: Köyde kadınların, erkeklerin içine giremediği, özel yaşantıları var. Menstürasyon, (aybaşı kanaması), gebelik ve doğum, öylesine kadına ait deneyim ve bilgiler ki, değil erkekler, ergenlik öncesi kız çocuklar da bunlardan habersiz; ancak menstürasyon olduğunda, olayın bilgisini ediniyor; gebe kaldığında gebeliği, doğum yaptığında doğumu. Ancak doğum yaptıktan sonra birtakım haklar ediniyor, cinsellik ve üremeyle ilgili konuşma hakkı, başka bir doğumda bulunma hakkı gibi. Bu bilgilerden uzak tutulması da, doğum yapmış kadınların konuşmalarının çok gizli yapılması ve genç kız ve kadınların pekçok yolla etkileşimden uzak bırakılmaları gibi yöntemlerle sağlanıyor. Örneğin gölden çıkan cadı ile ilgili korku öyküleri onları gölde uzun süre iş yapıp sohbet etmekten alıkoyuyor. **'Örtünme'** de çok önemli. Daha küçücük yaşlarda kız çocuklar çok uzun eteklikler giymeye başlıyor; cinsel organının açıkta bırakılamayacağını öğreniyor. Köyde kadınların **'cinsel zevk'**i sözkonusu değil. Zevk alan ya da kendini satan kadınlardan **'cadı'** diye söz ediliyor ve köy kadınları bu kadınlarla görüşmüyor. Erkekler gün boyu köy dışında tarım ve avcılıkla uğraşırken, kadınlar evle ilgili uğraşlarını sürdürüyor ve kadınlardan herhangi birine ait menstürasyon, gebelik ve doğumla ilgili olaylarla erkeği dıştalayan bir dizi ayinsel deneyimi yaşıyorlar.

KADINLARIN "KENDİ" KAVRAMLARI

Lois Paul'ün üzerinde durduğu nokta bu kadınların **'kendi'** (self) kavramları. Kadınlar kendilerini farklı, üst düzey, güzel ve gururlu buluyorlar. **"Her tür uğraş ve deneyimlerinde belli bir düzen var çünkü, ve çünkü bedenlerine yabancılar"** Paul'e göre.

Köydeki yaşamla ilgili başka ilginç noktalar da var oysa. Öncelikle köy kadınlarının ikinciderecedenliğini kabulleniyoruz. Göstergesi de cinsel doyum hatta zevkten yoksun oluşları. İkincidereceden insan olarak ilginç bir özellikleri, belli bir dizi deneyimden geçmiş olan, dolayısıyla **'yaşlı'** olan kadınların da otorite zevklerini doyuruyor oluşları. Kaskatı ve sarsılmaz bir hiyerarşi var kadınlar arasında ve yaşlı kadınların gençler üzerinde kayıtsız egemenlikleri sözkonusu. Yani kadınların da kendi aralarında birincidereceden, ikincidereceden olanları var. Burada da geneldeki birinci ya da ikinci derecedenliğin yeniden üretilmesinin başlıca nedenini yakalıyoruz: **i) Bilgi fazlalığı ya da eksikliği, ii) Hak fazlalığı ya da eksikliği.** Bu kural köydeki kadınlar arasında nasıl işliyor? Kadın, kendinden yaşlı kadınlarca menstürasyon, gebelik, doğum, hatta vücudunun bilgisine kapalı tutuluyor. Başlarındaki **'zangoç'** anne ve anneannelere ek olarak, korku öyküleri ve erkeklerle rahatça birlikte olan kadınların **'cadı'** olmaları da oldukça meraktan caydırıcı. Oysa yaşlı kadınlar doğum, gebelik, cinsel ilişki üzerine konuşabiliyorlar; onlara yasak yok, ne birbirlerini görme konusunda, ne konuşma ne de genel davranış konusunda. Bu bir **'fazladan bilgi'** ayrıcalığı sorunu. Daha yaşlı kadınlar gençleri bilmekten alıkoyuyorlar. Özetle, FAZLADAN BİLENİN FAZLADAN HAKLARI OLUYOR.

Kadının ikinciderecedenliği de bu anlamda irdelenmeli. Lévi-Strauss'un DOĞA-KÜLTÜR ayrımını da kritik noktaları yüzünden bir kalemde silmeden önce bu fazladan bilgi olayı üzerinde düşünülmeli. Erkeğin daha kültüre yatkın olduğu söylenirken de (2) asıl vurgulanmak istenen bu olmalı: **Fazladan bilgi ve getirdikleri.**

"BİLGİ"NİN GÜCÜ

Erkeğin fazladan bilgisinin kadından neler sakındığından önce, genelde **'bilgi'**nin gücünü düşünelim. Bilgi, doğayı ve insanı anlamak için bir ayrıcalıktır. Birşeyi bilmek, bir anlamda o şeye üstün olmaktır, ya o şeye hakim olmayı, yenmeyi getirdiğinden ya da bilindiği zaman bilinenden aşkın olmaktan (o şeyin işleyişinin doğaüstü güçlerden değil de falanca maddenin yapısından geldiğini bilmenin yarattığı bir güven de diyebiliriz buna). Ve bilgi gereklidir: Özgün bir bilgiyi ilk kuruluş (con struction) için ve diğer insanlar arasında ayrıcalık elde etmek için. Bilgiyi belli kişilerle paylaşmak bir gereksinmedir belki ama insan bilgiyi kullanmak için, bilginin beylik olmaması için de uğraşır aynı zamanda. Sınıfsal ve bireysel karmaşaların doyumu için fazladan bilgi sahibi olmaktan daha iyi yol yoktur. Bilgiye belli ölçüde sahip olmanın belli bir sınıfa ait olmayı ve o sınıf üyesinin rol'ünü belirlediği de yadsınamaz bir gerçekliktir. Bilgi bir sınıf ya da grubun elinden çıktığında gizem yok olacaktır; hatta savaş başlayacaktır. Çünkü gizem **'güç'**tür.

Bilgi derken vurgulanmak istenen evrenin nesnel bilgisidir. Bu bağlamda erkeğin fazladanbilgisinin kadının ikinciderecedenliğini nasıl belirlediği oldukça kolay anlaşılır bir işleyiştir. Kadın için dünya kocaman ve korkunçtur. Ama erkek dış dünyanın ve kendi günlük yaşamının nesnel bilgisine kadından daha fazla sahiptir. Bir yıl süreyle çalıştığım/ yaşadığım bir Ortaanadolu köyünde bunu sürekli gözleme olanağı buldum. Okuduğum üniversitenin adını bilmeyen erkek hemen yoktu; bunun yanısıra 'üniversite' sözcüğünü bilen kadın yoktu. Özellikle askerlik günleri Anadolu erkeğinin fazladan bilgiye sahip olmasına büyük olanak tanır. Erkek sinemaya gider; hatta seks filmi seyreder. Sevişen insanların fotoğraflarını, görüntülerini yan yana ve arka arkaya dizilmiş sandalyelere, deri koltuklara oturup seyretmek büyük bir ayrıcalıktır. Oysa kadın için cinsellik yatakta bir **'öznel deneyim'**dir yalnızca ve cinselliğin bunun dışında bir nesnel bilgisi sözkonusu değildir. Gelişmiş ülkelerin toplumlarında bile çok sıkı işleyişlerle yalnız cinsellik değil, her konuda kadın nesnel bilgiye uzak tutulmuştur. Levi-Strauss'un **'erkeğin kültüre yatkınlığı'** üzerine söyledikleri doğru olmasa bile gerçekliğe uygundur; çünkü her yaşta ve özellikle çocuğun temel toplumsallaştırılmasında sürekli gerçeklenen budur. Gerçekten erkek daha çok bilmektedir. Erkek çocuk henüz dört yaşındayken parçaları çıkarılıp takılabilen uçakla oynar; oysa altı yaşındaki ablası bebek giydirip soymaktadır. Az önce de belirttiğim gibi, bu yalnız teknik konularla da sınırlı kalmamaktadır. Kadın teknik konuda eksik olduğuna inanır; çünkü evren içindeki yerinin nesnel bilgisinden habersizdir. Kendini ve erkeği herhangi bir türün iki cinsiyeti olarak kavrayamaz, kavramsallaştıramaz. Evrenin nesnel bilgisine sahip olma yani bilinçle kavramsallaştırma (conceptualization) ancak olayları, kadını, erkeği ve elden geldiğince evreni yasaksız ve doğal bir kendiliğindenlikle kavrama (conception) yoluyla mümkün olur. Kadının kafasında kendine ilişkin bir **'ben'**, bir **'kadın olarak ben'** kavramı vardır, ve bin türlü yasakla nesnel bilgiye sahiplenmekten alıkonuşu, kadının 'ikinci cins' oluşunu sürdürür durur.

CİNSLERARASI İŞBÖLÜMÜ

Buraya kadar erkeğin 'fazladan nesnel bilgisini', kadının ikinciderecedenliğini yeniden üreten bir işleyiş (mechanism) olarak ele aldım ve üzerinde düşünürken de kılgısaldan uzaklaşmamaya çalıştım. Sorunu kuramsal düzeyde ele alıp daha karmaşık bir biçimde ortaya koymak da olası, ama olmamalı. Belli bir kuramsal temelden yola çıkıp bir toplumsal 'oluş'u bir genellemeyle son bulan sözlerle açıklamaktan korktuğum için **'fazladan nesnel bilgi'** olayının, yalnızca bir işleyiş oluşu üzerinde 'kesin'im. Aslında 'fazladan nesnel bilgi'nin ilkel toplumlarda kadının ikinciderecedenliğini başlatan (originator) olma olasılığı vardır. Kadının ikinciderecedenliğini, kuramsallaştırma düşkünü antropologların yaptığı gibi tek nedene- fazladan nesnel bilgiye- dayandırmak yoluna gidildiğinde tüm kuramlardan daha akla yatkın, en azından mantık yanlışlarından uzak bir nedensel ilişki oluşmakta oysa. Ve az önce değindiğim gibi, bu güçlü bir **olasılıktır.** Çünkü ilkel toplumlarda cinslerarası işbölümü (sexual division of labor) hiç değilse biyolojik üremenin neden olduğu ölçüde vardır. Ve bu, erkeğin avcılığını belirlediği gibi, 'avcının' (erkeğin) dış dünyayı daha fazla tanımasına, daha çok nesnel bilgi edinmesine neden olmuş, böylelikle kadının kısıtlı nesnel bilgisi kadını kısıtlamıştır denebilir. İlkel dönemde kadınlar Tchambuli'deki gibi (3), dişini tırnağına takıp karnı burnunda ava gitseydi, erkekler her toplumda zeytinyağlı fasulye pişirecekti belki.

NOTLAR

1) *Paul, Lois;* ***The Mastery of Work and the Mystery of Sex in a Guatemalan Village*** *in Woman, Culture and Society, Edited by Rosaldo & Lamphere*
2) *Ortner, Sherry B.* ***Is Female to Male as Nature Is to Culture?*** *in Woman, Culture and Society, Edited by Rosaldo & Lamphere*
3) *Tchambuli, Margaret Mead'in ünlü araştırma adalarından biri, erkeklerin tam anlamıyla ikinci cins olduğu, bilinen tek yer.*

Andrew John Aloof

J.Mitchell'den feminizm

ŞULE TORUN

Burada kısaca Juliet Mitchell' (1)den Kadınların Kurtuluşu Hareketinin (Women's Liberation) geliştirdiği temel kavramları ve örgütlenme biçimlerini aktarmak istiyorum. Bu aktarımın çizeceği çerçeve, bu sayfada yapılmaya çalışılanları değerlendirmek için önemli bir başvuru noktası olabilecek.

1960'larda kadınların özgül durumunu J. Mitchell dört ana noktada inceliyor:

1. **Üretim:** Kadınlar, üretim sürecinde yer almayı red ettikleri, ya da reddedildikleri sürece kurtuluşlarının ön koşullarını bile yaratamazlar. Ancak, çalışma hayatında yerlerini almaları da onların aile içinde ezilmelerine son vermez.

2. **Türün yeniden üretilişi (doğurganlık):** Tarihi olarak kadınların kilit üretim alanlarından uzak tutulmaları yalnız onların fiziki olarak güçsüz olmalarına değil; çocuk doğuruyor olmalarına da bağlanmıştır. Kadının çocuk doğurması ile birlikte düşünülen ailenin varlığının sürekliliğinin ve dengesinin gerekliliği ve bunda kadına düşen rol. Bir kez bu kabul edildiği zaman gerisi geliyor. Kadın çocuk doğuruyor, o halde bir aile olmalı, kadın bu yüzden üretimden ve kamu hayatından uzak kalmalı ve bunları izleyen cinsel eşitsizlik. Kadının aile içindeki rolü az farklı yapıdan kaynaklanıyor. Üretkenlik, cinsellik ve çocukların toplumsallaştırılması. Aile bunları barındırıyor.

3. **Cinsellik:** Hem çocuk doğurmada hem de cinsellikte kadın açısından baskıcı olan kadının kendi bedeni üzerinde söz sahibi olmaması. Bunların (doğurma ve cinsellik konularının) kurumlarca belirlenmesi.

4. **Çocukların toplumsallaştırılması:** Kadınların çocuk doğurmadaki "biyolojik" kaderi, onları kültürel bir işle de yüklüyor; çocuk yetiştirmek. Oysa, radikal olan olmayan tüm toplumsal bilimciler, çocuğun sağlıklı yetişmesinde iki kişiliğin de, hem annenin hem babanın önemini kavramışlar. Bu, çocuk açısından. Anne- yani kendi açısından ise çocuk yetiştirme- kadının toplumsal konumunu tanımlayan en önemli öğe.

Bunların her biri ayrı ayrı önemli araştırma ve tartışma konuları. Burada bu kısa anlatımlarla yetinip, kadının ezilmesini bu şekilde çözümleyen feministlerin 60 sonlarından başlayarak örgütlenme biçimlerine ve geliştirdikleri kavramlara bakalım.

Kadınların Kurtuluşu Hareketinin hem topluma hem de toplumun eleştirdiklerini savlayan radikal gruplara karşı bir dizi serzeniş dile getirerek ortaya çıktığı söylenmişti. Kadınların Kurtuluşu Hareketi kendisini biçimlendirirken bu serzenişleri bir yandan a) toplumsal kurumlara siyasal bir karşı çıkışa dönüştürmesi, b) gerek biçim gerek içerik bakımından daha önceki radikal hareketlerinin hatalarını gidermeyi mümkün kılacak bir örgütlenmeye gidebilmesi gerekiyordu. Yani, bir yandan da almaşığı (alternatifi) yaratmak önemli bir hedefti.

Kampanyalar: Kadınların Kurtuluşu Hareketi, var olduğu her ülkede kadınlara ezilişinin belli başlı boyutlarını gündeme getiren kampanyalar düzenledi: bunlar ekonomik, hukuki, cinsel boyutlar ve kadının yeniden üretim (üreme) ve çocukların toplumsallaştırılması konularında verine getirdiği rol gibi alanları kapsamaktaydı.

Örgütlenme İlkeleri:

1) Neden sadece kadınlar?: Erkeklerle birlikte çalışıldığında kadınların yine, geleneksel rol kalıplarına ve koşullanmalarına uygun olarak geri planda kalmaları söz konusu oluyor. b) Kadınlar bir gurup olarak ezilmektedir ve her ne kadar bütün ezilen grupların belirli bir dayanışma çabasında bulunmaları gerekliyse de, kendi durumlarını kendilerinin kavrayabilmesi için, çözümlerini de kendilerinin yapması gerekir. Kadınların Kurtuluşu Hareketi hem kadınların var olan toplum içerisindeki ezik davranışlarıyla mücadele etmekte, hem de bu ezilme halinin çözümlenmesi için gereken siyasi temeli sağlamaktadır.

2) Egemenlik mi ortak çalışma mı?: Teorik olarak egemenliğin (liderliğin) bütün biçimlerine karşıdır Kadınların Kurtuluşu ve önceki radikal hareketlerde bunun kötü sonuçlarına katlanmak zorunda kalmışlardır. Kendi örgütlerinde ortak çalışma temelini geliştirme siyasetini benimsemekte ve kendi egolarını tatmin peşine koşan önderlerin yükselmesini önlemeye çalışmaktadır. Bunun bir nedeni de -her daim edilgen ve uslu olarak yetiştirilip bu şekilde eğitilen kadınlar, birkez daha kendilerine arka sıralarda bir yerlerin önerilmesine çok uygun durumdalar. (kendi hareketleri içinde bile). Bu yüzden birçok grup örgütsel mevkilerin başında, radyoda ve TV'de yapılan görüşmelerin, toplantılarda yapılan konuşmaları, hatta yazıları daktiloya çekme, temizlik, çay yapma, mektup yazma vb. gibi işleri sırasıyla, grup üyeleri tarafından üstlenilmesi esasını benimsemektedir. Böylelikle uzmanlık engelleniyor; aynı zamanda tutuklukları (inhibisyon) içinde hapsolmaları engelleniyor.

3) Küçük grup, Kadınların Kurtuluşu Hareketinde temel birim 6-24 arasında değişen kadının üye olduğu küçük gruptur. Grup daha büyüdüğünde niteliği de değişmektedir. Ilk aşamada, küçük grup, kadınların birbiriyle sıkı bir dostluk ve dayanışma kurmaları için bir araçtır. Son aşamada ise bu küçük gruplarda bir çoğu kendisini kollektif olarak görmekte; görevlerinin de. Kadınların ezilmesi olayının çözümlemesini yaparak bunu aşabilmek için bir strateji geliştirmek olduğunu düşünmeye başlıyorlar. Bu bir uçtan diğerine geçiş de, aslında kadınların sorunlarının özel ve kişisel olmadığının, dolayısıyla çözümlerinde bireysel olamayacağının kavranması süresini yansıtmakta yani kişinin kendi kendisini algılaması (psiko-terapi anlamda...) halinden, grup bilincine geçişi göstermekte.

Temel Kavramlar:

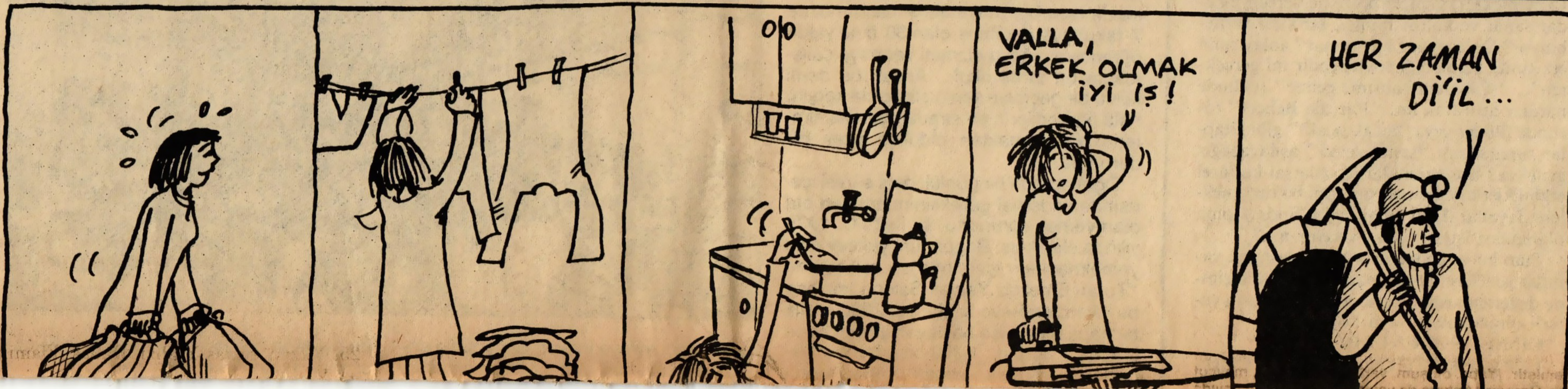
Kadınların Kurtuluşu Hareketinin temel kavramları hem geliştirmekte olduğu yeni siyasetin temel taşları, hem de kadınların ezilişinin kavranmasının bir ifadesi.

1. Yukarıda değinilen birinci bağlamda geliştirilen kavramlar "bilinç yükseltme", "öndere yer yok", ya da "seçkinci değiliz".

2. İkinci bağlamda ise, "cinsiyetçilik", "erkek şovenizmi", "feminizm" kavramları geliştirilmiştir.

kadın insan

yankı/zeynep

DÜZELTME

kek düşmanlığı, diğerleri'' başlıklı yazısının, ikinci paragraf 13. satırında ''korunmalı devreden'', ''**korunmalı çevreden**''olarak, üçüncü paragraf 2. satırında ''bir'' ''**iki**'' olarak ve son paragrafta ''ERKEK DÜŞMANDIR'' ''**ERKEK DÜŞMANIDIR**'' olacaktır.

Anlam değişikliğine yol açan bu dizgi hatalarını düzeltir, özür dileriz.

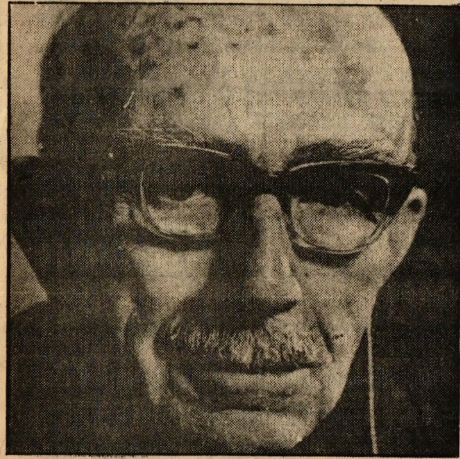

"Bilinç yükseltme", yukarıda değinilen küçük gruplarda yapılan, kadınların kendilerini algılamalarını sağlama süreci. Özellikle de, kadınların erkeğin üslubunu benimsemeleri, bu küçük gruplarda eleştirilerek, kadınların kendi ezilmişliklerini özgün bir dil yaratarak kavramaları çabası. Diğer kavramlar bu çabaların bir ürünü olarak nitelendirilebilir.

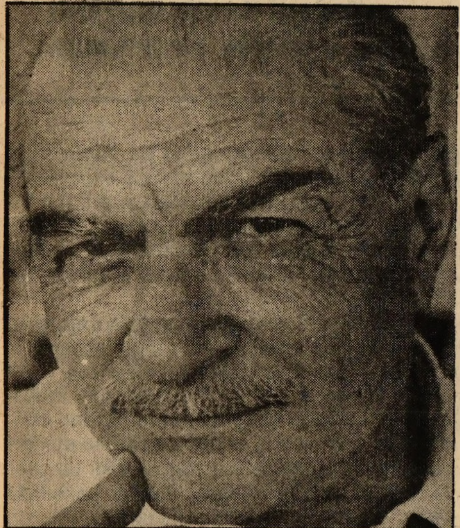
(1) Juliet Mitchell: Woman's Estate, Penguin, 1966 (73)

Kurtuluş Savaşçısı üç köylü tipi

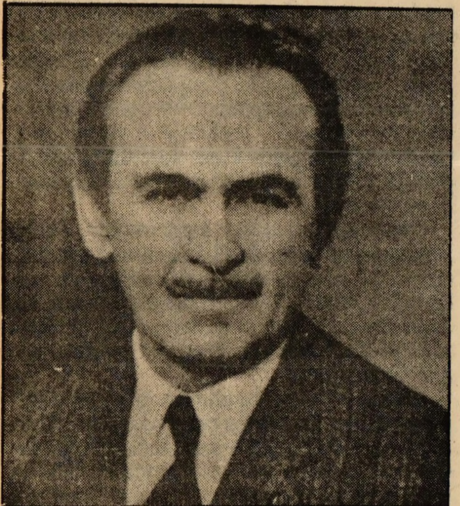
EMİN ÖZDEMİR

Y.K.Karaosmanoğlu

Kemal Tahir

Talip Apaydın

Mehmet H. Doğan **''Türk Romanında Kurtuluş Savaşı''** adlı incelemesinde şöyle bir saptayımda bulunur: ''Kurtuluş Savaşı bir subay savaşı olmuştur, doğru. Ancak, düzenli ordunun büyük kütlesini oluşturan köylü, Mehmetçik denip geçilen büyük kitle gereği gibi konmamıştır bu romanlara. Son yıllarda Talip Apaydın **Toz Duman İçinde** ve **Vatan Dediler** adlı romanlarıyla bu konuya el atmıştır.''**(*)**

Bu saptayımın gerçekliği yadsınamaz. Ulusal Kurtuluş Savaşımızı anlatan romanlara bakıldığında açıkça görülebilir bu. Savaşın başlatılmasında, boyutlandırılıp yönlendirilmesinde ana etken olmasa da, kazanılmasında kesin payları olan köylüler roman öğesi olarak gerektiği gibi işlenmemiştir. Başka bir deyişle tarihimizin bu büyük dönemeci, bu büyük olayı köylü gözüyle görülmemiştir pek. Bunun için de Kurtuluş Savaşının değişik yönlerini ve evrelerini konu alan romanlarımızda hem yaşam gerçeğini hem de roman gerçeğini soluyan gerçek köylü tiplerine rastlanmaz. Genel bağlamda köy, köylü vardır bu romanlarda, kimileyin de bu sözcüklerin yerine ''halk'' sözü kullanılır ama, köylünün savaş içindeki yerini, eylemini yansıtan, simgeleyen köylü bireyler yoktur. Ayrıntılara inmeden sınırlı, üç küçük örnekle somutlandırayım bunu.

KARAOSMANOĞLU ve MEHMET ALİ

Bilindiği gibi Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun **Yaban** romanı bir boyutu ile Ulusal Kurtuluş Savaşımızı kuşatır. Başlangıçta romanın olay örgüsü içinde arka plandadır savaş. Ne ki roman ilerledikçe romancı bir yandan Ahmet Celâl'in kişiliğini açmak, bir yandan da köylülerin savaş karşısındaki olumsuz tutumlarını yansıtmak için köydeki her gün yaşanılagelen sıradan olayların arasına savaş haberlerini de yerleştirir. Mehmet Ali'nin savaş ürküsünü, yılgısını bu haberler karşısında gösterdiği tepkiden anlarız.

''Bunların tecavüzünden ne karılarınızın ırzı, ne çocuklarımızın canı, ne din, ne iman, hiçbir şeyimiz kurtulmadı. Hepsine el uzatıyorlar.'' Ve bunları izah ederken vakalar anlatıyordum. Tam bu sırada bir baktım ki, muhtar uyukluyor. Mehmet Ali elindeki bir söğüt dalını yontuyor Salih Ağa, tâ uzakta otlayan davarlarını gözetliyor. Yalnız Bekir Çavuş dikkat eder gibi göründü:

—''Efendi, tekrar savaş olacak mı?'' dedi.

—''Olmaktadır; dedim. İşitmediniz mi? Mustafa Kemal isminde bir büyük adam, bir büyük kumandan, İstanbul'dan çıktı, Anadolu'ya geçti. Erzurum'da, Sivas'ta, milleti başına topladı. 'Hükümet, devlet görevini yapmıyor. Biz kendimizi koruyacağız. Düşmana karşı koyacağız' dedi. Şimdi onun adamları, taraf taraf Yunanlılarla, Fransızlarla döğüşüyor. Hepsi öyle kahramanlar ki.

Ve destanî kıssalarla onları heyecana getirmeye çalıştım. Çanakkale'de bulunmuş olan Mehmet Ali, Mustafa Kemal'in adını hatırlıyor. Ona göz ucuyla baktım. Başını, yonttuğu söğüt dalından kaldırdı. Benden tarafa döndü:

—''Beyim, Allah vere de, bizi tekrar askere almasalar,'' dedi.

Mehmet Ali Çanakkale artığıdır. Savaştan da, savaş sözcüğünden de ürker. Ahmet Celâl'e göre bu ürkünün kökeninde onun köylülüğü daha doğrusu çevresi yatar. Köye dönmesiyle birlikte köylülüğü de uyanmıştır. Bu artık onun eski eri değildir sanki. Değişmiştir hepten:

—''Beyim, bizi gene askere alacaklar mı?''

—''Olabilir.''

—''Nasıl olabilir, beyim? Bizi terhis etmediler mi?''

—''Ettiler ama, düşmanlarımız terhis falan dinlemiyor. Bak, şuracığa kadar geldiler. Biraz kulak verseydik top seslerini duyacaktık. Düşman askerleri şu tepenin ardından görünüverirse, elin kolun bağlı durabilecek misin? Gelip de senin evini, köyünü yakıp yıkarken, çoluk çocuğunu dipcikle itip dürterken, bir köşede karı gibi, büzülüp duracak mısın?''

—''Yok, beyim, buraya geleceklerine aklım ermez.''

—''Eğer her köy, bu köylerdeki gibi düşünürse, eğer her talimli asker senin gibi tekrar askere gitmekten korkarsa, tabii gelir. Ona hiç şüphe etme.''

Teknar önüne bakıp değneğin ucuyla toprağı eşiyor.

Onu artık hiç tanımıyorum. Benim eski erimle bunun arasında, artık hiçbir ilişki yok...

Mehmet Ali için vatan köyüyle sınırlıdır. Köyden ötesini düşünmez de. Doğal çevresi de, toplumsal çevresi de ondaki insana özgü temel duyguları öldürmüştür: ''Bunlar, henüz bir sosyal yaratık haline bile girmemiştir. Ta yontulmamış taş devrindeki insanlar gibi yaşıyorlar.''

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Mehmet Ali'nin doğal ve toplumsal çevresini böyle görür işte. Korktuğu ve beklediği şey kapısını çalar Mehmet Ali'nin: Askere çağrılır. Ahmet Celâl onu uğurlarken yüreklendirmek ister:

''Memleketin senin gibi usta askere çok ihtiyacı var. Bugün gidip cephede vuruşmazsan, yarın burada, kapının önünde vuruşmaya mecbur kalırsın. Her vakit söylüyorum. Düşman şuracığa geldi. Hem şimdiki askerlik senin bildiğin gibi değil, millet, kendi savaşıyor. Angarya yok.''

Bütün bu sözlerin, yüreklendirmelerin etkisi anlıktır onların üzerinde. Şöyle bir duygu esintisi içlerini yoklar, sonra eski sessizliklerine gömülürler. Böylece Ulusal Kurtuluş Savaşına katılır. Savaş yılgını bir savaşçıdır o. Arkadaşları da. Onları güdüleyen, yönlendiren bir beklentileri yoktur çünkü. Oysa ulusun güç kaynağı Mehmet Ali, Mehmet Alilerin köyleridir. Bu gerçeğin üzerinde zaman zaman Yakup Kadri Karaosmanoğlu da durup düşünür: ''Milletin tek güç kaynağı bu köyler, bu hastalık, yoksulluk, umutsuzluk yuvaları değil midir? Bu savaşta subayların yönetecekleri insanlar hep bu aralarında yaşadığım kanları çekilmiş, derileri kemiklerine yapışmış, gözlerinin feri kaçmış hayaletler değil mi?''

Terimsel anlamıyla bir tip değildir Mehmet Ali. Çünkü tipe özgü abartılmış, sivriltilmiş, evrenselleştirilmiş yönleri yok gibidir. Anadolu köylüsünün genelleştirilmiş olumsuz yanlarıdır tipleştirilmek istenen. Yazarın köyü ve köylüyü algılayışıyla ilgili bir olgudur bu da. Ulusal Bağımsızlık Savaşı içinde yer alan köylüleri ne yaşam ne de roman gerçeğine uygun biçimde yansıttığı söylenemez.

YORGUN SAVAŞÇI

Yaban'ın Mehmet Ali'si ile **Yorgun Savaşçı'**nın Kör Şaban'ı arasında doğrudan benzerlikler kurmak oldukça güç. Mehmet Ali Çanakkale'de bulunmuştur Kör Şaban Sina ve Gazze'de. Sağ gözünü orada yitirmiş, bu yüzden de geri hizmete verilmiştir. Cehennem Yüzbaşı'nın deyimiyle ''cenk görmüş, düşman kalesi almış bir yiğittir'' o. Sağduyulu ve sezgilidir. Olayları doğru algılar. Akhisar'daki durumu şöyle değerlendirir:

—''Ben suçu Nizamettin Hoca kavatına bulmam, bizim avanak milletimize bulurum. Bize ne diyormuş buranın adamı?''

—''Ne diyormuş?''

—''Bunlar evlerinden azanlar... Ana-baba kaçkınları... Karıdan usanmış takımı...'' diyormuş. ''Boğuşmaktan bezginlik getirmemeleri bundan..'' diyor buralı... ''Bunca yıldır evini, ocağını, çocuğunu görmemiş heriflerin bizim toprağımızda işleri nedir? demekteler...'' Bunların sılası mılası, vatanı matanı yok besbelli...'' diyerek bizi adam hesabına hiç almamakta buranın milleti.''

Dört yıl sınırdan sınıra koşmuş bir savaşçıdır Kör Şaban. Ölümle aralıksız olarak boğuşmuştur. Acıların içinde pişmiş biridir. Seferberlik altüst etmiştir ev yaşamını. Çekileri ona bilgece bir bakış açısı kazandırmıştır. ''Molla Nasrettin''e benzetirler onu. Benzetmeyi şöyle karşılar Kör Şaban:

''Molla Nasreddin kaç para? Sizin oralarda belki yokturdur ama bizim buralarda ünlü sözdür, canı yanan eşek atı geçer hırpadak... Biz canı yanmış eşeğiz ki, köroğlu'nun kır atı bizim tozumuza dumanımıza yetişmez göçmen ağa, sen öyle mi belledin!''

Mehmet Ali gibi savaş yılgını ya da yorgunu değildir. Emirerliğini yaptığı Cehennem Yüzbaşı'ya yürekten bağlanmıştır; övünür onunla:

''Nasılmış benim binbaşım ki bu atıcılık?.. Mavzeri de böyle atar benim binbaşım, topu da böyle atar. Bilek gücüne dikkat isterim... Ve de yürek gücüne dikkat isterim.''

Çarıklı kurmaydır Kör Şaban. Söylenenlerden, söylenmeyeni, gizleneni ustaca çıkarır; dolaylama ve dolanlamalarla yanındakileri, karşısındakileri konuşturmasını çok iyi bilir. Kendindenliği olan, bireyselliğini çevresindekilere benimsetmiş biridir Kör Şaban. Kemal Tahir, Yakup Kadri'den daha değişik bir yaklaşımla, zaman zaman olayları, durumları Kör Şaban'ın açısından vermeye yönelir:

''Bursalı'ya bakarsan, binbaşım, bu Anzavur, padişahın Anzavuruymuş... Bu Anzavur padişahın Anzavuru da, öldürdüğü bunca subay padişahın subayı değil mi?'' Elimde ferman, dilimde Kur'an, göğsümde iman'' diye gelmekteymiş bu Anzavur... Ferman padişahın fermanı öyle ya?... Bizi kırsın diye mi vermiş fermanı padişah, bu Anzavura?

— Yok canım... Uyduruyor Kerata!... Milletin bilmezlerini kandıracak da soygunu gerine gerine yapacak...

— Kandıracak evet... Diyormuş ki... ''Bu milliciler, karıyı kızı anadan çıplak soyup hamamlara dolduruyorlar da, gönül eğliyorlar'' dermiş... Karıdan kızdan geçtik, bizim hamam yüzü gördüğümüz mü var imansız yalancı?... Bu Anzavur neden kızdı? Bursalı neden kızmakta sipsivri? ''köylü milletinin aklı ermez'' diyelim... Ya Hacıya hocaya ne diyeceksin? Tümende bir bölüğü dolduramıyormuş bizim komutan Bey... ''Erlerin savuşması hocaların kışkırtmasından'' dediler. ''Siz bu contürk subaylarının lafına bakmayın'' diyorlarmış. ''Bunlar tüm farmason olduklarından, hepsinin dini imanı para'' diyorlarmış...''

Askerlerin mermileri, silahlarıyla kaçışlarını da kendince yorumlayacak nedenleri vardır Kör Şaban'ın. Salt savaş yılgınlığına, yorgunluğuna, hacı hoca kışkırtmasına bağlamaz.. Çetelere katılma, kemeri doldurma isteğine bağlar bu kaçışları. ''Ya devlet başa, ya kuzgun leşe...'' gerçeği içine oturtmaya çalışır. Ne ki eşkiyalığın da çıkar bir yol olmadığını bilir.

Kör Şaban, Kemal Tahir'in çizimiyle ''dört yıl sınırdan sınıra koşup ateş boylarında ölümle aralıksız boğuşarak, neyin nesi olduğunu bilmeden bir şeyler savunurken, arkasında evini ocağını, avradını, kardeşini kaybedenlerden'' biridir. Dört yılın sonunda köyüne dönmeyişini, yaralandıktan sonra köyüne gitmesine karşın yeniden dönüşünü yaşadığı bir drama yaslandırır. Kör Şaban'ın deyimiyle ''seferberlik belâsına''. Hastanede yaralı yatarken ölü kâğıdı gider memleketine. Bu yüzden küçük kardeşine nikâhlamışlardır karısını. Bu bir yana karısı ''ben kör herifi istemem. Erkek gibi erkekse köye hiç gelmez! Geçer gider geldiği yere'' demiştir. Kör Şaban'ın buralarda kalışı, gönüllüce Kurtuluş Savaşçıları arasına katılışı bundandır işte. Böyle bir durum olmasa Kör Şaban da tıpkı ötekiler gibi çoktan sıvışıp giderdi. Kemal Tahir bunu duyumsatır.

Yorgun Savaşçı'da Kör Şaban'ın da, köylülerin de ağırlıklı bir yeri yoktur. Köylünün savaş yılgınlığı romanın dokusu içinde vurgulanır yer yer. Ne ki Kemal Tahir'in Kurtuluş Savaşı'na yaklaşımı subaylar açısındandır. Kendisi de söyler bunun böyle olduğunu: ''... son yüz yıldır bütün bütün iç ve dış cephelerde yalnız milli devleti, yani vatanı savunmak için hiç kimseden ve hiçbir rejimden kendisi için çok şey istemeden vuruşmuş Türk subaylarının dramını vermek istedim.''

Denilebilir ki Mehmet Ali gibi Kör Şaban da tipik bir Kurtuluş Savaşçısı değildir. Mehmet Ali'den ayrılan yanları vardır kuşkusuz. Herşeyden önce çarıklı bir kurmaydır o. Olayları neden sonuç ilişkisine göre değerlendiren, hayvansı bir içgüdüyle insanları tanımasını bilen. Tipikliği buradan gelir büyük ölçüde.

APAYDIN ve MOLLA MAHMUT

Talip Apaydın, **Toz Duman İçinde** ve **Vatan Dediler** adlı romanlarında Yakup Kadri Karaosmanoğlu'ndan da, Kemal Tahir'den de değişik bir yaklaşımla eğilir Kurtuluş Savaşı'na. Şöyle ki köylü yüzyıllar boyunca ağanın, eşrafın, din adamlarının kulu olmuştur. Onlara sığınmıştır büyük ölçüde. Kendi gücüne inanmaz: mutlu, güvenli bir yaşam tasarlayamaz kendi için... Bunun için de kendini sömüren güçlerin etkisi altındadır. Onların dediğinden dışarı çıkmaz. Bu yüzden Kurtuluş Savaşına olumsuz bir tavır takınmıştır. Askerlikten, savaştan yılgınlığa düşmüştür.

Köylünün bu umutsuz, güvensiz durumunu; savaş yılgınlığının nedenlerini bilim adamları araştırmalarıyla ortaya koymuşlardır. Kurtuluş Savaşında köylüleri anlatan romancıların çoğu da bu gerçeklerden yola çıkmışlardır. Ağaları, eşrafı, düşmanla işbirliği yapan din adamlarını anlatırken bunların etki alanı içinde bulunan köylüleri de yansıtmaya çalışmışlardır. **Yaban'**da olsun, **Yorgun Savaşçı'**da olsun görürüz açıkça bunu. Talip Apaydın tersine çevirmek istemiştir bu görünümü. Köylüyü canından bezdiren, umutsuzluğun, yılgınlığın kıskacına sokan tüm etkenlerden kurtaracak büyük bir olay olarak görür Ulusal Kurtuluş Savaşını. Böylece geleneksel yaklaşıma, belgesel saptayımlara ters düşen bir yol seçer: Molla Mahmut ve arkadaşlarını Ulusal Kurtuluş Savaşımızın bilinciyle donatır. İster istemez Molla Mahmut'un kişiliğinde Kurtuluş Savaşçısı yepyeni bir köylü tipi oluşturur. Kuşkusuz ağaları, eşraf ve subayları dışlamaz, onları da savaşın insan öğesi içinde görürüz elbette. Ne ki savaşın yükü, asıl ağırlığı Molla Mahmutların omuzlarındadır.

Köylünün umutsuz, güvensiz durumunu, savaş yılgınlığının nedenlerini bilim adamları araştırmalarıyla ortaya koymuşlardır.

Molla Mahmut yapay ya da şablon bir tip değildir. Gelişimli, yaşanılan somut koşulların ürünüdür. Önce halkın kanını iliğini emen, yaşama sevincini tüketen güçlere karşı çıkış düşünceleri çiçeklenir yüreğinde. Ülkenin içine düşürüldüğü acılı durumdan bu güçleri sorumlu tutar. Ne yapılması gerektiğini sorar sık sık:

''Ne yapacağımızı bilmiyoruz. Bu beni kahrediyor vallahi. İçim kazan gibi kaynıyor. Ulen bu memleketi biz yolda mı bulduk? Dedelerimiz, atalarımız kan dökmüşler, can vermişler, kazanmışlar. Biz şimdi al deyip teslim edeceğiz. Kılımız bile kımıldamayacak. Yazık değil mi? İzmir neresi? Aha şurası. Bir günlük yol. Yunan oraya geldi. Gitikçe yerleşiyor. Biz de burada rahat rahat oturuyoruz. Geleceği günü bekliyoruz. Kimi dürzüler de laf yapıyorlar, 'o gelenler bizim düşmanımız değil, dostumuz. Bir gün kendiliğinden gidecekler. Onlara misafir gibi davranalım. Padişah efendimiz öyle istiyor.' Bak şu düşüklüğe! Bak şu namussuzluğa!''

Yorgun Savaşçı'da Kör Şaban'ın da, köylülerin de ağırlıklı bir yeri yoktur. Köylünün savaş yılgınlığı romanın dokusu içinde vurgulanır yer yer. Ne ki Kemal Tahir'in Kurtuluş Savaşına yaklaşımı subaylar açısındandır.

Bu kendi içiyle hesaplaşmalar, düşünüp taşınmalar Molla Mahmut'a tutulacak yolu buldurur. **Toz Duman İçinde,** seçilen kurtuluş yolunun, erişilen bilincin öyküsüdür. **Vatan Dediler** ise Molla Mahmut ve arkadaşlarının cephedeki destanıdır bir bakıma. Molla Mahmut gibi Kurtuluş Savaşçılarının özverileri, kanları çizer savaşın yazgısını. Daha doğrusu onların kanlarıyla yazılır **Vatan Dediler'**in her satırı. Dediğim gibi gelişimli bir tiptir Molla Mahmut. Onun bu yönünü Talip Apaydın, roman boyunca somut olayların içinden geçirerek biçimlendirir. Olaylara, insanlara, durumlara bakışı güngüne gelişip yetkinleşir. Algılayışı da. Ne Mehmet Ali gibi acıların, çekilerin batağında tıkanıp kalır, ne de Kör Şaban gibi yorumlara, çıkarımlara yönelir. Bir okul olmuştur savaş sanki onun için. Bakar,dinler, düşünür... Yaşadıklarıyla somutlamaya çalışır düşündüklerini. Bilir ki bu savaşın kazanılması ancak kendi çabalarıyla, kendi kanlarıyla gerçekleşecektir. Kuşkusu yoktur bundan. Ama savaş sonrası ne olacaktır? Kestiremez başlangıçta bunu. Ne zaman ki İzmir'de İbrahim Bey'le karşılaşır, işte o zaman anlar gerçeği.

Talip Apaydın Ulusal Kurtuluş Savaşımızda köylülerin yerini göstermek istemiştir bu iki romanında. Molla Mahmut ve arkadaşları bu yerin savaşı kazanan temel gücün simgesidir bir bakıma. Savaş, onların **beklentisini** karşılayacak mıdır? Umularını bulacaklar mıdır? Bu kumaşın öteki yüzü. Talip Apaydın kimi ipuçları verir o kadar. **Vatan Dediler**'in bitim bölümü şöyle başlar:

''Mahmut'la Haceli terhis oldular. Tabur komutanı kendilerine teşekkür etti. İkisinin de alnından öptü.

— Vatanı birlikte kurtardık. Türk ulusuna yaraşır bir tutumla kahramanca savaştınız. Büyük yararlıklar gösterdiniz. Ordumuz adına size teşekkür ederim. Şimdi köyünüze dönün, çoluk çocuğunuza kavuşun. Onlarla birlikte mutlu olun.

Şöyle bağlayayım bu yazıyı: **Toz Duman İçinde** ve Vatan Dediler'in Molla Mahmut'unun, **Yaban'**ın Mehmet Ali'sinden de, **Yorgun Savaşçı'**nın Kör Şaban'ından da ayrı bir yapısı, ayrı bir kişilik dokusu vardır. Ulusal Kurtuluş Savaşı'na gönüllü katılır; bu savaşı kendi gibilerin yaşamını değiştirecek büyük bir olay olarak görür. Ona gelişimli tip deyişimiz de bundandır.

(*) *Türk Dili, Sayı: 298, 1 Temmuz 1976*

GENÇLİK YAŞAMI

Üniversitede arkadaşlık ilişkisi ve uyum sorunu

REYHAN YILDIRIM

Güzeldir üniversiteli olmak, üniversiteliliğin düşünü kurmak. Düşler yıllarca sürer ve her yinelişinde daha bir büyür, doyulmazlaşır. Orta öğretim sürecinde anfilerin, özgür bir geliş gidişin, üniversitenin özlemi yaşanır. En iyi dost, en büyük sevgi, kişilik, anlayış ve en yerinde bilgi orada bulunacaktır. Güzel bir bahar günü, bir çay bahçesinde, orada edinilen arkadaşlarla noktalanacaktır. Öğretmenlerle sözlü korkusu olmadan orada tartışılacaktır. Sonunda, yeniden nefes alınacaktır yani. (!)

Oysa düşler daha ilk yapraktır. Gün olur, sınav sonuçları dağıtılır, sevinçli ya da hüzünlü yüzler kapı başlarının bildik görüntüleri olur. O zaman sayfa çevrilir, üniversite belirir düşlerin ardından, tüm gerçekliğiyle!.

Üniversiteye başlayabilenler kimi zaman olumsuzluklarla karşılaşır, düşlediği kurumun çok uzağında bulur kendini. Liselerden gelen öğrenciler niçin bocalar kimi zaman üniversitede. Bir kaçını sıralarsak;

— Farklı çevrelerden olmak, dolayısıyla değer yargılarının çelişmesi,

— Gelir düzeylerindeki ayrılıklar.

— Kız-erkek arkadaşlıklarındaki kopukluklardan kaynaklanan çelişkiler.

Karma okullarda haremlik selamlık örneği ya da 6 yıllık hemcinsli eğitimin izlerini atmaya çabalar üniversitede, yeni üniversiteli genç. Böyle bir geçiş dönemi var mı gençler arasında, varsa nasıl yaşanıyor bu dönem?

Genelleme yapmaksızın, 19-21 yaş arasındaki üniversiteli gençlerle söyleştik. Sorularımız şöyle:

— Üniversite öncesi ve üniversitedeki arkadaş ilişkilerinizi karşılaştırır mısınız?

— Üniversiteye geçişte bu yönden ne gibi zorluklarla karşılaştınız?

ŞULE DOĞANTÜRK (Karma Liseden mezun, 19 yaşında)

Lisede her iki cinsten de arkadaşlarım vardı. Hatta çoğunluğun erkek olduğunu söyleyebilirim. Hayatın lisede başlayıp bitmeyeceğini biliyordum. İleride yaşamımda erkeklerde olacaktı. Geleceğe yalnızca kendi cinsimin gözüyle bakmak istemiyordum. Ağabeylerim olduğu için karşı cinsi tanıyor, çekinmiyordum. Hem onlarla arkadaş olmak, kızlarla olmak kadar güzeldi.

Üniversitede ilk altı ay gerçekten bocaladım. Hakkında hiçbir şey bilmediğim bir alay insanı peşpeşe tanıdım. Yanılgılara düştüm. Grup değiştirme durumları doğdu. Farklı davranmaları onlara yaklaşımımı geciktirdi.

Lisedeyken ilişkiler yüzeyseldi. Oysa şimdi bir temeli var ve gelişiyor. Kafama yatmayanı yapmıyorum. Seçicilik girdi devreye. Gelişe geliştire daha güzeli bulacağımıza inanıyorum.

FESLEĞEN YILDIRIM (Kız Lisesinden mezun 20 yaşında)

Lisede arkadaşlarım genellikle kızlardan oluşuyordu. Okul dışında yazlık, kurs ve benzeri ortamlar, karma birliktelikleri zorunlu kılıyorsa da çekingen davrandığım için köklü arkadaşlıklar kuramıyordum.

Uzak olduğumuz, az tanıdığımız ve haklarında yanlışa açık olduğumuz erkekler konusunda konuşmak, onları övmek veya eleştirmek, platonik aşklar yaşayıp, düşler kurup, bunları kız arkadaşlarla paylaşmak bizi bir araya getiren temel nedenlerdi.

Üniversitenin ilk yıllarında sıkılıyordum. Yabancılık ve eksiklik duyuyordum. Herkes beni izliyor gibi geliyordu. Terliyor, heyecanlanıyor, sinirlerime hakim olamıyor, yerli yersiz gülüyordum. Gayet rahat yapabileceğim şeyleri bile yapamıyordum. Bir gün "Ben herkese ne kadar dikkat ediyorsam, onlar da bana o kadar dikkat ediyor" diye düşündüm, kendimi daha rahat hissettim. Erkekler de, kadınlar kadar insan. Duyuyor, üzülüyor, seviniyor, yaratıyorlar. Artık bu beraberlikler beni ürkütmüyor.

FERRUH ŞENTÜRK (Erkek Lisesinden mezun 20 yaşında)

Lisede arkadaşlarım genellikle erkeklerdi. Okulun konumundan dolayı gelişen bu arkadaşlıklarda, erkekler arasında varlığımı koruyabilmek için onlarla ortak paylaşı noktaları yakalamak zorundaydım. Zaten ilk yıl dolmadan kızları farklı görür oldum. Kendimi yetersiz, istenmeyecek biri gibi buluyordum. Kendi cinsimle arkadaşlık kaçınılmazdı.

Üniversitenin ilk yıllarında, psikolojik anlamda, kızlara yakın olmak bir tür saplantı haline gelmişti . Ne konuşacağımı, nasıl yaklaşabileceğimi bilmediğim için önce beceremedim. Sonrada, alışkanlıktan kolayca giriverdiğim erkek grupları bağlayıcı olmaya başladı. Hiç kimsenin inanmadığı, ama inanır gibi göründüğü bir erkek imajı vardı ortada. Kızlara cinselliğin dışında bir anlam vermek, o imajında dışında olmak, bir nevi zayıflık demekti. Nasıl davranmam gerektiğini kestiremedim.

Şimdi kızların farklı olmadığını biliyorum. Erişilmezlik yok oldu. Yine hâlâ bir parçası olduğum erkek gruplarından dışlanmamak için ölçülü ilişkiler deniyorum. Lisede cinsellik öndeydi. Şimdi ise arkadaşlıklarda nitelik değişimi var. Kız arkadaşlarımla sohbet etmek, tartışmak, beraber çalışmak da çok zevkli.

MEHMET BORAN (Karma Liseden mezun 21 yaşında)

Lisede kız erkek ilişkilerine karşı bir tavır olmamasına rağmen arkadaşlarım çoğunlukla erkekti.

İnsanlardan çok çekinir, kaçar, konuşacak şey bulamazdım. Erkeklerle arkadaş olmak daha kolay geliyordu. Aslında benim durumum biraz özel. Göçebe bir yaşamım vardı, dağlardan kente inmiştim, insanlarla fazlaca bir ilişkim olmamıştı. Kız-erkek ayrımcılığını yıkmak hiç de kolay değildi.

Üniversitede ilk zamanlar, henüz ilişkiler gelişmemişken, yabancılığı üzerimden atamamışken, peşin hükümlü davranıyordum. Benim gibilerle beraber, kendimi kabul ettirmenin yolunu, tek bir alanda lider olmak şeklinde algıladım. Sınıfta soğuk bir hava esiyordu. Değil kız-erkek, İstanbul'lular-Anadolu'lular diye bile gruplar oluşmuştu. Tutarlı davranmam zaman aldı.

Bugün insanların sorunlarına sahip çıkmanın, yaklaşımı sağladığını biliyorum. İnsanların benden farklı olmadığını öğrendim. İlişkileri, benim gibi düşünmüyorlar diye suistimal etmiyorum. Güvendiğim, saygı duyduğum kız arkadaşlarım da var. Yetersizlik duygumu yendim.

A. ASLAN KAYA (Karma Liseden mezun 20 yaşında)

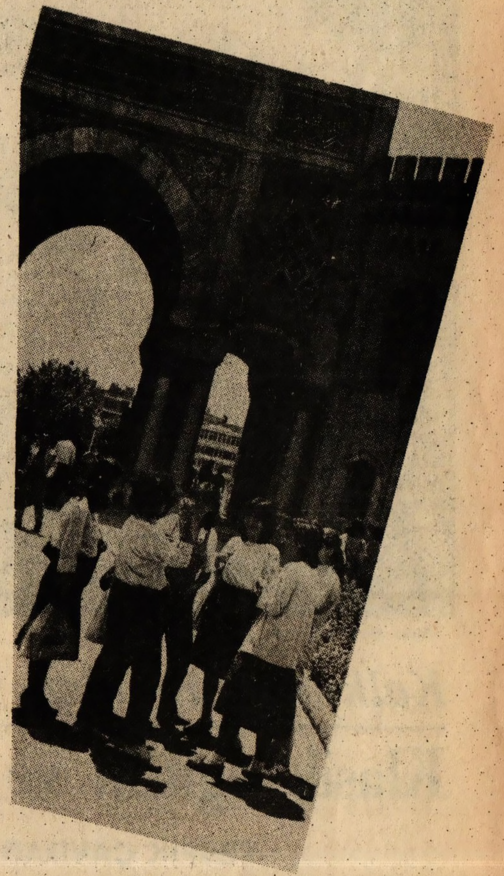
Lisede iken her iki cinstende çok sayıda arkadaşım vardı. Grup arkadaşlıkları kuruluyordu. Fazla seçici davranmadan, ayrımsız, problemsiz beraberliklerimiz vardı.

Benim üniversiteye girdiğim yıl bir geçiş dönemiydi. İster istemez çekingen davranıyordum. Seçme olayıda bu dönemlerde gelişti. Aradıklarımı bulamadım. Kızlar açısından problem yoktu ama diğer erkeklerin davranış ve düşünsel bozuklukları arkadaşlıklarda önleyiciydi. Alışık olmadığım değer yargıları ile karşılaştım. Önce kendimi soyutladım, sonra yalnız olunmadığından uyum için değişim gösterdim. Bir süre kendimi kontrol edemedim, aldırmazlık ve sıkıntı arasında bocaladım.

Şimdi durum biraz daha farklı. Karşılıklı anlayışla sorunlar kısmen çözülüyor.

UYUMSUZLUK! Önemli bir problem. Üniversite sıralarında yalnızca kızlar, yalnızca erkekler yoktur. Onlarla konuşmak sınıfın yolu gören penceresinden 3-4 delikanlıya işaret vermek kadar kolay değildir. Köşeye birikip açık, saçık bir derginin sayfalarına gömülmeye hiç benzemez. Anfiyi tıka basa doldurmuş bu gençlerin içinde varolmak. Güzel konuşmak, doğru düşünmek, dinlemeyi bilmek çabuk algılayıp gereken anlayışı göstermek önemlidir. Belli bir birikimi gereğince ortaya dökmek, çözümlemelerde yanılgıya düşmemek de vardır. Ama önce konuşmaya başlamak, başlayabilecek cesareti toplamak gerekir. Bunun için de eksik olmadığını kabullenmek!

Üniversitede umduğunu bulamayan çoktur. İlk günlerin ardından içe kapalı küçük grupçuklar kuruluverir. Belki gelinen yerler aynıdır, belki görünüşler çekici gelmiştir, belki de onar dakikalık araların yalnızlığı sıkmıştır insanları. Aynı sınıfta 1-2 ay okuyup, okul dışında selamınıza cevap vermemiştir biri. İlkgünlerde en önde, tek başına oturan, konuşurken kızaran gençkız birdenbire akılalmaz giysilere bürünmüş, bir sömestirde iki sevgili değiştirmiştir. Köşede oturan delikanlı tüm sınavları onla geçmiş, ne kimsenin adını öğrenmiş nede kimseye adını söylemiştir. Bu ve benzeri durumlar her boyutta öyle çok yaşanmıştır ki...

Kuşkusuz bir sonuca varmak için, birkaçını aktardığımız söyleşiler yeterli değil, ama gözlemler çoğu öğrencilerin, bu arkadaşlarla benzer sorunları paylaştığını doğruluyor.

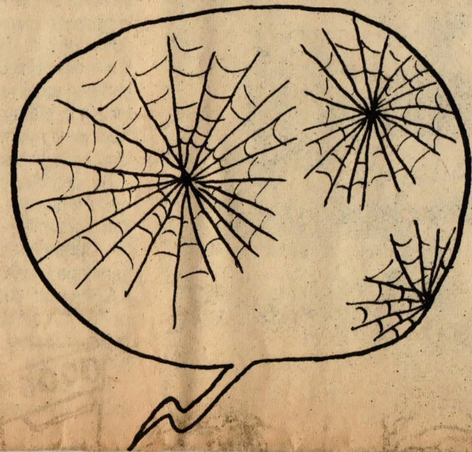
Dostluğu özümlemiş, paylaşmanın güzelliğini bilen değişimlere doğru.

HAFTANIN YAZISI

Savsaklanan Tür: Öykü

Türkiye'de öykü var. Ülkemizde bu alanda kendini kanıtlayıp kabul ettirmiş olanların yanında çok yetenekli ve sürekli üreten genç öykücüler de var. Yazın türleri içinde belki de topallamadan yürüyen ve hızla gelişen tek türdür öykü. Ne var ki, öyküye gereken değeri vermiyoruz. Edebiyata soyunan gençlerin bu işe şiirle başladıkları gerçek olmakla birlikte, öyküyle başlayanlar azımsanamaz. Bundan olsa gerek, yazın dergilerimizde dikkati çeken şiir ağırlıklı olmalarıdır. Şiir hakkında incelemeler, tartışmalar yapılırken aynı ilgi öyküye gösterilmemektedir. Dergilerin bu yazın türüne üvey evlat gibi davrandıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Şiir dergisi savıyla çıkan ya da mevcut olan yayın da ağırlığı şiire kaydıran dergiler varolmamış değildir. köklü bir şiir geleneğimizin olması ve şiir yazanımızın okuyanımızdan çok olması buna etken olsa gerek.

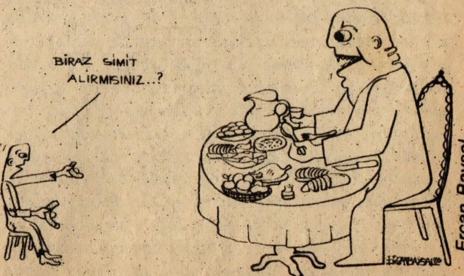
Oysa, Türk şiiri çok bunalımlı dönemler geçirmiş, ağır aksak ilerleyerek bugünkü düzeyine büyük özverilerle ulaştırılabilmiştir. Buna bakarak şiiri yazın türlerinin en önüne koymak, öyküyü savsaklamak gerekmez. Bu sözlerimizle şiire karşı olduğumuz sanılmasın. (Bu satırların yazarı da şiir yazmaktadır.) İstenen, dergilerimizin şiire olduğu gibi öyküye de değer vermeleridir. Dergilerin öykü için yaptıkları en önemli iş, öykü özel sayıları çıkartmaktan öteye gitmemiştir. (Yaba, oluşum, varlık...) Elbetteki, mevcut bütün dergilerin öyküyü savsakladığını savunmuyoruz. Örneğin: Ankara da yayınlanan Yaba Her sayıda

OKUR İLİŞKİLERİ

TV dizi filmleri ve gerçekler

TV'de yabancı dizilerin, özellikle Amerikan dizilerinin etkin olduğu bir gerçek. Bunun nedeni tartışılması gereken ayrı bir konu. Dizilerin yabancı olmalarının yanısıra konularının gerçek dışı olması ve çeşitli varsayımlara dayanmalarıdır. Bunun da ötesinde özellikle bizim toplumumuzun ahlâk anlayışına ters düşen hatta toplumumuzu ahlâksızlığa iten diziler çoğunlukla TV'de yer almaktadır. Bu dizilere örnek, 25. Yüzyıl, Savaş Yıldızı, Dallas, Flamin-

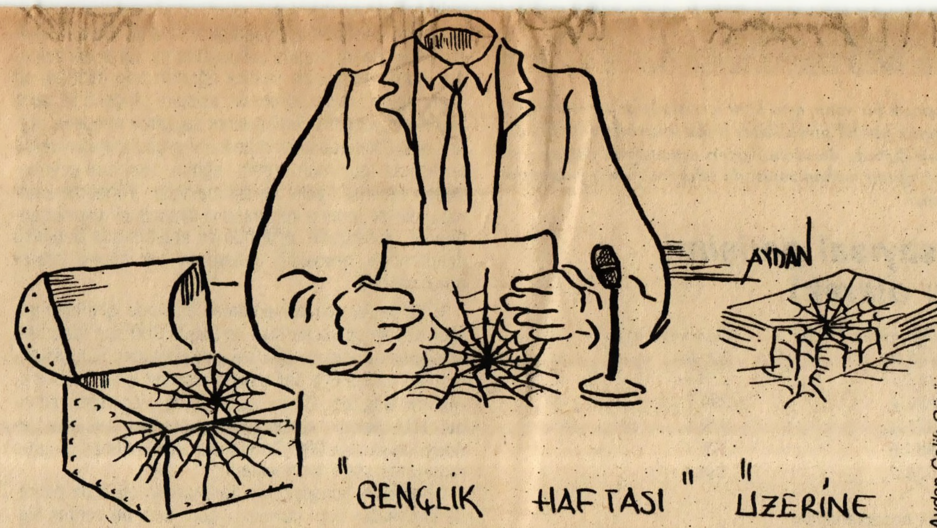
İsrail uçakları tarafından bombalanması, yediden yetmişe Filistin halkının acımasızca katledilmesi mazlum bir ulusun ken-

üç-dört öyküye yer vererek kendine düşen sorumluluğu yerine getirmektedir. İnceleme, araştırma, deneme ağırlıklı olarak gözümüze çarpan Türkiye Yazıları'nın öyküye daha fazla yer vermesini bekleriz. (Kaldı ki, Türkiye Yazıları son sayılarında öyküye gösterdiği ilgi ile de dikkatimizi çekmekte olup mevcut sayfa sayısı ile bu sorumluluğu yerine getirdiğini söyleyebiliriz) Ya, öyküye iki veya üç sayıda bir yer verenler... Ankara'da yayınlanan Yeni Olgu adlı aylık sanat ve kültür dergisinin okurlarıyla iletişim sağlaması, okurlar ve genç yazarlardan aldıkları ürünlerin bir eleştirisini yapıp göndermeleri övgüye değer davranışlardandır. Ancak, Yeni Olgu'dan (Hemen her sayısında yeni isimlere rastladığımız) beklenen her sayıda aynı öykücünün ürünlerine olduğu kadar başkalarına da yer vermesidir.

Dergilerdeki öykücülerden söz etmek istiyoruz son olarak. Amaç, yazın dünyasına yeni isimler kazandırmaktır. (Bunun ödüllerle olacağını beklemek saflıktır) Oysa, kendini kanıtlamış, bir kaç kitabı yayınlanmış yazarların çalışmaları dergilerde gençlerden daha fazla yer tutmaktadır. Bu ise yazınımıza bir şey kazandırmaz. Fakat, ŞÜKRAN FARIMAZ-BUKET UZUNER gibi gerçekten çok yetenekli yazarlara geniş ufuklar açmak ve adını hiç duyurmamış (Ya da derginin yayınlandığı ilde oturmadığı için duyuramamış) genç yazarlara sayfa ayırmak hem de 'profesyonel'lerden daha fazla sayfa ayırmak yazınımıza çok şeyler kazandıracaktır. Arhavi'li genç bir ozan olan ve şiirini (dergilerde rastladıklarımız.) her geçen gün daha ileri bir çizgiye ulaştıran YASEMİN TUZCU ŞAHİN'n şiirlerine de önceleri olduğu gibi sıkça rastlayamıyoruz. Dergilerden beklenen odur ki yetenekli gençleri savsaklayıp kıyıda köşede bırakmasınlar.

Oniki tam sayfa olarak haftada bir yayınlanan SOMUT ise diğer aylık dergilerin oylumlarıyla kıyaslandığında 48 sayfa yapmakta ayda 4 kez yayımlandığından ise 192 sayfa tutmaktadır. Evet, bu dev dergide ne bir öykü vardır, ne bir şiir (Can Yücel hariç) Üstelik Türkiye'de yayınlanan tek haftalık dergidir Somut. Hiç olmazsa ayda bir kez bir sayısını yazın türlerine ayırabilir. Bir sanat dergisinde öykü, şiir, deneme gibi yazın türlerinin bulunmayışı bağışlanabilir mi? Somut, Bu işlevini yerine getirdiğinde değerinin bir kat daha artacağı kuşkusuzdur.

Erdinç OZAN
P.K. 77 RİZE

... topraklarından yoksun yaşaması, çiçek yerine kan ve barut kokması, bebelerin ninni yerine savaş türküleri, ölülere yakılan ağıtlar ve kurşun sesleriyle uyuması ise, dizideki oyuncuya katılmamak yerinde olmaz.

Bir ilginç Amerikan dizi filmi de 29.4.1983 cuma gecesi izlediğimiz Golıath Bekliyor isimli dizi. Gerçekten seçilen konu insan aklını zorlayıcı nitelikte. İkinci Dünya Savaşı yıllarında batan bir gemide, insanlar 40 yıl dünyayla tüm ilişkilerden uzak, su altında yaşamlarını sürdürüyorlar. O kadar bilimsel buluşlar gerçekleştirdikleri halde bir türlü su üstüne çıkmayı başaramıyorlar. Gemidekiler su üstüne çıkmayı başaramazken bir araştırma grubu gemiye girmeyi rahatlıkla başarabiliyor. Gerçekten akla mantığa sığacak gibi değil.

Bunların da ötesinde en önemlisi gerçeği çarpıtıcı konuşmaların geçmesi. Şöyle ki; araştırma grubundan biri, gemi sakinlerinden birine Yahudilerin Hitler zulmünden kurtulduklarını, bir İsrail devleti kurduklarını ve "barış" içinde yaşadıklarını söylüyor. Bir Amerikan dizisinde oynayan oyuncunun Yahudilerin İsrail'de barış içinde yaşadıklarını düşünmesi çok normaldir, çünkü bugün İsrail Ortadoğu'da "Amerikan Barışı"nı koruyan tek güç.

Eğer barış; her gün Filistin kamplarının

Tarihte ilk bağımsızlık savaşını vermiş ve dünya uluslarına örnek olmuş bir ulusun TRT denetleme kurulunun, böyle barış anlayışına ters düşen konuşmalar içeren bir diziye TV'de yer vermesi çok ilginç. Özellikle sansürün yoğun olduğu bir dönemde böyle bir olayın gözden kaçması üzücü ve düşündürücü. Yine de umarız ki gözden kaçmıştır, çünkü inancımız şu ki bizim TRT'mizin barış anlayışı dizideki oyuncunun anlayışıyla aynı değildir.

Bizim dileğimiz, TRT'nin dizi seçiminde daha dikkatli davranmaları, sosyal içerikli Türk filmlerinde sansür anlayışını ve dikkatini bu dizilerde de göstermeleri, çünkü dizideki barış anlayışı, ulusumuz ile Filistin halkı arasındaki sıcak, kardeşçe ilişkileri zedeleyici niteliktedir.

NECİP AKBAŞ
İ.Ü. Hukuk Fakültesi

YAZIŞALIM

22 yaşında üniversite öğrencisi bir gencim. Edebiyata ve sanata ilgim büyüktür. Dileğim aynı ilgi alanına sahip arkadaşlarla yazışıp tanışmak ve sanat-kültür konularında tartışmaktır.

Mustafa KUŞ
Anadolu Üniversitesi
Mühendislik-Mimarlık
Fakültesi Maden Bölümü
1. sınıf
Eskişehir

MÜZİK İŞÇİLİĞİ ARIYORUM

Lise bitirmeli olup askerliğimi bandoda eğitim görerek yapmış müzisyenim. Nota yazmasını ve okumasını; klarnet, saksafon, bateri gibi vurmalı ve üflemeli çalgıları çalmasını iyi biliyorum. Müzik işçiliği arıyorum. Sürekli olması durumunda gruplarla çalışırım.

Mehmet Ercan TOS
P.K.164 Balıkesir

Gazete nasıl olmalı?

Ülkemizde yayımlanan günlük gazetelere baktığımızda neler görüyoruz? Nasıl haberler? Çarşaf çarşaf renkli yıldız fotoğrafları mı? İç boş yazılar mı? Sonra daha neler! Utançtan göz yaşartacak türden nice bir boşluk, uzayıp gidiyor önümüzde!

Bunlar gazete midir, yoksa birer magazin dergisi mi? Bunlar,adına "gazete" dedikleri boyalı sayfalarını; çıplak kadın fotoğrafları, iki tam sayfa spor, pehlivan tefrikası, ucuz fotoromanlar, uydurma diziler, "aspragas" haberler ve toplumu uyutmak için ne gerekliyse (!) onlarla doldurmaktadırlar! Bu tür gazetelerin ardında, hep güçlü holdingler bulunmaktadır. Kadrolarında yüksek ücretli ve adı çok duyulmuş yazarları vardır. Düzenin aynasıdırlar. Özel sektörce, ilân ve reklam açısından oldukça doyurucu oranda beslenirler. En güçlü teknik olanakla, baskı makinaları, tesisler onlardadır.

Bu türden magazin bohçalarında lotaryacılık almış yürümüştür! İnsanlarımızın beyinlerini, türlü piyangolarla oyalamaktadırlar. Arabalar, katlar, renkli televizyon ve videolar ve daha akla gelmedik şeyler dağıtmakta birbirleriyle yarışmaktadırlar. Birleştikleri tek nokta; gazeteyi satmak için her olanağa başvurmaları, her şeyi tecimsel çıkar yaklaşımıyla ele almalarıdır!

ÇAĞDAŞ BİR GAZETE NASIL OLMALIDIR?

Herşeyden önce insana seslenen, yararlı, eğitici bir yayında bulunulmalıdır. Sayfalarını biçimsel kaygılardan çok, yeterli özdeki yazılarlar doldurmaya çalışmalıdırlar. Alışılagelen çarpıklıkları sürdürmek yerine, zor da olsa yeni olanı yansıtmak gerekiyor. Doğru haber, gerçek yorum ve bütün yaşama açılmak; günümüz gazetesinin ilkelerinden olmalı.

Lotaryacılığın yerini, gerekli yarışma ve ödüller almalı. Sanatın, bilimin, tekniğin her alanında nitelikli ürünlere yer verilmeli. Toplumu uyutma görevini yıllardır sürdüren spor, fotoroman, sosyete dedikoduları, belden aşağı renkli posterler, fındık kabuğunu doldurmayacak haberler!.. Bütün bunlar, yoz gazeteciliğin çamurlarıdır!

Günümüzün bilinçli düşünmeye başlayan insanı, artık bu tür gazetelerin iğrenç sayfalarından utanıyor. Tüm aydınlara, çağdaş gazeteciliğe ulaşmak adına büyük görev düşmektedir.

Çetin BOĞA

"Buyrun gençler, söz hakkı sizindir"

"Gençlik haftasını" kutluyoruz. Bulunduğumuz hafta gençlik haftası ilân edilmiş. (belki bu mektup elinize geçtiğinde geçen hafta olacak).

Hafta boyunca yapılan konuşmalarda gençliğinönemi belirtilip, sorunları tartışılıp, bu sorunlara çözümler önerilecekmiş! Sorunlar... O kadar çok ki, ("hatırlattığınız için sağolun" diyen çok olacaktır) saymaya sanırım gerek yok, zaten kâğıda sığmaz.

Kuşkusuz sorunun ana kaynağının anamalcı üretim ilişkileri olduğunu biliyoruz (ve sorunları şekillendiren etkenleri). Peki bir yığın sorunu çözmek için, ne yapılması gerekiyor? Orası çok geniş kapsamlı tartışılacak bir konu. Buna değinmek istemiyorum da (sorunların nasıl çözümleneceğine).

Ama artık ben, biz, bizler biliyoruz ki, bir-iki uydurma tedbirle , ikiüç süslü lafla bu sorunlar çözümlenemez. Belki bu bir önyargı, ama ben değişik, yararlı birşey yapılacağını sanmıyorum —hatta inanmıyorum diyebilirim—. (Bu hafta içerisinde).

Yine o çürümüş, örümcek ağının sarmaladığı kutular açılacak, küflü kâğıtlar okunup, gençliğin önemi belirtilip sorunlara çözüm getirilecek (!).

"Gençliğe söz hakkı vereceğiz" deyip aslında onun ağzını kapatıp, uyduruk başka biri tarafından hazırlanmış bir lejand'dan (söz balonu) gençliğin sesi duyurulacak.

GÖRECEĞİZ!..

Aydan ÇELİK GÜRÜN
18 Mayıs 1983

Güncel bir yanılgı üstüne

Somut dergisinin 14. sayısında "Okur İlişkileri" köşesinde yayımlanan Adnan Gümüş imzalı "Hangi gençlik, nereye?" adlı yazı şöyle noktalanıyordu: "Gençlik, eğer bakmasını bilirse, olgunlar ne bulmuşlarsa gittikleri yerlerde, kendilerinin de onu bulacaklarını göreceklerdir; ne daha azını, ne de fazlasını!.."

Gençliğin; "olgunların", "kurulu düzeninin" dışına çıkamıyacağını savlamak kanımca, gençliğin "kuru gürültüden başka bir şeyi yoktur" yargısına varmakla özdeştir. O'nun (Gençliğin) "güzelliğe" tutkun olan yaratıcı, yapıcı gücünü görmezlikten gelmektedir.

Gençlik, "babadan kalma kalıtla" hiçbir zaman yetinmemiştir, "Olgunların" çizdiği yaşam sınırına sıkışıp kalmamış; ileriye, doğruya güzeli yaratmanın uğruna nice mayın tarlalarına çiçekler dikmiştir. O çiçekler ki gün gelip ayaklar altında çiğnenmiş, ezilmiş, gün gelip ateşe verilmiş... Ancak canlılığını, sevecenliğini bir an olsun yitirmemiştir. Yarınlara, yarınlara... değin kök salmıştır.

Bir-iki "iyi aile çocuğunun "sapık davranışlarına, ... ay pardonlarına" ya da "...çok mersilerine" bakıp, tüm "Gençliği" yargılamak bağışlanmaz bir yanılgıdır. Yanılgıdan da öte "Gençliğe" haksızlıktır. Gençliği değerlendirirken, birkaç "züppe"nin yoz-öznel değerlerini, davranışlarını değil, çoğunluğun "doğru" davranış ve düşüncelerini gözönüne almak gerekir. Önyargısız değerlendirmede ancak "bu ölçüt" temel alınmalıdır.

Gençlik, "her arabasına bindiğinin" düdüğünü öttürmez. Şu anda, içine bindiği araba "yozlaşmanın" arabası. Ama öttürdüğü düdük yozlaşmanın değil çağdaşlığın, barışın, sevginin düdüğü. Bu böyle biline...

ALİ KAYA
9 Eylül Üniversitesi Hukuk Fak. I. Sınıf
İZMİR

insancıklar

Claire Bretécher

Uyarlayan: Esen Çamurdan

EĞİTİM

İnsan yaşamında sanatın rolü

Sanat yapıtları sayesinde doğaya olan özlemimizi de giderebiliyoruz bir ölçüde. Tüm günümüzü beton yığınlar arasında geçiriyoruz hemen hemen... Karşı apartmanın duvarını seyretmektense, odamızın duvarına astığımız güzel bir tabloyu seyretmek haz veriyor bize.

"Sanatı sevdirebilirsek, sanat eserleri korunacaktır"

Tanınmış ressamlarımızdan Mehmet Pesen ile sanat uğraşısının insana neler kazandıracağı konusunda kısa bir söyleşi yaptık. Bu söyleşimizi aşağıda sunuyoruz:

SORU — **Sanat ile ilgilenmek neler kazandırır insana, ne gibi yararları olur sanat uğraşısının?**

YANIT — Bir hobi olarak sanat ile uğraşarak kişi bunalımlarından (bu arada yaş bunalımlarından da tabii) sıyırır kendini. Burada sanatla uğraşmak sadece bir yapıt meydana getirmek olarak alınmamalı. İzleyici olarak da kişi tedavi sürecine girmiş olur. Örneğin, müzik yapamaz ama, iyi bir dinleyici olarak sıkıntılarından, dertlerinden arındırabilir kendini.

Görüyoruz ki, politikadan ayrılan ünlü bir çok devlet adamı, uzun süre meslek hayatlarında yorulmuş kişiler, öğrenim süreleri hayat boyu sürenler (örneğin doktorlar) güzel sanatlara yer veriyorlar yaşamlarında. Neden? Çünkü, günlük yaşamın monotonluğundan, streslerinden, kaygılardan, üzüntülerinden soyutlanabilme olanağını sağlıyor bir sanat uğraşısı, dinlendiriyor insanı... Ayrıca insanın günleri de (özellikle emeklilik döneminde) bomboş geçmemiş oluyor. Hâlâ birşeyler yapabildiğini kanıtlıyor hem kendine, hem çevresindekilere. Bu da mutlulandırıyor onu...

SORU — **Gençlerin ergenlik dönemi bunalımlarından, gerilimlerinden kurtulabilmesi yolunda sanata da yönlendirilmeleri hakkında görüşleriniz?**

YANIT — Ergenlik döneminde sanat+beden eğitimi bileşkesinin çok yarar sağlayacağı kanısındayım. Çünkü genç, sanat yoluyla anlatmak istediklerini dışa vuruyor, derdini döküyor, ruhunu dinlendiriyor. Bu da rahatlatıyor genci... Ancak fiziksel enerjisini boşaltmaya yetmeyebilir sanat. Yani sanat uğraşısı sayesinde ruhsal açıdan rahatladı ama, genç fiziksel enerjiyle de dopdolu. Ve bunu harcaması gerek. Ancak sportif bir takım etkinliklere yöneldiğinde olası bu...

Yani ben diyorum ki, genç sanat yoluyla psikolojik yönden, spor yaparak da fizyolojik açıdan rahatlayacaktır. Bir de şu nokta var: Bir takım komplekslere sahip gençlere bu komplekslerinden kurtulabilme açısından da yararlı olabiliyor sanat... Örneğin, topal olan biri, bir sanat ürünü ortaya koyarak başarı kazanabiliyor. Fiziksel alandaki eksikliğini bu yolla kapatabiliyor. Başarılı olduğu ölçüde de mutlulanıyor, topluma uyum sağlaması kolaylaşıyor. Kendine güveni artmış oluyor çünkü... Ben bir kolu olmayan liseli bir genç tanırım. Oldukça uyum güçlüğü olan, kolay kolay arkadaşlık kuramayan, toplumsal ilişkilere girmeye isteksiz biri idi. Günün birinde, okuldaki bir piyeste baş rolü alması sağlandı. Çocuk büyük bir başarı gösterdi. Ondan sonra da sorunları büyük ölçüde çözümlendi. Gördü ki, tek kolu olmasa da bir şeyler (çok şeyler) başarabiliyor.

Sanatla, sporla veya her ikisiyle ilgilenen bir kişi kolay kolay kötü alışkanlıklara da sahip olmuyor gözlemlediğim kadarıyla. Bu da konunun bir diğer yönü...

SORU — **Size göre sanatın diğer işlevleri nelerdir?**

YANIT — Sanatçı yetiştirmek önemli bir olgu. Ama en az bunun kadar önemli bir şey daha var ki, o da sanatı sevdirmek.. Sanatı sevdirebilirsek sanatın, sanat yapıtlarının değerini benimsetebilirsek sanat eserleri korunacaktır. Örneğin, o güzelim tarihi çeşmeler ilan tahtasına dönmeyecektir. Ayrıca, öyle sanıyorum ki, bu sağlanmış olsaydı bu kadar çok kahvehane, bilardo salonu açılmayacaktı. Bu insanlar konserlere, sinemalara, tiyatrolara, balelere, galerilere gidecekti. Sonra, sanatçı bozuntuları barınamayacaktı sahnelerde, televizyonda... Meydan baldır-bacak sergileyenlere değil, gerçek sanatçılara kalacaktı. En azından, müziğimiz son yıllarda görüldüğü gibi yozlaşmayacaktı. Ve ben şunu saptamışımdır: Sanatla uğraşanlar belli bir siyasal görüşe sahiptirler tabii ama, hiç bir zaman karşı görüşteki birini öldürmezler, tabancalı-bıçaklı dövüşlere girmezler.

Sanat yapıtları sayesinde doğaya olan özlemimizi de giderebiliyoruz bir ölçüde. Tüm günümüzü beton yığınlar arasında geçiriyoruz hemen hemen... Karşı apartmanın duvarını seyretmektense, odamızın duvarına astığımız güzel bir tabloyu seyretmek haz veriyor bize. Ayrıca bütün gün egzos sesleri, klakson sesleri, araba sesleri geliyor kulağımıza. Ama biz bu sesleri tatlı bir melodiyle kapatabiliyoruz. Kaliteli bir müzik rahatlatıyor bizi, dinlendiriyor.

Sanatçı yetiştirmek önemli bir olgu. Ama en az bunun kadar önemli bir şey daha var ki o da sanatı sevdirmek...

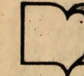
Kalkınma Planları ve Eğitim (7)

Klasik eğitim ve meslekî eğitim dengesi

TEVFİK ÇAVDAR

Planlı dönemin başlangıcından beri klasik eğitim veren ve DPT tarafından genel lise diye adlandırılan liseler, meslekî- teknik eğitim veren orta öğretime oranla ihmal edilmişlerdir. Üniversite eğitimi açısından üst düzeyde öğrenci yetiştirmeyi hedefleyen Anadolu liselerinin dışında kalan liseler bir yerde üvey evlat muamelesi görmeye başlamışlardır. Meslekî-teknik öğretim lehine bozulan bu dengenin getirdiği bir çok sakınca vardır. Bunların başında meslekî teknik öğretim kurumlarında çağın bilimsel ve teknolojik gelişimini kavrayacak kuramsal temelin verilmemesi gelmektedir. Meslek okulları sadece belirli teknolojilerin aynen öğretilmesi ve tekrarlatılması biçiminde özetleyebileceğimiz bir eğitim yaklaşımına sahiptirler. Buradan yetişen öğrenciler belki bildikleri teknolojiyi aynen üretebilmektedirler fakat o teknolojiyi genişleterek ya da daha doğru bir deyimle geliştirerek yeniden üretecek bilgi dağarından mahrum bulunmaktadırlar. Meslekî-teknik öğretimin bugün içinde bulunduğu en büyük sorun budur. Bilinen bir teknolojinin aktarılması olayı ise, günlük yaşamda ve pratikte (örneğin iş başında yapılacak bir çıraklık eğitiminde) daha etkin ve kolaylıkla öğrenilmektedir. Nitekim meslekî-teknik okul mezunlarının sanayi ve küçük imalat alanındaki istihdamlarına ilişkin yapılan

ÖĞRENCİ - YÖNETİM

Üniversiteye sahip çıkmak

CEMAL ESEN

Somut Gazetesinin 13 Mayıs 1983 günkü sayısında, Kredi ve Yurtlar Kurumu'na bağlı yurtlarda yapılan "öğrenci temsilciliği" ile ilgili, "Demokrasiye Nasıl Geçilir?" başlıklı bir yazı yayınlandı. Bu yazıda vurgulanan çarpıcı gerçek, seçimlere katılımın olağanüstü düşüklüğü idi. Örneğin Çemberlitaş Kız Yurdu'nda katılım oranı %16.6'da kalmış Bu ilgisizliğin bir nedeni seçimlerin yapılış biçimi ise, diğeri de seçilen temsilcilerin bir işlevi olmayacağı doğrultusundaki kanıdır. Nitekim Abdi İpekçi yurdu yöneticileri yurt temsilcilerine "seçildiniz ama yurt idaresi ile hiç bir ilişkiniz yoktur" demişler.

Bu seçimler öğrenci yurtlarına demokratik bir işleyiş getirme savıyla yapıldığına göre, amaca ulaşılabilmesi için öğrencilerle ilgili anlayışın değişmesi gerekmektedir. Öğrenciler salt yurtlarda değil, bir bütün olarak üniversitede akademik topluluğun bir üyesi olarak görülmeli.Öğrenciler üniversitenin misafirleri değil, ev sahiplerinden biri olmalı. Bunun yolu ise, ünivesitenin demokratikleştirilmesi, öğrencilerin gerçek anlamda yönetime katılmalarıdır.

Bu konuda, IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı Eğitim Özel İhtisas Komisyonu'nun "Yüksek Öğretim Sorunları" başlığı taşıyan 84. maddesinde, şöyle denmektedir: "Bugün ratik sistemden kaynaklanır ve öğrenci salt üniversiteyi kullanan kişi olamaz. O, eğitimi sonuçlandığında önemli sorumluluklar alacak kişidir. Verimlidir, çünkü 'katılma' yeni ve uygulanmamış fikirlerin ortaya çıkmasına ve üniversite içerisinde çalışmalara yararlı olacak ortak bir güvencenin doğmasına olanak sağlayacaktır".

Yine aynı genel kurulda "Üniversite Çevresi ve Üniversite Özerkliği Açısından Öğrencinin Sorumlulukları ve Tamamlayıcı Nitelikleri" konulu bir grup raporu sunulmuştur. Bu rapordan bazı bölümler aktaralım:

"I — Üniversite değişik kademelerde öğretmenler, yönetici ve öğrencilerden oluştuğuna göre, bütün bu değişik grupların üniversitenin yönetiminde görev almaları gerektiği kanısındayız.

II — Öğrencilerin yönetime katılmaları aşağıdaki nedenlerle çok önemlidir:

a) Öğretilen kişiler olarak öğrenciler, kendilerine özgü bir görüş açısı oluştururlar.

b) Öğrencilerden üniversiteye yeni düşünceler getirmeleri ve gençliğin amaçlarını üniversite içerisine yansıtmaları beklenmelidir.

c) Öğrencilerin sorumluluk duyguları kendilerine önemli kararlarda danışılması ve üniversite sorunlarına ortak edilmeleri yoluyla güçlendirilebilir.

III — Değişik kademelerdeki (senato, üniversite kon-

murlarıyla özerk bir kuruluştur. Birliğin göze çarpan faaliyetleri öğrenciler tarafından işletilen "Network 4" isimli televizyon hizmeti ve Leeds Üniversitesi öğrencileri arasındaki iletişimi sağlamak amacıyla, öğrencileri ilgilendiren yerel ulusal haberleri bildiren Leeds Student adlı bir gazetedir. Üniversite ve Öğrenci Birliği tarafından ortaklaşa çıkarılan bu gazete haftalık olup, ücretsizdir. Öğrenci Birliği'nin bir çok hizmmetleri arasında zengin kitap, plak, kırtasiye mağazaları, süper market, çamaşırhane ve kuru temizleme olanakları vardır. Üniversitenin çıkardığı yemeğin yanısıra Birlik, kendine ait barlarda sandviç ve sıcak yemek sunmaktadır. Birlik binasında öğrencilerin dinlenmeleri için barlar, kantinler, haftalık disko ve konserler, ayrıca evli öğrencilerin çocukları için kreş vardır.

F. Almanya'daki Berlin Universitesi'nde ise öğrenciler seçim yoluyla bir öğrenci parlamentosu oluşturmakta, daha sonra bu öğrenci parlamentosu kendi içinden bir yürütme organı (öğrenci hükümeti) seçmektedir. Öğrenci hükümeti öğrencilerin çeşitli sorunlarıyla ilgili işbölümüne gitmekte, yani kendi bakanlarını oluşturmaktadır. Bu öğrenci parlamentosu, Almanya'daki tüm öğrenci birliklerinin bağlı olduğu, 1975'de kurulan "Vereinigte Deutsche Studentenschaften" (Birleşik Alman Öğrenci Birliği)ne bağlıdır.

şikayetler ve bunların öne sürülen noksanları bir önce söylediklerimizi haklı çıkaracak niteliktedir. İlerde Yüksek Öğrenim politikasına değinirken, daha ayrıntılı bir biçimde duracağımız meslekî-teknik öğrenimin yurdumuzdaki özelliği DPT tarafından gözardı edilmektedir. Genç kuşakların kısa süre içersinde bir meslek edinmesini sağlamayı amaçlayan, bunların işgücüne hızlı ve bilgili olarak aktarımını isteyen bu politika ne yazık ki bugün hedeflerinin çok uzağına düştüğü gibi, her geçen gün alınan tedbirlerle daha da yozlaştırılmaktadır. Bundan ötürü orta öğretim sorunu üzerinde dururken, öncelikle klasik eğitim veren liselerle meslekî-teknık öğretim kurumları arasında, ikinciler lehine bozulan dengeyi vurgulama gereğini duyduk. Ayrıca bu dengenin bozulmasından sorumlu olan kurumunda planlı dönemin politikalarını oluşturan DPT olduğuna değinmek istedik. Bu noktayı böylece öne çıkardıktan sonra klasik liselerle meslekî-teknik öğretim kurumlarının nicel ve nitel görünümleri üzerinde durmaya çalışacağız.

GENEL LİSELERİN GELİŞİMİ ÜZERİNE

Aşağıdaki tablodan planlı dönemde liselerin sayısal gelişim doğrultusu görülmektedir:

yukarıda özellikle 1970'den sonra görülen hızlı artıştaki temel neden, bir yandan yaygın lise açılımına dayandığı gibi, diğer yandan da çalışanların okuması için bir olanağı gerçekleştiren akşam liselerinin yaygınlaştırılmasına da bağlanabilir.

Devlet Planlama Teşkilatı'nın yaptığı değerlendirmelere göre 1981-82 ders yılı başında klasik liselerin görünen nitelikleri şöyle özetlenebilmektedir:

- Bu liselerde öğrenci sayısı açısından tutarlı bir dağılımı mevcut değildir. Şöyle ki liselerin % 18.6 sı 301-500 öğrenci arasında bir yığına eğitim vermektedir. % 17.9'unun öğrenci sayıları 501-750, geriye kalanlarda 750 öğrenciden daha fazla öğrenciye sahip bulunmaktadır. 34 lisenin ise öğrenci sayısı 2500'ün üstündedir.

- Mevcut liselerden % 90'ı kendi binasında eğitimini sürdürmektedir. Geriye kalan 113 lise ise, kira vb. gibi çeşitli binalarda eğitim yapmaktadırlar.

- 1981-82 ders yılında Türkiye'deki liselerde bulunan toplam derslik sayısı 35.079'dur. Buna göre dersliklerdeki ortalama öğrenci sayısı 47 dolayındadır. Yalnız bu ortalama liseden liseye çok büyük değişiklikler göstermektedir. Bu bakımdan derslikteki öğrenci sayısının homojen bir dağılımından söz edilemez.

- Liselerin sahip oldukları yatılı pansiyon kapasitesi çok yetersizdir. Toplam olarak bütün Türkiye'de 20.671 pansiyon kapasitesi vardır. Bunların 5867'si paralıdır. Öğretimin bu düzeyinde pansiyonun kullanılması yaygın değildir. Nitekim mevcut kapasitenin bugün ancak % 81'i kullanılmaktadır. Öğrenciler ya yakınlarının yanında kalmakta, ya da birkaçı birleşerek (genellikle hemşeriler) çok ucuza kiraladıkları konut ya da odalarda yaşamaktadırlar. Öte yandan aileler de çocuklarını başka bir kente öğrenim amacıyla göndermekten çekinmektedirler.

- Planlama teşkilatının hazırladığı sektör raporuna göre öğretmen dağılımı da dengeli değildir. Örneğin 1981-82 ders yılında bir öğretmene düşen öğrenci sayısı Ağrı'da 70, Ankara'da 56, Adıyaman'da 10, Balıkesir'de 12, Bolu'da 7 dolaylarındadır.

- Kız öğrencilerin liseye kayıt ve devamı sorunu hâlâ çözümlenememiştir.

Bütün bu sorunların yanısıra lise eğitiminin niteliği üzerinde de çeşitli kuşkular vardır. Anadolu liseleri dışında kalan birkaç lise (İzmir Atatürk, Ankara Atatürk, Mustafa Kemal vb.) elindeki öğretim kadrosunu çok iyi koruyup, dağılmasını engelleyerek üst düzeyde eğitim verdiği halde, aynı kentlerdeki başka liselerde eğitimde aynı düzey tutturulamamaktadır. Anadoluda yaygın olarak görülen nitelik farklılaşması bir yana, aynı kent içerisinde de semtlere göre büyük nitelik farklılıkları tesbit edilebilmektedir. Bunun dışında Anadolu liseleri aracılığıyla çok ayrıcalı bir eğitim mekanizması da sahneye girmiş bulunmaktadır.

Tablo 1. Liselerin sayısal gelişimi (İndeks sayı olarak)

Ders Yılı	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
1962-63	100.0	100.0	100.0
1965-66	115.9	145.5	118.3
1970-71	170.0	254.4	236.7
1975-76	463.4	471.3	319.5
1980-81	733.6	881.1	376.1
1981-82	714.7	918.2	338.4

Kaynak: D.P.T. ve Milli Eğitim Verilerine dayanarak hesaplanmıştır.

yüksek öğretim kurumları, özellikle üniversiteler, en üst akademik basamağın denetimi altındadır. Bunun sayısız sakıncalarını burada anlatmakta bir yarar görmüyoruz. Bütün dünyadaki yüksek öğretim reformlarının en başta gelen özelliği öğrencisi, asistanı, doçenti ile genç kuşakların yönetime katılmalarını sağlamak olmuştur. Ayrıca bazı ülkelerde üniversite karar organlarına üniversite dışında toplumun üretim, eğitim, ekonomi çevrelerinden seçilmiş üyeler de alınmaktadır. Yönetime katılma, yüksek öğretim kurumlarına dinamik bir yapı kazandırarak, yönetimde, eğitimde ve araştırmada bugünkü denetimdeki gevşekliği giderecek tek olarak görülmektedir".

1959'da Avrupa üniversiteleri arasında işbirliğini geliştirmek amacıyla kurulan ve bugün 300'den fazla üniversitenin üye olduğu CRE (Avrupa Rektörleri Sürekli Konferansı)'na Türkiye'den şu üniversiteler üyedir: Ankara, Atatürk, Boğaziçi, Dicle, Ege, Erciyes, Hacettepe, İstanbul, İTÜ, Selçuk ve Uludağ Üniversitesi. 1969'da Cenevre'de yapılan CRE Genel Kurulu'nda okunan bir grup raporunda şöyle denmektedir:

"Üniversite konseylerine öğrencilerin etkin bir biçimde katılmaları hem hukuka uygun, hem de verimli olacaktır. Hukuka uygundur, çünkü 'katılma' olayı demok- seyleri, fakülte, bölüm vb.) çalışmalara danışma karar alma gibi konularla ilgili olarak katılacak grupların rolleri, yapıları ve üniversite içerisindeki işlevleri göz önüne alınarak saptanmalıdır. Değişik grupların birbirleriyle ilgili rolleri ve temsilcilik dereceleri olabildiğince özgür koşullarda, karşılıklı görüşmelerle kararlaştırılmalıdır." (4. Genel Kurul Kararları, s. 626—627

UNESCO'ya bağlı MINEDEUROPE III'ün II. Komisyon Başkanı ve Danimarka Eğitim Bakanlığı Yüksek Öğrenim Müdürü Dr. Niels K. Hermansen, UNESCO'nun çıkardığı "Hıgher Education In Europe" (Avrupa'da Yüksek Öğretim) dergisinin Aralık 1980 sayısında şunları yazıyor:

"Öğrenciler ve asistanlar açısından bakıldığında, yönetime katılma, özellikle çalışmaların içeriğini etkilemede öyle kullanılmalıdır ki, eğitimin örgütlenmesinin ve yöntemlerinin yanısıra geleneksel eğitim programı da değiştirilebilsin".

Sözü edilen bu öğrenci katılımının örgütlenmesi iki yoldan olmaktadır. Birincisi öğrencilerin yeme-içme, yakacak yer, kitap gibi temel sorunlarını çözecek ve sportif, kültürel, siyasal çalışmalarını yürütecek ayrı nitelikli kuruluşlara sahip olmalıdır. Örneğin, İngiltere'deki Leeds Üniversitesi'nde tüm öğrenciler otomatik olarak Öğrenci Birliği'nin üyesidirler. Birlik. Konsevi ve seçilmiş me-

Öğrenci katılımının örgütlenmesinin ikinci ve asıl yolu, üniversite yönetim kadroları arasında öğrenci temsilciliklerinin yer almasıdır. Bu konuda CRE'nın, 26—27 Nisan 1979 günleri arasında, Hacettepe Üniversitesi'nde düzenlenen 18. toplantısında Trondhelm Üniversitesi Rektörü ve Norveç temsilcisi Prof. Eva Sivertsen şunları söylemekte:

"Üniversite sorunları ile ilgili sorumluluk alma akademik kadroların çeşitli kademeleri için nasıl değişiklik gösterirse, öğrencinin yönetime katılma ve sorumluluk alma oranı da böyle değerlendirilmelidir. Kanımca öğrenciler alınacak kararlara akademik kadrolar derecesinde katılmalıdırlar. Araştırma ve öğretim, bütçe ve planlama, kadrolarına atanması, üniversite siyaseti ve üniversitenin dış dünya ile ilişkisi gibi konularla ilgili tüm komiteler ve yönetim kurulları öğrenciye açık olmalıdır."

Sonuçta üniversitenin evrensel işlevini eksiksiz olarak yerine getirebilmesi, (yani yüksek dereceli meslek öğretimi yapabilmesi, bilimsel araştırma ile bilimin gelişmesine katkıda bulunabilmesi ve bilimi yayabilmesi), yöneticisi, eğiticisi, personeli ve öğrencisi ile tüm üniversite üyelerinin üniversiteye sahip çıkmasından geçmektedir.

Kurtuluş Savaşı öncesi, sonrası

SAMİM KOCAGÖZ

Bir toplum, bir ulus, herhangi bir baskıdan, bir sömürgeciden kurtulmak için ayaklandı mı, biliniz ki o toplum, o ulus, belli bir aşamaya gelmiştir. Toplumlar ayaklanıyorsa, -İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Afrika'da olduğu gibi- ulus olma bilincine gelmiş dayanmıştır. Ulus ayaklanıyorsa, kimi baskılardan, sömürülerden -içten gelsin, dıştan gelsin bu baskı- ulus olma bilinciyle kurtulma kıvamına, aşamasına gelmiştir.

Tarihe bakarak bir genelleme yapacak olursak, -öncesini bir yana bırakalım- on altıncı yüzyıldan yirminci yüzyılın başlarına değin, Osmanlılar'ın, İspanyollar'ın, İngiliz ve Fransızlar'ın, Avrupa'dan Hindistan'a bir imparatorluk kurma, yürütme çabası, kavgası vardır. İspanyollar, Amerika'yı -güneyini- soyup soğana çevirdiler. İngilizler, Asya'yı, özellikle Çin'i, Hindistan'ı soyup soğana çevirdiler. Fransızlar, Afrika'da etmediklerini bırakmadılar. Bu soygun yirminci yüzyılın ortalarına değin devam edegeldi. Hâlâ sözlerini geçirmeye çalıştıkları yerler var... Ne ki bu sömürgeciler, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin dünyanın her yerine el koymasıyla gerilemek zorunda kaldı. Bugün Amerika Birleşik Devletleri, her bir devletin içişlerine bile karışmak sevdasında...

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşu, yapısı bu sözünü ettiğimiz imparatorluklardan başka bir görüntüdeydi. Osmanlıların yapısını özetlemek gerekirse, bir sözcükle (ÜMMETÇİYDİ) deriz. İngilizler, Fransızlar, İspanyollar, diyelim Portekiz gibi Osmanlılar, girdikleri ülkelerde -diyelim kıtalarda- ne var ne yoksa Anadolu'ya taşımıyor, gittiği yerlerde işletmeler kurmuyor; sadece vergi alıyordu. Gittiği yere sadece kendi düzenini -timar gibi- götürüyordu. Osmanlı yönetiminin gözünde her ülkenin yeri neyse Anadolu'nun da oydu. Müslüman olunca da herkes birdi, kardeşti. Ümmetçi zihniyet o denli önde tutuluyordu ki, Anadolu Türk'ü, (Etraki bi idrak)ti. Hani idraksiz, anlayışsız Türklerdi. Müslümanlığın ülkesinin halkı, (Kavmi Necibi Arap)tı. Hani asil Arap kavmi... Oysa Osmanlı'nın düzeni bozulmaya başlayınca, Osmanlı yönetimi Anadolu'ya yüklenmeye başladı. Kavmi Necibi Arap'ı İngilizlerden kurtarmak için Anadolu gençliğini Yemen çöllerinde bozuk para gibi harcamaya başladı. Bu yazıda ayrıntılara girmenin gereği yok. Şu yukarıda çizdiğimiz kısa görüntüden sonra Osmanlı mülkündeki on sekizinci yüzyılda başlayan kaynaşmalara gelebiliriz:

Avrupa'da 19. yüzyılın başlarında ortaya çıkan -öncesi vardı elbet- toplumsal fikirler, eylemler hiç kuşkusuz Osmanlı Devleti'nin de sınırlarını aşacaktı. Bu fikirlerin en önemlisi, ulus olma bilinciydi. Batı'da çoğulcu yönetimler, uluscu kaynaşmalar süregelirken Osmanlı Devleti'nde aydınlara sorulduktा: önce Osmanlıyım, sonra da Müslümanım deniliyordu. Batı'nın yönetimde, yaşantıda ortaya çıkan çoğulcu, özgürlükçü kaynaşmaları, Osmanlı mülkünde 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra ortaya çıkmaya başladı. Batı'nın Hıristiyan uygarlığı, Doğu'nun İslam uygarlığının önüne geçmeye başlamıştı. Tanzimattan sonra siyasal fikirleriyle birlikte sanatı da Osmanlı'da görünmeye başladı. Gündelik gazetelerden, edebiyat türleri de taklit yolu ile de olsa kendini gösterdi. Osmanlı aydınları anayasa, parlamento istemeye başladılar. Bu yenilikler 1850 ile 1900 arası iyice hızlandı, kendini gösterdi. Ne ki Padişah Abdülhamit bu eylemlere doğrusu çok iyi dayandı (!) engellemeye çalıştı. Ama ne yapsa, ne etse kaynaşma devam etti. İçerden Hamit, dışardan Düveli Muazzama, Osmanlıya yıkmak parçalamak için yüklendi de yüklendi! Savaşlar, ayaklanmalar, siyasal kavgalar, Osmanlı Devletini Birinci Dünya Savaşına getirdi. Kimi Osmanlı aydınları, ille Osmanlı Devleti'ni kurtarmak istiyordu; Türk olma, Türklük akıllarına bile gelmiyordu. Tanzimat dönemi politikacılarının, şairlerinin, yazarlarının sözlüklerinde Türk sözcüğü yoktu. Osmanlılık kurtulacaktı. Ne var ki Şinasi'den, Ziya Paşa'dan -daha da önce- başlayan bir ulus olma bilincinin parıltıları vardı. Örnekse 'bizim dilimiz, Osmanlıca değil, Türkçe'dir. Halkımızın konuştuğu gibi yazalım!' diyorlardı. Deyim uygun düşerse, Osmanlıca da ümmetçi bir dildi. O dönemin şairleri, yazarları, Türkçe'ye dönmek istiyorlardı. Ne var ki istemek başka, dönebilmek başkaydı. Osmanlıcanın yüzyıllar boyu süren baskısından kurtulmak öyle birkaç yılda gerçekleşebilecek bir iş değildi. Halka dönüş, sadece dille olsa kolay sayılabilirdi. Söylenecek sözün içeriği Türkçeleşmeliydi, dille birlikte yürümeliydi. 1900'lerden sonra Namık Kemal'in şiirlerinin, Tevfik Fikret'in şiirlerinin içeriği, -özgürlük! vatan! insanlık! diyorlardı- dille kaynaşmaya başladı. Ziya Gökalp'in 'Türkçülüğün Esasları' gibi kitap ve fikirleri iyice Türklük kavramını su yüzüne çıkardı. Sonunda Mehmet Emin Yurdakul, 'Türküm!' diye şiirlerinde bağırıverdi! Artık şiirlerde, hikâyelerde, romanlarda, bunlardan yansıyarak ülkenin fikir yaşantısında bir ulus olma bilincinin rüzgârı esmeye başladı.

Kültür, sanat, fikir yaşantımızda bu kerteye geldiğimizde, Osmanlı Devleti yağmalanmaya, çökmeye başlamıştı. Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Osmanlı Devleti'nin bağrına bıçak dayanmıştı. Namık Kemal,

> **Vatanın bağrına düşman dayamış hançerini**
> **Yok mudur kurtaracak bahtı kara maderini!**

demişti. 1919'un tarihsel olaylarını bir gözünüzün önüne getirin; anımsayın: Mustafa Kemal Paşa da Ankara'da kurulan Büyük Millet Meclisi'nin kürsüsüne çıkıp,

> **Vatanın bağrına düşman dayasın hançerini**
> **Bulunur kurtaracak bahtı kara maderini!**

karsılığını verdi Namık Kemal'e.

Hemen söyleyelim ki, Mustafa Kemal Paşa - ya bu Namık Kemal'in beyitini değiştirerek söyleten, şu yukardan beri özetlemeye çalıştığımız BİRİKİMDİ. Burada yazımızın başında söylediğimiz sözleri yineleyelim: Bir ulus, bir baskıya, sömürgecilere karşı ayaklanıyorsa, ulus olma bilincine gelmiş dayanmıştır... Bir birikim sonucu, patlamak için elbet liderini bulacaktı. Türklük bilincini südürmek, perçinlemek için Mustafa Kemal Paşa, sonra Türk Dil Kurumu'nu, Türk Tarih Kurumu'nu kurmuştur. Bu birikimin sonucu, Türkler de Kurtuluş Savaşında, Osmanlı İmparatorluğu'nun öteki bilinçlenen ulusları gibi, Osmanlıdan kurtulmak için önce Padişah, Osmanlı ordularına karşı ayaklandı.-Hilâfet ordusu,- sonra dıştan gelen düşmanları yendi. Balkanlı uluslar gibi... Artık Osmanlılık, Osmanlı İmparatorluğu, Osmanlı Devleti yoktu, Türkiye Cumhuriyeti vardı. Bir devir kapanmış, yeni bir devir açılmıştı.

Büyük tarihsel bir kaynaşma ve degışimin sonucu, ki bu aşama geleceğe atılım için Türklerin gelip vardığı bir birikimin aşamasıydı; kültürde, dilde, sanatta bir yeni dönemdi. Bir yeni atılımdı.

Özet olarak KURTULUŞ SAVAŞIMIZIN öncesi, neydi gördük. Sonrasının oluşumunun süreci içindeyiz. Bu olguyu tarihçilerimiz, Edebiyat Tarihçilerimiz incelemekte, irdelemekte... Şairlerimiz kurtuluşu yıllardır yazmakta. Romancılarımız, hikâyecilerimiz bu konuya eğilmekte.

Anadolu Türkleri bu tarihsel aşamayı geçirmek zorundaydı. Çünkü bu zorluğu aşacak birikime sahipti en az iki yüz yıldan beri.

Ey, kendilerini Türk Folkloru'ndan sorumlu tutanlar, ey Türk Halk Oyunları'nı olduğu gibi korumaya çalışanlar gidip görün Maral Dans ve Müzik Topluluğu'nu; size soracaklarımız, sizin bize söyleyecekleriniz olacaktır.

Kulağınızın üzerine yatmayın

NEJAT ÇETİNOK

Olayları kendi koşulları içinde değerlendirmek için gidip görmek, izlemek ve üzerinde düşünmek gerekir. Bu olayları yerinde izleme olanağı olmayanlara yapılanları saptırmadan, kendine göre pek özel yorumlamadan aktarmak "gazeteci"nin görevidir.

Bu girişi yapmamın nedeni bir daha "davetiye" alamama korkusuyla bazı "gösteri"leri eleştirmede hoşgörülü davrananlara, gerçekleri görmezlikten gelenlere, eş-dost, arkadaş, yandaş kayıran yazar-çizer-eleştirmen takımına "merhaba" demektir.

İşte, "Çılgınlıklar" geride kaldı. Bu gösteriyi Baltalimanı'na gidecek gücü, zamanı ve sabrı olanlar izlediler. Bir de adam başına dört bin lira bastırmak yürekliliğini gösterenler. Büyük bir kesimin kazanç düzeyini gözönünde tutmazsak gerçekten dört bin lira'ya gidip izlenecek yemekli-içkili-müzikli bir gösteri gerçekleştirmiş Haldun Dormen; Kutlamak gerekir.

YAMA GİBİ KALAN

Necati-Uğur ikilisinin kendileri dışında oluşan sevimsiz "güldürücükler"i, yama gibi kalan iki toplu dans sahnesi ayıklandığında "zevkle" izlenen gösteri daha da kusursuzluğa ulaşacaktı.

"Huysuz Virjin" gerçekten baştan ayağa somut "sahnesel bir eleştiri" anıtı... "Mizah"duygusu yüce ulusumuzun "sesli tercümanı". Coşkun Demir, dengeli yorumu, sevimli davranışlarıyla görteride yerini alıyor. İşte, hem kendince, hem de müzik çevrelerince değeri bilinememiş bir ses: Engin Evin. Yalnız oraya gelenlerin dinlememesi gerek onu, ama, ne yapalım başka bir yolu yok bu işin... Mine Koldaş, bir gösteri için gerekli özellikleri taşıyan bir şarkıcı; ritm duygusu güçlü güzel bir kadın... Ve Nilüfer;alaturkadan pop'a, geçmişten günümüze söylediği şarkılar ve bilerek kullandığı "bedeni" ile sahnede yeri olduğunu kanıtlıyor.

Dünden bugüne müzik beğenimizi yansıtan, gazino'nun iç çevre düzeninden Grup Tutku'ya, vokalistlere değin özenle hazırlanmış bu gösteriyi ülkemize gelen gezginlere ve genç müzikseverlere izletebilmenin yollarını aramak gerekiyor.

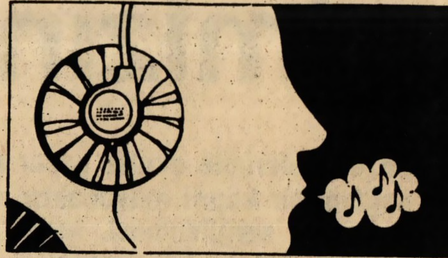
HER FIRSATI DEĞERLENDİRİYORLAR

Çalışmalarını sergilemenin yolunu bulmak için büyük çaba harcayan Maral Dans ve Müzik Topluluğu her fırsatı değerlendiriyor. Öğrenciden kuyumcuya, tezgahtardan parçacıya Ermeni kökenli 300 Türk vatandaşından oluşan bu topluluk kendi folklorlarını daha "renkli", daha "özgürce" sergileyebilmek için Türk Halk Oyunları'ndan örnekler almışlar dağarlarına; çokseslendirmişler, türküler söylüyorlar "Bizim eller ne güzel eller" diye...

Kendi cemaatleri sahip çıkmış onlara, her yönden desteklemeye çabalıyorlar. Kostümler dikiliyor, 45'likler, 33'lükler oluşturuluyor, 23 Nisanlar, 19 Mayıslar seçiliyor "gösteri günü" olarak; Kara Kuvvetleri yararına, Darülaceze için çalıp söylüyorlar; her güzel fırsatı yakalamaya çalışıyorlar anlayacağınız... Başarıyorlar da.

Yazımın başında söylediğim gibi olayları kendi koşulları içinde değerlendirmek için gidip görmek, izlemek ve üzerinde düşünmek gerekiyor. Hele bazı olayları "gazeteci" olarak aktarmak da bazen yeterli olmuyor. Ey, kendilerini Türk Folkloru'ndan sorumlu tutanlar , ey, Türk Halk Oyunları'nı olduğu gibi korumaya çalışanlar gidip görün Maral Dans ve Müzik Topluluğu'nu; size soracaklarımız, sizin bize söyleyeceklerimiz olacaktır.

Üretene, yaratana, seçmesini bilene sevgi, merhaba.

DİNLEYE
DİNLEYE

C.TUFAN TEZER

"Avrupa'da biraz başarı elde edebilmişsem bunun nedeni Türk müziği çalmamdır. Biz diğer topluluklar — rock, pop, caz — gibi taklit müziği yapmıyoruz. Hint, Türk, Afrika kültürlerini birleştirip ilk sunan bizdik. Büyük ilgi gördü. Zaten en iyi davulu da Türk müziği yaptığımız zaman çalıyorum."

Okay Temiz ve "Oriental Wind"le iki gün

Anımsayacağınız gibi 13-14 Mayıs günlerinde Okay Temiz'in kentimizde iki dinleti vereceği ilân edilmişti. Biz de bunun üzerine kayıt ve fotoğraf aygıtlarımızı toparlayıp dinleti yerine doğru yollandık. Kendisini görmeye gittiğimizde, topluluk henüz ön çalışmasını bitirmemişti; bekledik. Ardından da lobinin rahat koltuklarına kurulup söyleşimize koyulduk:

S — "Uzunçalarlarınız Dünya'nın kaç ülkesinde basıldı ya da basılıyor?"

Y — "Ben şimdiye kadar dört değişik plak şirketiyle çalıştım. Her şirketin değişik politikası var ticari yönden, kimisi yalnız Skandinav; İsveç plak şirketi hükümete bağlı; öbürü meşhur İngiliz 'Sonnet' iki plağımı tüm Avrupa ve Amerika'da çıkarttı. Üçüncüsü 'Metronom', ondan, iki sene önce 1 plak çıkarttım; Atlantik'ten Ertegün'ler bunu beğendiler. ABD veKanada'da bastırdılar, şimdi Dünya'nın her yerinde satıyor; 4. bir Alman şirketi, sahibi aynı zamanda emprezaryomuz, turne işlerimizi ayarlıyor. Onunla ikinci plağımızı yapıyoruz, özellikle turlarda, salon kapılarında satılıyor, en çok satışı da bu şirket yapıyor..."

S — "(Zikir) adlı uzunçalar zamanlarında müziğinizde bir bireşime yaklaştığınızı algıladınız mı?"

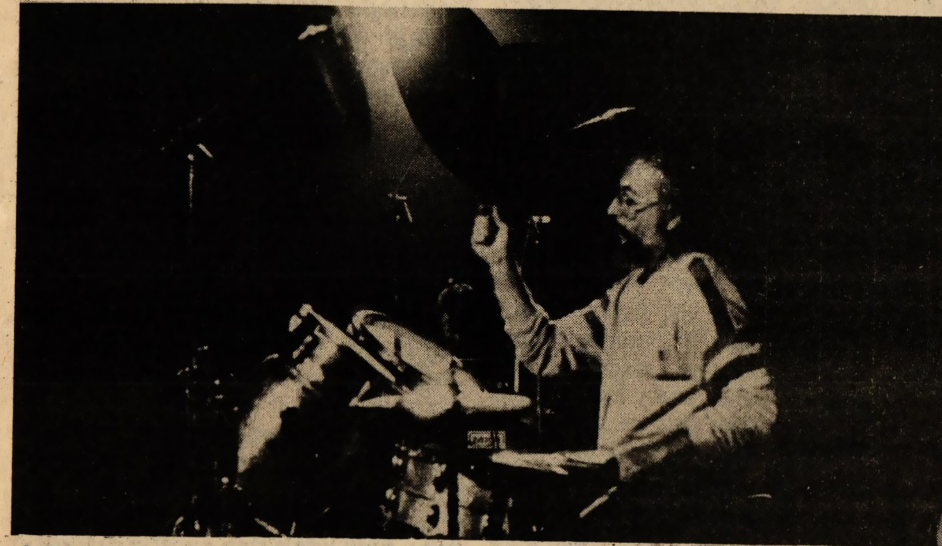
Y — "Şimdi, onlar hep bir denemeydi, zaten hep deniyoruz, arayış içerisindeyiz, şu şöyle, şu böyle olsun demiyoruz, ahenk ve melodilerden bir tarz çıkıyor; Aka'yla (Gündüz Kutbay) yaptığımız plağa gelince; O'nun aleti ney'di, yumuşak bir enstruman... Parçaları bunu gözönüne alarak seçtik..."

S — "Kuzey Caz (North Jazz) akımının gelişimi hakkındaki yorumlarınız?.."

Y — "Kuzey Cazı denince akla Skandinav ülkeleri ve Polonya falan geliyor. (Avrupa'da) cazın en ileri olduğu ülkeler bunlar. Çünkü hükümet yardım ediyor, sosyal güvenceler var, müzisyenler idealist olabiliyorlar, istediklerini üretebiliyorlar, ideallerini bozmasınlar diye büyük miktarlarda ekonomik yardım alıyorlar. Bunu her sene biz de alıyoruz. Bu yıl 150 bin Kron (4,5 milyon) alacağız."

S — "Topluluk olarak mı?"

Y — "Evet. Ayrıca da hükümet aktif olanlara iki senede bir ayrı bir yardım veriyor. 10 binle 35 bin Kron arası, bunu istediğin gibi harcıyorsun. Böyle olunca tabii, orkestralar çalışıp, kişiler de sanatında ve aletinde ilerleyebiliyor. İkincisi zaman zaman bir çok Amerikalı geliyor Skandinavya'ya; Stan Getz gibi, Tad Johns, Dexter Gordon, Elvis Johns, Duke Ellington Big-band gibi. Çoğunun Skandinav ülkelerinde aileleri, çocukları var. Onlar müzik okullarında hocalık da yapıyorlar, böylece cazın ilerlemesi için ortam da gelişiyor. Üçüncüsü, okullarda gayet sistemli müzik programları var. Ana mekteplerinde bile müzik dersi var, folklorundan tut, hafif popumsu akustik parçalara kadar. Tüm dünya ülkelerinin içi-

Hasan Bora

O. Temiz davuluyla yerel motiflerimizden birini izlerken...

S — "Hiç gereksiniminiz yokken ülkeye gelip dinletilerinizi sergilemeniz belirli bir sanatçı sorumluluğunu gerektiriyor; bu olguyu biraz açar mısınız?"

Y — "Gelip çalmak istiyorum tabii, burası memleketim, her şeyi buradan öğrendim, buranın müziğini çalıyorum, ailem burada. Ama her seferinde zorluklarla karşılaşıyoruz maddi, manevi. Gazetelerin sanat köşelerinde yeterince yer alamıyoruz. Her şey feci pahalı. Kazancımız yalnızca konser vermek oluyor."

S — "Çaldığınız çalgılar açısından ritm sorununu çözümlemiş birisi olarak müziğinizin armoni ve melodilerini Anadolu temalarıyla tamamlamayı sürdürecek misiniz?"

Y — "Tabii, zaten öyle başladım, sürdürüyorum. Bu tip şeyler çok ilgi görüyor. Avrupa'da biraz başarı elde edebilmişsem bunun nedeni Türk müziği çalmamdır. Biz diğer topluluklar —rock, pop, caz— gibi taklit müziği yapmıyoruz. Hit, Türk, Afrika kültürlerini birleştirip ilk sunan bizdik. Büyük ilgi gördü. . Zaten en iyi davulu da Türk müziği yaptığımız zaman çalıyorum."

S — "Anadolu'da ve Trakya'da yöresel müzik araştırmalarınızı sürdürecek misiniz?"

Y — "Aslında vaktim yok. Türkiye'ye ancak konser ya da tatil için geliyorum, fakat her an araştırıyorum ben. Kasetlerden, plaklardan, radyodan bir şey duyduğumda hemen kaydediyorum. Ama Anadolu'ya gelip karış karış parça toplayacak zamanımız yok. Zaten repertuarımız çok dolu."

S — "Yeni İsveçli müzikçilerinizle nasıl buluştunuz?"

Y — "Bugün piyano çalacak olan Harold Svenson'u on yıldan beri tanıyorum. Çok yeteneklidir, değişik gruplarda birlikte çaldık; Oriental Wind'i girişi ise bir yıllıktır. Şimdi burada olmayan saksafoncum Lennart Aberg'i ise 68'den beri tanırım. Zaten biz İsveç'teki iyi caz müzikçileri diyeyim, biribirimizi yıllardır tanırız. Ben İsveç'e 66 senesinde girdim. O yıldan beri tüm caz ailesi diyelim, hepsi arkadaşım. İsveç'te şöyle enteresan bir şey

rald Svensson; gitarda Nebil Emek ve bas gitarda Kâmil Erdem'den kuruluverdi, komplekslerden uzak, uyum içinde ve çabucak...

İlk gece, topluluk biraz çekingen ve seyirciye karşı ikircik içerisindeydi. Tabii ki yanlış yapılmadı, ama sanki bizi ve onları çevreleyen havada birşeyler eksikti. (Bir gün sonra müzikçilerle yaptığımız kısa söyleşilerde hepsi evveli günün bir 'prova' havası taşıdığında neredeyse ağız birliği ettiler.)

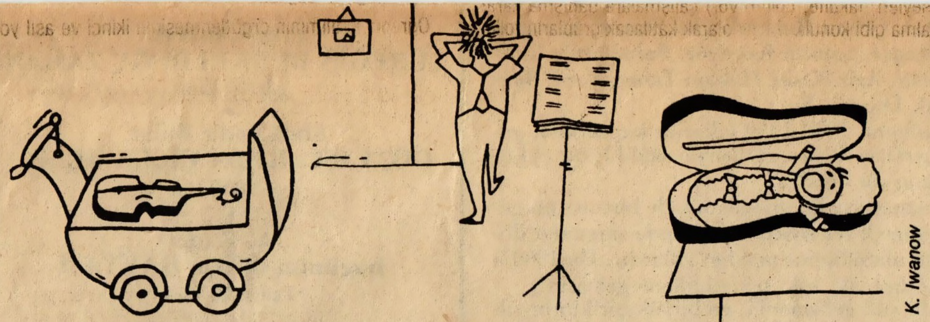
Dinleti H. Svensson'un çalgısına ilk dokunuşlarıyla başlarken, kayıt ve fotoğraf aygıtlarımız da yoğun bir çalışma içerisine girdiler. Ardı ardına çalınan 'Mixing' (Sergio Mendez), 'Fidayda', Köçekçe, 'Peace and Love' (Farrov Sanders) ve O. Temiz'in her seferinde değişik yüksekliklerden uçan vurmalılarıyla başlayan 'Sarı Kız' adlı parçalar müziğe, seyirciye ve kendilerine olan sorumlukların bilincinde ve yine de özgürce yorumlandı. Doğaçlama ve sololar dur durak bilmeden çiçekler gibi açıp seyirciyi rahatlattı ve coşturdu...

İkinci bölüm yine O. Temiz'in 'Brimbau'su ile açıldı. Bir takım efekt pedallarıyla bir oraya bir buraya çekilen tınılar ve seyircinin müzik bilincinin arkasından —beyeniyle andığımız— Harald'ın synthesizer'ı bize 'Dere Geliyor Dere'yi şöyle bir geçiverdi. Derken uzun yorumlu bir 'Karaağaç Zeybeği' ve Karadeniz yöresinden 'Batum' adlı parçalar dinletildi bize... O akşamın dinletisi 'bis'ten sonra çalınan bir 'Afrika Folku' örneğiyle sona erdi.

Cumartesi gecesinin 'havası' daha bir başkaydı; izleyicilerin sayısı artmıştı. Etraftaki 'memnuniyet', sevecenlik ve rahatlık frekansları neredeyse elle tutulabilir yoğunluktaydı: kolay değil, hele bir düşünsenize, hafta sonundayız ve ülkemizde pek rastlanamayan nitelikte bir dinleti izleyeceğiz... Bir önceki gecenin ödüllendirici olamayan izleyicisi yerine bu kez solo ve doğaçlama bitimlerinde müzikçileri alkışlarıyla tamamlayabilen yanıt verebilen bir kitle...

Bunu anlamakta hiç de güçlük çekmeyen müzikçilerimiz de coştukça coşup, yinelemelere kaçmayı düşünmeden yorumlarını kendileri ve bizim 'lehimize' uzattılar. O gecenin beklenmedik bir yeniliği de klarnetçi Saffet Gündeğer'in topluluğa katılmış olmasıydı. "Eski tüfek" Gündeğer 'taksimleri', 'müzik esprileri' ve ta içerilerden doğaçlamalarıyla dinletiye değişik bir renk katarken önceki gecenin düzeninde yer alamayan 'Kaleden Kaleye Şahin Uçurdum' türküsünün çalınmasına da yol açmış oldu.

Çalan güzel, dinleyen güzel olduktan; sonuçta herkes mutlulandıktan kelli bir dinletiden daha ne beklersiniz ki? Doygun bir gece belki? Nitekim öyle de oldu, izleyici salondan coşkulu ve mutlu ayrıldı; doğduğundan bu yana kulağından eksik olmayan "nağmeler" kendisine incelenmiş ve güncelleştirilmiş bir biçimde geri verilmiş. Ne güzel... Peki ya çalanlar? Onlar da görevlerini yapmışlı-

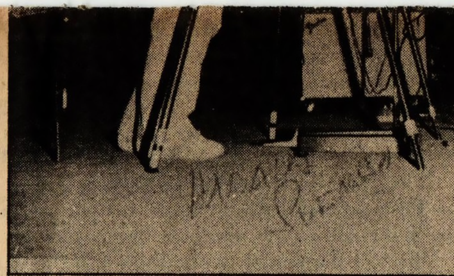

K. Iwanow

lerinin çocuklarına kendi ülkelerinin ve diğer ülkelerin müzikleri çalınıyor. Ayrıca şunu diyeyim ki İsveç'te 200 tane bigband (büyük orkestra) var. Bunların 30 tanesi profesyonel, gerisi amatör (polis, itfaiye, emekliler vs.). Bunlar caz çalıyor, pop çalıyorlar ve boş saatlerinde çalışmalarına karşın "tabanca" gibi orkestralar. Bunların iyi olanları da hükümetten yardım alıyorlar."

S — **"Bu 'iyi olma' seçimini kim yapıyor?"**

Y — "Yönetimden ayrı bir kültür bürosu var, politikası gayet kuvvetli, hükümet bunlara hürmet etmiş, ekonomik yönden ne derlerse yerine getirmeye çalışıyor. Komitede tecrübeli müzisyenler var, onlar tüm sorunları biliyorlar..."

Müziğimizi hakkıyla evrenselleştiren tuşçu H. Swensson.

var: İyi caz orkestraları birbirlerinin repertuarlarını bilirler. Günün birinde bir eleman diğer bir orkestraya giderse çalışmasına gerek kalmadan yeni parçaları çalabilir. O bakımdan, renk olsun diye biz de aramızda sürekli eleman değişiriz."

Söyleşimizi burada tamamlayıp teşekkürümüzü ettikten sonra Okay Temiz'den dinletisini sizin için kayda geçip yorumlamak amacıyla izin aldık.

Cazın kolaylıklarından birisi de, oluşturulan topluluklar nerede bir araya getirilmişse oranın havasına uyum gösterebiliyor olmasıdır. Örneğin bu dinletilik 'Oriental Wind' davul ve vurmalılarda O. Temiz; elektrikli piyano ve synthesizer'de Hagın verdiği bir gevşemeyle 'fildişi kulelerine' mi çekildiler sandınız? Eğer böyle düşündünüz ise yanıldığınızı belirtip, onların müzik büyücüsü giysilerinden soyunup, bezirgan olamayan müzikçilerin değişmez yazgısı; dinleti sonrası çalgı ve donatım hamallığına giriştiklerinin hemen altını çizivelim... Hem de o denli bir yorgunluğun üstüne!

O işkence de bittikten sonra erken ayrılanları yolcu edip Okay Temiz ve Harald Svensson'u ülkemizdeyken konakladıkları köşeye (tüm ağırlıklarıyla birlikte) bırakıp, en kısa zaman içerisinde buldukları yeni ezgileri bize dinletmek amacıyla geri dönmelerini dileyip yorgun ama mutlu ve rahat, evlerimize çekildik...

SATRANÇ

VASFİ GÜÇER

Fransız savunması

1 - e4 e6 hamleleriyle belirlenen bu açılış 1497'lere dayanır. 1842'de detaylı analizleri Sovyet usta Joenisch tarafından yapılmıştır. Siyahın ana fikri 2..d5 sürerek beyazın merkezini tehdit etmektir. Beyazın 3 ana devam yolu mevcuttur:

1) 3-Ac3 Bugün en mantıklı plan olarak kabul edilir.

2) 3-A-d 2, c54-e:d V:d5 5-A-f-3 c:d 6-Fc4 V-d6 hamlesi sonucu karışık bir pozisyon doğurur.

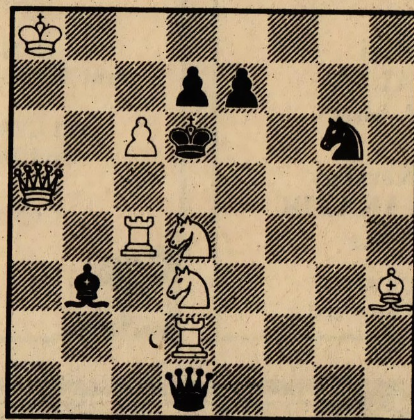
3) c:d e:d eşitliğe yol açar.

Biz beyazın birinci planının uygulamasını göreceğiz.

1-e4 e6
2-d4 d5
3-A-c3 A-f6
4-F-g5 F-e7
5-e5 ŞA-d7
6-F:e7 V:e7
7-V-d2 00 (7... C5?! çünkü 8-A-b5 var)
8-f4 (Şimdi Ab5 a-6 ile cezalandırılır. Eğer beyaz c7'deki piyonu alırsa 9... K-a 710-c4 d:c 11-d5 V-c5!'den sonra çok kötü bir pozisyona düşer).
8... c5 (Beyazın merkezine saldırı).
9-A-f3 A-c6

Siyahın şansları oyun ortasındadır. Beyazın en iyi oyunu merkezi kontrol etmeye devam etmektir.

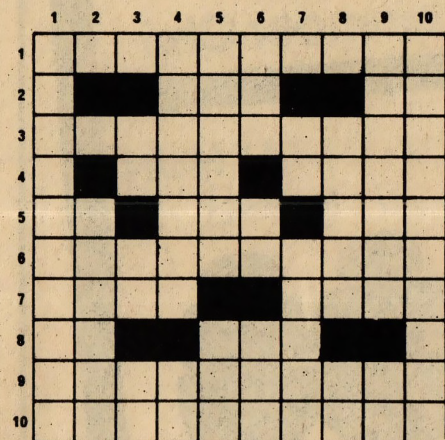
Problem

İki hamlede mat.
W. Issler - 1962

ÇAPRAZ BULMACA

SERDA ÖZTÜRK

SOLDAN SAĞA:

1. Türk-İran savaşlarında büyük yararlıklar gösteren ve İranlılar tarafından ancak hile ile öldürülen, en eski Türk destan kahramanının ad ve soyadı. 2. Hayvan ve bitki üremesinde yeni birey ya da yeni bireylerin topu.-- (Tersi) İstek uyandırmak için kullanılır. 3. Bir ülkenin bütün varlığının orduya dayanmasını gerekli gören ve 19. yüzyılda belirmeye başlayan, siyasi bir anlayış çeşidi. 4. Başlangıçta yer alan — (Tersi) Kardeş karılarından her birinin ötekine göre adı. 5. (Tersi) 1978 Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'nü Sancı Sancı adlı kitabı ile alan yazarımızın ad ve soyadının baş harfleri. — Atı kontrol altında tutabilmek için, ağzına takılan demir araç. (Tersi) Bir işi kendi isteğiyle yapan. 6. Karşılıklı olmuş ya da olacak bir olayı, bir olguyu alıp verme işi. 7. Yardım isteğini anlatır. –Shakespeare'in bir yapıtının adının ikinci sözcüğü. (Kral...). 8. Yerde, zamanda ya da söz zincirinde biraz uzakça olanı gösterir. — Bir cins güvercin. 9. Ölülerin ruhlarıyla haberleşmenin mümkün olduğuna inanan görüşe ve bu maksatla yapılan denemelere verilen ad. 10. Balkanların kuzeyinde bir devlet.

YUKARIDAN AŞAGIYA:

1. Eserlerinden bir kaçı Piyale, Göl Saatleri, Bize Göre, Frankfurt Seyahatnamesi adlarını taşıyan ve Türk şiirinde sembolizmin en güçlü temsilcisi olan yazarımızın ad ve soyadı. 2. (Tersi) Bir bayan adı; gökyüzü anlamında. 3. (Tersi) Yurt. — Baryum cisminin simgesi. — Kırkıncı Oda, Ucundaki Işık, Üç Yirmidört Saat, adlı eserleri yazan romancımızın ad ve soyadının ilk harfleri. 4. Gerçek öznesi söylenmeyen nesnesi özne yerine geçmiş olan eylem. — (Tersi) Yüz metre kare tutarında yüzey. 5. (Tersi) Üniversite Başkanı. — Bir tarikat ya da sanatın ilk kurucusu. 6. (Tersi) Bir şeyin yere bakan yanı. — (Tersi) Muzaffer İzgü'nün 1982'de yazdığı mizah kitabının adının ilk harfleri. — Gelecek (zaman), ilerisi. 7. (Tersi) İridyum cisminin simgesi. — (Tersi) Elin iç yüzüyle vurulan tokat. 8. (Tersi) Aynı haklardan yararlanan, aynı düzeyde olan. — (Tersi) Necati Cumalı'nın, ikinci baskısıyla Zeliş adını alan kitabının ilk adının baş harfleri. 9. Motora fazla benzin gitmesini sağlamak için gaz pedalına kuvvetle basma. — Olumsuzluk eki. 10. Alacakaranlıktaki Ülke adlı kitabı ile 1981 Necatigil Şiir Ödülü'nü alan şairimizin ad ve soyadı. (İki sözcük).

ÇETREFİLLİ BULMACA

TURGUT ONGUN

NASIL ÇÖZECEKSİNİZ?

1. Aşağıda tanımları verilen kelimeleri bulmaya çalışın ve her bir harfi bir çizgi üstüne gelecek biçimde yazın.
2. Sonra, çizgilerin altlarındaki sayılara göre, bu harfleri bulmacadaki aynı sayılı karelere aktarın. (Dolu kareler cümle sonlarını gösterir.)
3. Bulmacadaki kareler harflerle doldukça, kimi kelimeler belirmeye başlayacaktır. O zaman, bulmacadaki harfleri çizgilerin üstüne taşıyarak, tanımlarından çıkaramadığınız kelimeler varsa, onları da bulabilirsiniz. (Bulmacadaki karelerin sağ üst köşelerindeki harfler, tanımlar dizinindeki harf sırasını göstermektedir.)
4. Bulmaca tamamlanınca, karelerde, bir şairimizin şiirinden bir alıntı bulacaksınız. Tanımlar bölümünde ise, bulduğunuz kelimelerin ilk harflerini yukarıdan aşağıya okuduğunuzda, bu şairin adıyla, alıntı yapılan kitabının adını göreceksiniz.

1 A	2 F	3 B	4 B	5 B	■	6 G	7 A	8 B	9 B	10 D	11 C	12 D	13 F	14 C	15 H	16 C
17 F	18 F	19 B	20 H	21 G	22 B	23 E	24 I	25 B	26 B	27 F	28 H	29 G	30 F	31 C	32 C	■
33 C	34 N	35 E	36 I	37 G	38 O	39 D	40 F	41 L	42 O	43 P	44 D	45 P	46 F	47 S	48 G	49 F
50 B	51 J	52 G	53 N	54 S	55 N	56 P	57 E	58 O	■	59 K	60 L	61 P	62 G	63 G	64 G	65 N
66 O	67 B	68 R	69 G	70 G	71 P	72 M	73 O	74 R	75 S	76 S	77 R	78 E	79 R	80 H	81 K	82 J
83 R	84 S	85 S	86 I	87 M	88 S	89 S										

Tanımlar:

A) Freud'un öğretisinde altben anlamına gelir. — 7 1

B) İri ve güzel, çoğu pembe renkte olan çiçek (çoğul) — 50 5 8 26 67 3 4 22 9 25 19

C) 18. Yüzyılda yaşamış ünlü Avusturyalı besteci. — 14 31 16 33 32 11

D) Adına konulmuş bir çeviri ödülü de bulunan, Rusça'dan yaptığı çevirilerle tanınmış bir çevirmenimizin soyadı. — 10 44 12 39

E) Soyadı Karaca olan bir kadın tiyatro oyuncumuzun adı. — 23 57 35 78

F) Kemal Özer'in bir şiir kitabı. — 27 13 2 17 18 49 30 40 46

G) Masallarda geçen ve gerçekte var olmayan büyük bir kuş. — 63 29 37 52 62 70 64 48 21 6 69

H) İlhan Tarus'un bir öykü kitabının ilk kelimesi. — 15 80 20 28

I) Tersi, kalın tüy — 24 36 86

J) Karı kocadan her biri, hayat arkadaşı — 51 82

K) Tersi bir şeyi kuvvetle sürterek temizle, anlamına bir emir kipi. — 59 81

L) M.E. Yurdakul'un bir şiir kitabının ilk kelimesi ya da bir ünlem. — 60 41

M) Televizyonun kısa yazılışı. — 87 72

N) Bilim. — 53 34 55 65

O) Bir film yönetmenimizin adı. — 66 38 58 73 42

P) Üstü ve yanları kapalı, dört tekerlekli bir çeşit binek arabası. — 56 71 61 43 45

R) Tanzimat dönemi tiyatro yazarlarından Ali Bey'in, Molière'den uyarladığı bir oyunun ilk kelimesi. — 74 68 77 83 79

S) Necati Cumalı'nın bir oyunu. — 75 85 47 76 89 54 88 84

(Çözümler 10. sayfada)

HAFTANIN KİTAPLARI

KARACAOĞLAN
Yaşamı, sanatı, şiirleri
Hüseyin Seçmen, Deniz Kitap-Yayın-Dağıtım, İst. 1983, 288 sayfa 350 Lira.

Ünlü halk ozanı Karacaoğlan'ı tanıtan, Onun sanatını ve sanat anlayışını çözümleyen yapıt on bölümden oluşuyor. I-VI bölümlerde ozanın yaşamı, kişiliği, yaşadığı çevre ve genel değerlendirme yer alıyor. VII-. bölümde de Karacaoğlan'dan seçmeler yer alıyor. Ayrıca kitabın sonuna şiirlerin dizini, sözlük, kaynakça eklenmiş. İnceleme-eleştiri bağlamında hazırlanan yapıt bir el-kitabı niteliğinde.

NEREYE UÇAR GÖKYÜZÜ
*Refik Durbaş **YAZKO***
Yay., İstanbul 1983, 60 Sayfa, 80 lira.

Yapıt, şairin yedinci şiir kitabı. Kitap iki ana başlıkta okura sunuluyor: "Mührü Yok Mülkiyeti Aşınmış Dağlar", "Değişen Nedir Güvercinleri". "Mümkünü Yok Aşınmış Anılar" adlı şiirine şöyle başlıyor Durbaş:

"Kuşları sev diyor bir ses rüzgârın alevinde kavrulmuş/
gecesi umut nakışlı perçemi mavi yıldızları sev/
Sevdadan el almış hüznüyle al yeşil aydınlığı/
alınterine kanat vuran ay sarısı turnaları sev"

KÖTÜ BİR YARATIK
*Zeynep Karabey, **YAZKO***
Yay., İstanbul 1983, 100 sayfa, 130 lira.

Kitap, yazarın ilk öykü kitabı. On dört öykünün yer aldığı yapıtta öyküler şu sırayla yer alıyor: "Kaval", "Bir İftar Öyküsü", "Pembe Eteklik", "Yeşil Erik", "Lütfen Bir Ceza", "Sessizlik", "Kötü Bir Yaratık," "Bir Sepet Çiçek", "Korku", "Aklı Karalı Masal", "Kadın ve Koç", "Bir Ayaz ki," "Yatak", "Ses."

YÜREĞİN BURKULDUĞU ZAMAN
*Eray Canberk, **YAZKO Yay.,***
İstanbul 1983, 60 sayfa, 80 lira.

Kitap şairin 1969-1982 yılları arasındaki şiirlerinden oluşuyor. Şairin ikinci kitabı olan yapıtta şiirler iki ana bölümde toplanmış: "Yüreğin Burkulduğu Zaman" (16 şiir). ve "Çocukça" (5 şiir).

Kitaplar hepimizindir

ADNAN ÖZYALÇINER

Kitaptan korkulduğu dönemler vardır. Ortaçağlar İngilteresi'nde kitap, yakılması için cellata verilirdi. Çağımızda, Nazilerce, alanlarda topluca yakıldı. Çevresinde savaş dansları yapılarak yokedilmek istendi.

Kitabı yoketmekle, yakmakla düşüncenin ortadan kaldırılamayacağı bugün artık biliniyor. Yakmanın, yoketmenin bir işe yaramayacağı kesin. Bunlara eskimiş, kıyıcı uygulamalar diye bakılıyor. Günümüzde kitaba sansür koymak, yasaklama getirmek gibi yasalara bağlı yaptırımlar bile tartışılıyor. İnsanın düşünmesine engel olunamayacağına göre kitabı yasaklamanın ya da sansür etmenin yarar yerine zarar getireceği kanısı pekişiyor. Yasak olana karşı insanın öteden beri duyduğu aşırı ilgi, bu kanıyı doğrular sanırım. Yasağa olan bu ilgi artışını ortadan kaldırmanın tek bir yolu vardır: Düşünceye düşünceyle karşılık vermek. O zaman ne yasak, ne sansüre gerek var. Doğru, yanlışın her zaman düşmanı olmuştur. Burda da olacaktır. Kötülüğü yaşatmayacaktır. Gerçeğin ve doğrunun yönlendirdiği bir dünyaya sevgi ve mutluluk egemendir.

Böyle mutlu bir ortama ulaşmamızın yolu, kitaba ve düşünceye saygıdan geçer.

Dün horladığımız kitabı bugün baştacı etmeliyiz. Sevgiyle, saygıyla yaklaşmalıyız ona.

KİTAPSIZLIĞIN UTANCINI KIRMALI

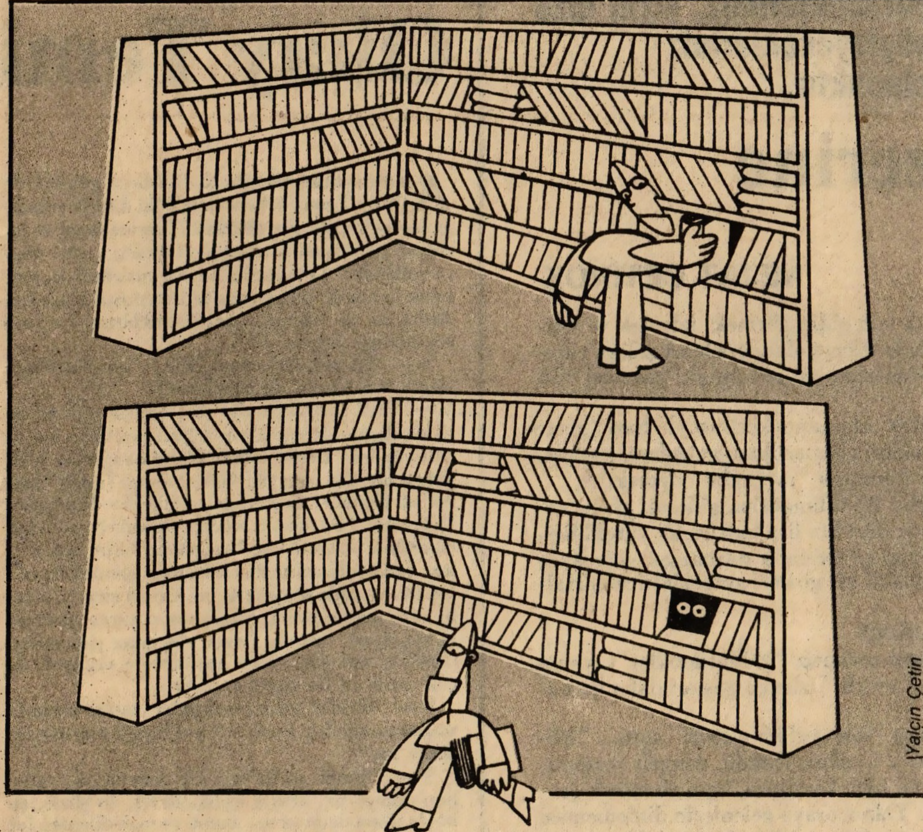
Aydınımız bunu yapıyor. Bu sevgi ve saygıyı halka götürmenin yollarını aramak gerekir. Kitapsızlığın utancını kırmalı, kitap korkusunu ortadan kaldırmalıyız. Halktaki bu eziklik ve korkunun kökleri, eskilere uzandığı gibi günümüzden de kaynaklanmaktadır. Okuma yazma oranının düşüklüğü, günün koşullarının doğurduğu kitap toplatmaları, yasaklamalar halkı kitaba karşı ürkek davranmaya itmiştir. Çünkü yasaklanmış bir kitap, satıştaki yüzlerce serbest kitabı da etkiliyor. Okuru, kitapçı camekânlarından uzakta tutuyor. Özellikle Anadolunun küçük kent ve kasabalarında bu durum daha da belirgin...revdir. Hatta bir zorunluluktur. Özellikle kitabın saygınlığı, yararı, kitaptan korkulmaması gerektiği anlatılmalı

GÖRSEL BİR DÜZENLEME

Bunu, çağımıza uygun bir biçimde, görsel bir düzenlemeyle yapmalıdır. Bunu sağlamak için bir süredir büyük kentlerimizin lüks otelleriyle çeşitli lokallerinde açılıp büyük bir ilgiyle karşılanan kitap fuarları Anadolu kentlerine taşınmalı. Kitap dağıtımının yurdun her köşesine ulaşabilecek biçimde örgütlenmesinin yanısıra yayımcı-yazar-kitapçı işbirliği sağlanarak Anadolu kentlerinde de imza günleri düzenlenmeli.

Bunların yapılması, kitapla okurun kaynaşmasını, yazarla okurun yakınlaşmasını sağlayacaktır. İmza günlerinde, okurla yazar arasında somut bir bağ kurulacak, sağlam bir köprü oluşacaktır. Kitabın fuarlarda bir mal olarak açık açık sergilenmesi, rengi, kokusu ve ağırlığı ile maddi varlığını ortaya koyacaktır. Bu da kitabı tek tek kişilerin meraklıların ya da sınırlı kesimlerin malı olmaktan çıkarıp herkesin malı yapacaktır. Amaçlanan da budur. Çünkü kitaplar, hepimiz için yazılmıştır.

İmza günlerinde okurla yazar arasında somut bir bağ kurulacak, sağlam bir köprü oluşacaktır. Kitabın fuarlarda bir mal olarak açık açık sergilenmesi, rengi, kokusu ve ağırlığı ile maddi varlığını ortaya koyacaktır.

Türk öykücülüğünün ilk yılları

HİKMET ALTINKAYNAK

Türk öykü sanatının geçmişini, Türk edebiyatında ilk yazılı örneklerin ortaya çıktığı VIII. yüzyıla dayandırma olanağı yok. Dahası XIII. yüzyılla birlikte **Türkiye Edebiyatı** olarak da nitelenebilecek kesimde de böyle bir türe rastlanmıyor. Öykü türünün ortaya çıkışı XIX. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşir. "Tanzimat Olayı"yla (1839) açılan **Batı penceresi** birçok yazı çeşidi yanında "hikaye"nin de ülkemize gelmesine neden olur (1870).

Namık Kemal gelen bu yazı çeşitlerinin hepsinde de yapıtlar vermiş bir sanatçıdır. Celâl (1884) adlı yapıtının önsözünde "Roman kısmını yeni çıkmış saydığımıza şaşılmasın. Eski eserler arasında **İbretnüma** gibi, **Muhayyelât** gibi, **Aslı ile Kerem** gibi birtakım hikayeler vardı..." der. Çünkü biraz ileride Namık Kemal, bütün bunları "kocakarı masalı" çeşidinden sayar.

Bu evrede, "kocakarı masalları"na tepki olarak, öykü bir **tez öykü bildirisi olan öykü** niteliğini taşır. Amaç sanatsal bir öykü yazmak değil olanı yazmaktır, yeniliktir, Batılılaşmaktır! Madem ki "İnsanlar hür doğar, hür yaşarlar, o halde hürriyetlerini hiçbir kuvvet ellerinden alamaz onların. Hürriyetlerini kazanmak yolunda ölün-...

...luluğu izler. Hüseyin Rahmi XIX. yüzyıl biterken, kendi öykü anlayışını yapıtlarıyla sergileyecek, bu alanda etkili olacaktır.

XX. yüzyıl başlarıyla Türk öykücülüğünde bir dönemeç de başlar. Ömer Seyfettin, bu dönemin olduğu kadar Batılı ölçülere tıpatıp uyan bir öykücümüz olarak çıkar okur karşısına. Maupassant'ın sanat anlayışında odaklanan **giriş-gelişme/düğüm-çözüm/sonuç** gibi bölümlemeleri yapılabilen bir öykünün de kurucusu olur. Bu anlayışı öyküye getirdiği "**tez**"le birlikte ele alıp, **tez öykünün** de kurucusu sayılır.

Cumhuriyet'e kadar süren ve kaynağını Türkçülük akımından II. Meşrutiyet'ten alan **Milli Edebiyat Akımı**, Yakup Kadri'yi, Halide Edip'i, Reşat Nuri'yi, Refik Halit'i ortaya çıkarır. Bu kadarla da kalmaz, Cumhuriyet dönemi edebiyatına da kaynak olur.

ÜSLUPTAN ÇOK KONU

Cumhuriyet döneminde ilk yıllar, üsluptan çok konu ağır basar. Başlıca konu Ulusal Kurtuluş Savaşımızdır. Yine bu dönemde öykü sanatının "yol açıcıları" diye nitelendirilen Fahri Celâlettin, Sadri Ertem, M.Ş.Esendal, Kenan Hulusi, Bekir Sıtkı Kunt, Selâhattin Enis, O.Cemal Kaygılı, Sabahattin Ali, Nahit Sırrı Örik, Reşat Enis etkin öykücülerdir.

"Yol açıcılar"ı "Öncüler" izler. Umran Nazif Yiğiter, Sait Faik, ...

KISA KISA

ÖYKÜ

KAĞNI-SES
Sabahattin Ali (Bütün Eserleri: 6) Baskıya hazırlayan: Atilla Özkırımlı- Cem Yayınevi, İstanbul 1983-198 s. 250 TL.
VİDALAR
Sulhi Dölek-Cem Yayınevi, 116 s. 150 TL. (1983 Sabahattin Ali Öykü Ödülü)
CENGİZ AYTMATOV
(Bütün Eserleri:3) (Erken Gelen Turnalar-Fujiyama-Deniz Kıyısında Koşan Alaköpek) Cem Yayınevi, 274 s. 400 TL.

ROMAN

SÜSLÜ HAYATLAR
(2 cilt)- Honoré de Balzac-Kapak Nur Akarsu- Anıt Yayıncılık-1983, 244 s.300 TL.
TALİH KUŞU
Desmond Dagley-Türkçesi: Ayten Oray- E Yayınları- 1983-312 s. 350 TL.
İHANET ÇEMBERİ
Steve Shagan-Türkçesi: Melek Kaya- Cep Kitapları, 1983, 327 s. 350 TL.
EROİN ÖRGÜTÜ
Evelyn Anthony-Türkçesi: Belkıs Çorakçı-Cep Kitapları- 1983, 263 s.300 TL.

GÜNLÜK

EL YAZILARINA VURUYOR GÜNEŞ
İlhan Berk-Günlük 83-Kapak: Nezih Danyal-Tan Yayınları, 1983, 180 s.250 TL.
BEYAZ
(Kitap 3-Yayıma hazırlayanlar: Turgay Özen- Serdan Işın-Ahmet Soysal Hakkı Mısırlıoğlu), 105 s.200 TL.

İSTANBUL HÜKÜMETLERİ ve MİLLİ MÜCADELE
Sina Akşin, —Cem Yayınevi— (2. baskı) 1983, 629 s. 800TL.

Doç. Dr. Sina Akşin İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele adlı yapıtında: 1918—1919 yıllarında İstanbul Hükümetlerinin yaşadığı siyasal olaylar ve olaylara gösterilen tepkiler belgesel örnekleriyle işleniyor.

Herkes, birbirinden korkuyor, dedikodudan çekiniyor. Kimi kez, kitapçılar bile, belki bunlar da yasaktır diyerek yayınevince gönderilen kitapları iade edebiliyor.

Elbette bütün bunlar, gerçek okuru fazla etkilemez.

Ama halkı kitaba ısındırmak, cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana okuma yazma konusunda girişilen çabaların boşa gitmemesini sağlamak da bir gö-

lincine ermelidir. Bu yüzden aydınların görevi onları uyarmaktır. Tanzimat yazarları işte bu amaç çerçevesinde yazarlar. Gerçekçiliğin Batı'daki gibi ele alınışları olasıdır, ama onlar düzeyinde yapıt vermek kolay değildir. İlk yapıtların acemiliği, eksikliği gibi, Batılı türe hakkını veren ve kalıcı olan Tanzimat öykücüsü de vardır.

ÇEVİRİLER DÖNEMİ

Tanzimat önce çeviriler ve bunlara nazire yapıtlar dönemidir. İşte Türk öykücülüğünün başlama noktası olarak **Nabizade Nâzım'ın Karabibik**'i ele alınması bundandır.

Böylece Tanzimat öykücülüğünün Nabizade Nâzım, Samipaşazade Sezai, Ahmet Mithat, Emin Nihat gibi yazarlarla kendi çapında belli bir düzey tutturduğunu söylemek mümkündür.

Bunları geliştiren **Servet-i Fünunculardan** Halit Ziya, Mehmet Rauf, Ahmet Hikmet Müftüoğlu olmuştur. Ardından **Fecr-i Ati** top-

Oktay Akbal, Faik Baysal, Orhan Hançerlioğlu, Samed Ağaoğlu, İlhan Tarus, Kemal Bilbaşar, Samim Kocagöz, Sabahattin Kudret, Ahmet Hamdi Tanpınar, Aziz Nesin, Haldun Taner, Tarık Buğra, Necati Cumalı, Tarık Dursun K....

Özellikle bu öncüler dönemi 1930-1950 yıllarını kapsarken, gerek işlenen konularda, gerekse dünya görüşüyle sağlıklı bir öykünün ustaları olma onurunu da taşırlar.

1950'li yıllarda bütün sanatlar gibi, öykücülük de bir sarsıntı geçirir. Daha doğrusu tek amaçlı **tez öykü** anlayışında sapmalar dönemidir, ya da yelpazenin alabildiğine açıldığı yıllardır. Bu 1960'lı yıllarda yeniden rayına oturacak, eski tez gündeme gelecektir.

Son 20 yılı öyküde en büyük gelişmenin, en büyük birikimin yılları olarak değerlendirmede abartma var mı? Elbette bu büyük bir inceleme konusu olabilir...

İLANLAR

Puşkin yeniden yayımlanırken

FERİDUN ŞEHRÎ

Halka ulaşan bir edebiyatın ilk örnekçisi, Gorki'ye değin uzanan çizginin etkileyici kaynağı. Gorki, "Bir Puşkin bir de Tolstoy daha yüce, daha değerli hiç bir şey yoktur bizim için" derken, Tolstoy da onun bu güçlülüğünü, "...Puşkin'in en güzel eserleri, düzyazı türünde yazılmış olanlarıdır" diyerek dile getirir.

1. ERZURUM YOLCULUĞU

Aleksander Sergenyeviç Puşkin'in (1799-1837) düzyazı türündeki yapıtları "Bütün Eserleri" adı altında iki cilt olarak dilimizde ilk kez topluca bir arada yayımlanmıştı. (1) Ataol Behramoğlu tarafından Rusça'dan dilimize kazandırılan bu özgün çevirilerin sonrasını, Puşkin'in tiyatro yapıtlarını, şiirlerini beklerken, bu iki ciltten yapılan bir seçki "Erzurum Yolculuğu" (2) adıyla yeniden yayımlandı: Erzurum Yolculuğu, Goryuhino Köyü Tarihi, Kırcali, Maça Kızı, Mısır Geceleri, Roslaviev, Mektuplarla Roman, Büyük Petro'nun Arabı. On yıl sonra yeniden yayımlanan bu yapıtlar, çeviricisi tarafından dil yönünden yeniden gözden geçirilmiş.

19. yüzyıl Rus edebiyatının şiir ve düzyazı türündeki ilk gerçekçi ürünlerini veren ve modern Rus edebiyatının kurucusu sayılan Puşkin, soylu bir aileye mensuptu. Çarlık yönetiminin baskı dönemi altında yazdığı şiirlerle "özgürlük şairi" olarak ünlenen Puşkin, yaşadığı sürgünler, baskı ve sıkıntılarla dolu kısa yaşam serüvenini bir düellodan aldığı yaralarla sonlarken, ardında bıraktığı ürünleriyle yeni bir yaşamın habercisi olarak Rus ve Dünya edebiyat tarihinin kalıcı bir siması olmuştur.

Şair olarak bilinen Puşkin'in diğer önemli bir yaratıcı yanıysa düzyazı alanında da ilk gerçekçi ürünleri vermesi ve modern Rus edebiyat dilinin kurulmasına öncülük etmiş olmasıdır. Sanatçılığının olgunluk döneminde verdiği düzyazısal eserleriyle de Rus edebiyatına yeni anlatı biçimleri, yeni konular, yeni kahramanlar getirmiştir. Rus edebiyatında ileriye doğru yönelişin ilk adımıdır Puşkin. Halka ulaşan bir edebiyatın ilk örnekçisi, Gorki'ye değin uzanan çizginin etkileyici kaynağı. Gorki, "Bir Puşkin bir de Tolstoy, daha yüce, daha değerli hiç bir şey yoktur bizim için." derken, Tolstoy da onun bu alandaki güçlülüğünü,"... Puşkin'in en güzel eserleri, düzyazı türünde yazılmış olanlarıdır." diyerek dile getirir.

"BÜYÜK PETRO'NUN ARABI"

Puşkin, düzyazı türündeki ilk ürünlerini yazdığında öykü ve roman anlatı biçiminin özellikleri Rus edebiyatına henüz yerleşmiş değildi. 1828'de yazdığı "Büyük Petro'nun Arabı" Puşkin'in tamamlanmamış ilk roman denemesi ve Rus edebiyatının da ilk tarihsel romanıdır. Çar'ın vaftiz oğlu Arap İbrahim, "yenileştirilen devlet için gerekli bilgileri" edinmek üzere yabancı ülkelere gönderilen gençlerden birisidir. Öğrenimini bitirdikten sonra; Paris'teki serüvenli yaşantısından onu koparan olayların etkisiyle Rusya'ya dönüşle başlayan yeni yaşantısında, Çar Büyük Petro'nun çalışmalarında onun en yakınında yer almıştır. Puşkin, bu romanında Rusya'nın Batı'ya açılmasını sağlayan ve yaptığı reformlarla yenileşme hareketini başlatan Çar Büyük Petro I (1672-1725) tipinde tarih-

"Goryuhino Köyü Tarihi", Puşkin'in "Byelkin'in Hikayeleri"'nin önsözünde değinilen, bu öykülerin yazarı olarak gösterilen Byelkin'in yaşam öyküsünü ve bu öyküleri tümleyen bir öyküdür. O dönemin tarihçi ve yazıncılarına yöneltilmiş 'kara mizah' diyebileceğimiz türden bir öykü. Bunlar yanında, Byelkin tipinin çizilişinin önemini gözardı edemeyiz. Byelkin, yazar olma heveslisiyken yazının her türünü deneyip hiçbirinde dikiş tutturamaz. Resmi görevinden ayrılıp sahibi olduğu köyüne dönünce, depreşen yazma tutkusuyla köyünün tarihini yazmaya karar kılar. Bu yazma girişiminde yararlandığı kaynaklar ve köyün tarihinin yazılış biçimi öykünün asıl eleştirel kısmını oluşturur.

"Kırcalı" (1834), tarihsel yanı ağır basan bir olayın kahramanının yaşamından önemli bir kesit anlatan öyküdür. Kısa ve çarpıcı bir öykü.

ÇAĞIN KARAKTERİSTİK TİPLERİ

Kitapta bulunan diğer iki öykü "Maça Kızı" (1833) ve "Mısır Geceleri" (1835) için, Puşkin'in dolaylı anlatım biçimindeki en yetkin iki ürünü diyebiliriz. Bu anlatım kurgusuyla, modern bir anlatım özelliği taşıyan "Maça Kızı"nda, yaşanan olayların temelini oluşturacak, altmış yıl öncesine ait bir yaşamdan kesitler verilerek kişiler, değişik açılarıyla anlatılmaktadır. Yaşlı Kontes Lizavetta, genç mühendis Hermann... Gerçekçi bir biçimde betimlenir herbiri. Diyaloglar yardımıyla kişilerin ruhsal portrelerinin çizilmesi ve onların bu yöntemle tanıtılmasındaki ustalık çarpıcıdır. Puşkin'in çizdiği tipler çağının karakteristik özelliklerini taşıması bakımından önemlidir. Öykünün odak noktasını oluşturan Hermann tipinin bölünmüş bir ki-

Diyaloglar yardımıyla kişilerin ruhsal portrelerinin çizilmesi ve onların bu yöntemle tanıtılmasındaki ustalık çarpıcıdır. Puşkin'in çizdiği tipler çağının karakteristik özelliklerini taşıması bakımından önemlidir.

şilik olarak yansıtılmasındaki yetkinlik, Puşkin'in psikolojik portre çizimindeki ustalığının örneğidir. Öyle ki, kendinden sonraki kuşaklar için tip yaratmada etkileyici bir kaynak olmuştur. Özellikle Dos-

yılında Ataol Behramoğlu'nun Rusça'dan yaptıgı çevirisiyle dilimize yeniden kazandırılmıştı (4). Dilimize daha önce dört ayrı çevirisi yapılmış olan bu yapıt, A. Behramoğlu'nun çevirisiyle yayımlanan "Puşkin/Bütün Eserleri"'nden ayrı basım olarak yeniden yayımlandı (2).

"Yüzbaşının Kızı" Puşkin'in tarihsel edebiyat üzerine yaptığı çalışmaların üçüncü döneminin ürünüdür. Bu çalışmaların ilk döneminin ürünü, "karışık zamanı" (1598-1606) anlatan manzum tragedyası "Boris Godunov"dur. İkinci döneminin ürünü ise, Büyük Petro dönemini (1689-1725) anlatan romanı "Büyük Petro'nun Arabı"dır.

Puşkin bu romanında, Pugaçev Isyanı'nı (1773-1775) odak noktası alarak, bunun çevresinde oluşan bir aşk öyküsünü anlatmaktadır. Puşkin'in tarihsel ve psikolojik temaları bir arada vermeye çalıştığı bir romandır. Kişisel betimlemeler ve güncel yaşayış kesitleri iç savaş ortamı içerisindeki psikolojik ortam yalın bir anlatımla ustaca verilir. Bu romanıyla Puşkin'in toplumsal ve siyasal bir soruna yaklaşımdaki başarısını da görebiliyoruz. O günkü tarihsel dönemin fonunu çizmede, kişilerin karakterlerini (Grinyov, Pugaçev, yzbş. Mironov, karısı, kızı Maşa...) savaşın karmaşıklığı ve günlük yaşantılarının sadeliği içinde yalın bir biçimde anlatımı, Puşkin'in düzyazı alanındaki yetkinliğinin en güzel örnekleridir.

Puşkin, "Yüzbaşının Kızı"'nı önce kendi çıkardığı "Çağdaş" adlı dergide yayımlar, sonra da kitap olarak. Yayımlandığı dönem ilgiyle karşılanır. Avrupa dillerine çevrilir, geniş yankılar uyandırır. Çağdaşı Gogol (1809-1852); **"Yüzbaşının Kızı"** ile karşılaştırılınca bütün romanlarımız ve büyük hikâyelerimiz yavan kalıyor. Saflık, yumuşaklık öyle bir yüksekliğe ulaşıyor ki bu yapıtta, gerçek bile yapmacık ve karikatürize edilmiş gibi görünüyor. Ortaya ilk olarak gerçekten de Rus karakterleri çıkıyor." bu yargısıyla Yüzbaşının Kızı'nın en canalıcı özelliklerini vurgularken, bu romanın Tolstoy'un "Savaş ve Barış"'ına değin uzanan klasik Rus edebiyatının nice yazarını yapıtlarının oluşturulmasında etkilemiş olduğunu söyleyebiliriz. Ünlü Rus eleştirmeni Bielinski (1811-1848) ise, Puşkin'in yarattığı tipler için: "... bu, Rus hayatının bir ansiklopedisidir."der.

Levent Efe

Romanın sonundaki (Puşkin'in diğer öykü ve romanlarında da gördüğümüz biçimsel bir kurgu olan) "yayımcının notu"ndan; Grinyov'un 1773-74 lerde başından geçenleri anı biçiminde yazdığını, yayımcının (Puşkin'in) Pugaçev dönemi ile ilgili çalışmasını öğrenen Grinyov'un bir torununun bu anıları ona ilettiğini ve anıların da böylece yayımlandığını öğreniyoruz. Romanın baş kişisi ve anlatıcısı olan Çar ordusunun genç subayı Piyotr Andreyeviç Grinyov'un notlarında, gerçekçi bir gözlemle anlattığı olaylar ve bunları yaşayanların duyguları, düşünceleri ve eylemleri sergilenir. Rus çarlığının Volga, Ural ve Don boylarında egemenliği altına aldığı Kazakların başkaldırılarını önlemek ve güvenliği sağlamak için bu yörelere kurduğu kalelerden biri olan Belogorsk kalesi, genç Grinyov'un ilk görev yeridir. Savunmasız bu küçük ka-

Anlatım kurgusuyla, modern bir anlatım özelliği taşıyan "Maça Kızı"nda, yaşanan olayların temelini oluşturacak, altmış yıl öncesine ait bir yaşamdan kesitler verilerek kişiler, değişik görüş açılarıyla anlatılmaktadır.

lede başlayan tekdüze yaşayışı; kale komutanı Mironov, karısı, kızı Maşa ve kalenin diğer görevli kişileriyle olan ilişkileri süregiderken gelişen olaylar kalenin bu düzenini ve yaşayışını altüst eder. Kocası III. Piyotr'u öldürtüp (1762) yerine, çarlık yönetiminin başına geçen Katerina II'nin soylular ve serfler üstünde geniş haklar tanıması üzerine, toprak köleliğine karşı 17. yüzyıldan beri süregelen isyanlardan bir yenisi daha patlak vermiştir. 1772'deki Yayık Kazaklarının ayaklanması kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Bu ayaklanma sonrası, Don

Kaynak eksikliğinden yakınanlar için

Eleştiri tekzip edilemez

SÜLEYMAN YAĞIZ

Yanlış anımsamıyorsam, Atillâ Dorsay'dı... Bir yazısında, tıpkısının aynısı değildi belki ama, "**Eleştirinin tekzip edilemeyeceği**"ni vurguluyordu.

Oldukça yerinde, saygı duyulacak bir yargı. Öyle ya, bir yapıt yaratıcısınca oluşturulur ve bir yayımcı tarafından da piyasaya sunulur. Eleştirmen de çıkar bununla ilgili olumlu — olumsuz görüşlerini dile getirir. Bir yapıtı bütünüyle övmesi ya da yermesi de istenemez. Zaten eleştiri denen şev de bu değildir...

Eleştirmenden sipariş yazı beklenemez; ya da yermesi de istenemez. Zaten eleştiri denen şey de bu değildir...

Buna yürekten inanan biriyim. O nedenle de Afşar Timuçin'in "Yürü Bre Hızır Paşa" adlı kitabım hakkında yazdıklarını okuyunca, **hiç yanlış yapmamam gereken bir konunun sanığı olarak gösterilmeme karşın,** tüm içtenliğimle söylüyorum ki, çok sevindim.

Eleştirinin tekzip edilemeyeceğine inananlardan olduğum için de Timuçin'i yanıtlamayı ilkin hiç düşünmedim. Ama çevremdeki çok kişinin aynı konuya takılması üzerine bir şeyler yazma zorunluluğunu hissettim.

★ ★ ★

Önce şunu söylemek istiyorum: Demek ki, demek istediğimi söylemesini beceremememişim. Yanlışlık bende... İşi satır aralarına bırakmıştım. Afşar Timuçin'in eleştirisi bu bakımdan benim için çok önemli. Timuçin, kitabı hangi koşullarda yayıma hazırladığımı bilmediği, doğrusu benim de pek açıklayıcı olmadığım için haklı olarak öyle bir yargıya varmış.

Timuçin'in söz konusu yargısı şöyle: "**Bir devletin ya da bir ülkenin nüfusu diye halk tanımı yapmak da tam anlamıyla bir fiyasko.**" (x)

Elbette fiyasko!.. Ama diğer tanımları da sıralamıştım ben ve demin de de-

sel ve siyasal bir karakter çizerken; o dönem Petersburg'unda soylu sınıfın günlük yaşamını, ilişkilerini ve karakterlerini betimlemedeki gerçekçiliğiyle önem kazanır.

Romanı, "... türü yönünden (ister tarihsel veya çağdaş, siyasal veya kişisel) nasıl olursa olsun, daima 'tarihsel devrin' fonunda, onunla kopmaz bir ilişki içinde gelişmek zorundadır" biçiminde yorumlayan Puşkin'in (3), değişik bir biçimde yazdığı bir başka roman denemesi "Mektuplarla Roman" ise, yine döneminin insanını anlatması bakımından önemlidir. Onları, tarihsel dekor içinde, yaşayış biçimlerinin özellikleri, duyuş ve düşünüş biçimlerine varıncaya değin anlatırken, onun düzyazısının en önemli özelliği olan, kişiliğin betimlenmesi yönteminin değişik bir örneğini görürüz. Karşılıklı yazılmış on mektuptan oluşan bu anlatıda kişileri (Liza, Şaşa, Vladimir), bunların birbirleriyle ilişkilerini bu mektuplar aracılığıyla tanırız. Onların dünyalarını, tutkularını ve karakterlerini öğreniriz.

Bu iki roman denemesinden başka, kitapta yer alan öykülerden "Roslavlev" (1831) dönemin tarihsel ve psikolojik temalarını birlikte işlemesi bakımından önemlidir. Napolyon'un 1812 'Rusya Seferi' sırasındaki Rus yüksek sosyetesinin yaşamından kesitler vererek Polina ile de unutulmaz bir tip çizeren, Puşkin'in anlattığı bu kesimi incelikle eleştirdiğini de görürüz. Puşkin'in, derin bir gözleme dayalı mükemmel bir anlatı örneği olan bu öyküsünde, mükemmel durumunda olan genç bir bayanın bu savaş döneminde yakından tanığı olduğu bir olayı o çevrenin ve kişilerinin (Polina, Senikur, M-me de Staël...) bütün özellikleriyle bize aktarır

toyevski'nin "Suç ve Ceza" sındaki Raskolnikov tipi gösterilebilinir!

"Mısır Geceleri"nde ise, çağının 'resmi yazın' çevrelerine ve baskıcı yönetimine karşı Puşkin'in sanatsal özgürlüğü savunduğunu ve bu konudaki görüşlerinin ustaca anlatımını görmekteyiz. Dönemin yazın anlayışı romantizme karşı, gerçekçilikten yana oluşunu sergileyen bir örnektir.

1829 Osmanlı-Rus savaşına bir gözlemci olarak katılan Puşkin'in bu yolculuk izlenimlerini anlattığı "Erzurum Yolculuğu" (1835) anlatısında, yazar kişiliğinin yansızlığını, bir öykü anlatıcısının nesnelliğini görürüz. Betimleme yönteminin eşsizliği ve bir savaş izleyicisinin yansızlığını, nesnelliğini şu kısa alıntılarda da görebiliriz: "Alaylar sıralandılar. Subaylar birliklerinin başına geçtiler. Ne yana gideceğimi bilemeden, öylece tek başıma kalakalmıştım. Atımı dehledim, kendi haline bıraktım." (s.40). "Yolda anlamasına uzanmış yatan genç bir Türk'ün cesedi önünde durdum. 18 yaşlarında bir delikanlıydı bu. Bir kızınkini andıran solgun yüzü henüz tazeliğini yitirmemişti. Sarığı tozlar içinde yatıyordu. Traşlı ensesinde bir kurşun yarası vardı." (s.42)

Ataol Behramoğlu'nun Rusça'dan dilimize kazandırdığı güvenilir çevirilerine dili kullanmadaki özgünlüğü de eklenince, yapıtların dilimize aktarılmasındaki önemi daha da artıyor.

II. YÜZBAŞININ KIZI

Ulusal bir şair olarak bilinen Puşkin'in, manzum romanı "Yevgeniy Onyegin" dışında, tamamlanmış tek romanı ve son dönem çalışmalarının en yetkini "Yüzbaşının Kızı"dır. Puşkin'in olgunluk döneminin bir ürünü olan ve ölümünden bir yıl kadar önce 1836'da yayımladığı bu romanı, 1972

(Dünyada neler oluyor? Ekonomik ve Jeopolitik Dünya Yıllığı - 1983, Alternatif Yayıncılık.)

Ortalama Türk aydınının ortalama Batı aydınından genel kültür bağlamında daha üstün olduğu bilinen bir gerçek. Bu biraz da çağın gereklerine tam ayak uyduramayan eğitim - öğretim dizgemizden kaynaklanıyor belki, uygarlık yolunda alabildiğine kopup önegitmiş uluslar genel bilgilerden öte, uzmanlaşmalara yönelik beyinleri özendiriyorlar. Birleşik Amerikalı okur - yazarın Türkiye'den sözedildiğinde hindiyi anlaması bunun göstergesi. Ancak, özellikle 1970'lerden sonra giderek yükselen enflasyon ülkemizde de genel kültür oluşumlarını büyüyen ölçekte olumsuz etkiledi. Eskiden en az üç gazete okuyan Türk aydını bunu ikiye, bire indirdi. Okur - yazarlığın ve aydın kitlenin enlenmesinin koşutu bir gidiş tutturamadı yayıncılığımızdaki baskı sayıları. Bütün bunların sonucu olarak da eskiden az - biraz varolabilen dünyamızın dört bir yanından bilgilenme olgusu alabildiğine geriledi.

Maspero, Fransa'nın etkin ve iyi yönetilen bir yayınevi. Batı toplumundaki genel kültür eksikliğini yakalamış ve bu kapsam içersinde dört dörtlük diyebileceğimiz bir toplu çözüm sunmuş. Alternatif Yayıncılığın iyi bir çeviri ve düzenleme çalışmasıyla Türk okuruna sunduğu bir kitap bu. İçinde neler var biçiminde yaklaşmak yanlış, nelerin olmadığını aramak daha iyi. Görebildiğimiz kadarıyla çözümlemelerden ötesi yok, yapıtın bütünü içersinde yargılamalarla karşılaşmıyoruz. Dünyanın dört bir yanında, Salomon adalarından Fildişi Kıyısına dek varolan 163 ülkede genel çizgilerle neler olup bittiğinden başka bir şey yok. Yayımcı okuru yönlendirmekten kaçınmış, yorumların okuyanların kafalarında özgürce oluşmalarını amaçlamış. 83 yazarın ortak çalışması sonucunda ortaya çıkan ürün, ünlü Fransız çizeri Plantu'nun usta çizgisi ve işlek siyasal eleştirisiyle bezenmiş yer yer.

Dünyanın dört bir yanında insanlar dur - durak bilmeden biribirlerini öldürüyorlarsa ve okyanuslar ötelerinden bir takım parmakların aralarındaki düğmelerin denetimindeki üretim süreçleri bu dur - duraksız öldürmeleri programlamayı kesintisiz sürdürebiliyorsa, ortalama aydının bilgilenme sorumluluğunu yadsımasını düşünebilmek olası değil. Bu sorumluluğu duyup da kaynak eksikliğinden yakınanlara salık verilebilecek toplu ve tutarlı bir kitap bu.

Kazaklarından olan Pugaçev tutuklu olduğu hapisten kaçmıştır ve yeniden ayaklanmaları başlatmıştır. Orenburg yöresindeki Belogorsk kalesi de Pugaçev güçleri karşısında dayanamaz düşer. Pugaçev'in ortaya çıkması ile kalenin alınışında rastlantı sonucu Grinyov arasında doğan yakınlık roman boyunca Maşa-Grinyov ilişkisiyle süregider. Gelişen bir dizi olay ardından Pugaçev'in başarıları yenilgiyle sonlanır, yakalanıp öldürülür. Çariçe'nin ordusuna mensup bir birlikte Pugaçev güçlerine karşı savaşan Grinyov, Pugaçev'in yenilgisi sonrası onunla yakınlığı saptanarak tutuklanır, idama mahkûm olur. Maşa ile kalede başlayan yakınlıkları seviye dönüşmüştür. Babasının ve annesinin öldürülmesinden sonra Grinyov ile birlikte kaleden ayrılan Maşa, onunla ayrı kalışlarında kendi girişimi sonrası Grinyov'un suçsuzluğunu kanıtlar. Çariçenin emriyle serbest bırakılan Grinyov ile yaşantısını birleştirir.

Kısaça önemine değinmeye çalıştığımız Yüzbaşının Kızı, okunması gereken klasik bir başyapıt.

---

(1) Bütün Eserleri I., II. c./A.S. Puşkin, Türkçesi: Ataol Behramoğlu, Cem Yayınevi, İstanbul 1972, 326 + 262 s., iki kitap 250 Lira

(2) Erzurum Yolculuğu/A.S. Puşkin, Türkçesi: A. Behramoğlu, Yazko Yayınları, İstanbul 1982, 218 s., 200 lira.

(3) Anan Dr. Tüten Özkaya, Rus Edebiyatı Üzerine Yazılar,- s. 68, Ankara 1977.

(4) a.g.e. 1.

(5) Yüzbaşının Kızı/A.S. Puşkin, Türkçesi: Ataol Behramoğlu, resimleyen: S. Ilgaz Temel, Can Yayınları - Gençlik Dizisi, İstanbul 1982, 300 lira.

diğim gibi, bütün tanımları sıralayarak işi satır aralarına bırakmıştım. Yoksa, bu konuda en az 10 yıldır yazan biri olarak böyle bir hataya düşmemem olası bile değildi. Ben, bazı nedenlerle(bu iki sözcüğün altını özellikle çiziyorum) doğrusunu isterseniz işi "geciktirmek" zorunda kalmış, üstelik bu konudaki ayrıntılı hazır yazımı bile kitaba koyamamıştım.

★ ★ ★

Her şeye karşın, Sayın Timuçin'e en içten teşekkürlerimi iletirim, sipariş olmayan bir yazısıyla beni uyardığı için...

Timuçin'in yazısı bu açıdan benim için çok önemli bir anlam taşımaktadır. İkinci baskısında, kitabımda yer alan o tümceyi, en azından "Halkın, günlük anlamdaki (DOĞRU OLMAYAN) tanımı, bir devletin ya da bir ülkenin nüfusudur" biçiminde değiştireceğim... İşi bir kez daha satır aralarına bırakmayacağım.

Beni uyardığı için Sayın Timuçin'e bir kez daha teşekkür eder, bu yazımı "eleştirisine tekzip" olarak değerlendirmemesini de kendisinden özellikle rica ederim.

(*) Afşar Timuçin, Yürü Bre Hızır Paşa, Somut, 25 Mart 1983.

Hukuksal olabilircilik ve değişik bir "zor"

T. AHMET ŞENSILAY

Toplumsal Yaşam ve Hukuk, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Hil Yayın

Toplumbilimin gösterdiği, üstyapı kurumlarının altyapıdaki değişime bağımlı ve gecikmeli olarak oluşum evrimleri geçirdikleri ve altyapıyı daha küçük ölçekte etkileyebildikleri. Bir hukuk kuramcısı olarak Velidedeoğlu da ülkemizin yapısal çerçevelerinden asal önemli bir üstyapı kurumu olan hukuk alanında oluşum evrimlerinin ivmelerini hızlandırabilmek için yarım yüzyıldan bu yana soylu ve onurlu bir çaba içersinde. Elimizdeki bu son kitabı, hukuk kuramıyla içiçe bir toplumsal yaklaşım çeşitlemesi.

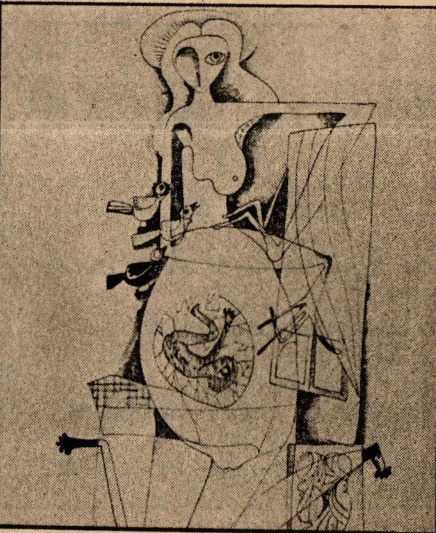
'Zor' kuramı kurgulanalıberi bir yüzyılı aşkın zaman geçti. Üstyapı kurumları altyapının evrimine ayak uydurmakta büsbütün geciktiği zaman 'zor' yoluyla değişimin hızlandırılması düşüncesi genel onay buldu ve bu ana sav üzerine çok düşünce üretildi. Ancak kaba bir güç göstergesi olarak 'zor' kullanımı çoğu zaman amacından kolayca sapabildiği veya saptırılabildiği için giderek daha farklı bir bağlamda işgörür niteliğe dönüştü. Gerçi klasik 'zor' kuramcılarının tilmizleri silinip gitmedi, ama 'zor' onların anladığından çok değişik alanlarda çok değişik biçimlerde uygulanır oldu. Kurumlar üzerinde bireysel etkinlikler içersinde de kimi zaman Gandhi'nin edilgin direnişçiliğinde olduğu gibi başarılı, kimi zaman ise etkisizce götürülmeye çalışıldı.

'Olabilircilik' düşün evrenine anamalcı üretim düzeninin katkısı. Pozitif bilimlerin tüm olanaklarından alabildiğince yararlanan toplumbilimde de olabilircilik giderek yaygın kullanım alanı buldu. Belli etkiler toplumsal yaşam üzerine belli tekniklerle ve belli sürelerle uygulandığında bazı değişimlerin gerçekleştiği saptandı. Bunların olabilirlik düzeyini kesin olarak belirlemek olanaksızsa da, etkili olabildikleri anlaşıldıktan sonra kullanılmamaları düşünülemezdi. Ama bu işi kim iyi yaptı, kim kötü yaptı, bu ayrı bir tartışma konusu.

Şimdi toparlayalım. Bugün bile belli bir derlenmeden (tedvin, codification) yoksun olan, yasa yapma tekniklerinin ilkel düzeyi aşamadığı, Osmanlıdan kalma kanunnamelerin, geçici yasaların (kanun-u muvakkat), nizamnamelerin (tüzük), vb.nin yürürlükte olduğu hukuk düzenimizin toplumsal yaşamı çerçevelemekte bunalımlara düştüğü, darboğazları aşamadığı bilinen bir gerçek. Velidedeoğlu da yarım yüzyıldır bilgisinin, bilincinin, kişiliğinin olabilen tüm etkinliklerini kullanarak, tüm 'olabilirlik'leri 'zor'layarak, hukuksal yapıların iyiden, güzelden ve çağdaştan yana değişimi sürecinin ivmesini artırmaya çalışan, ilerlemiş yaşına karşın bu yolda gencecik yüreğiyle alabildiğine verimliliğini sürdürebilen saygın bir düşünür.

Yapıt Velidedeoğlu'nun sayısı bine yaklaşan yazı ve çalışmalarından özenli bir seçimle oluşturulmuş, araya da tamamlayıcı bazı metinler serpiştirilerek kitabın bütünlenmesi sağlanmış. Çok daha genç kuşaklardaki ozan, yazar ve düşünürlerin bile dil kullanımında belli açmazları aşamadıkları günümüzde, yazarın dil yeğlemelerindeki belirgin dinamiği de kolayca yakalanabiliyor.

"Bu kitap acılarla dolu bir bildiri sayılırdı. Gençlik günlerimde bana ıstırap vermiş tutku ve coşkunluklar, anayurdumun güney bölgelerinin o görkemli doğası bu betikteydi. Beğenirim bu betiği, çünkü melankolinin yanı sıra yaşama sevgisi de vardır. Bir nehir ve bu nehrin denize kavuştuğu kıyılar bana yardımcı olmuştur: Imperial."

Pablo Neruda ve "20 Aşk Şiiri"

ERDOĞAN ALKAN

Şilili ozan Pablo NERUDA 1904'de doğdu, 1973 eylülünde, 69 yaşında öldü. Çeşitli ülkelerde konsolosluk, elçilik yaptı. Senatör oldu. Yalnız şiirleriyle değil, eylemleriyle de, ülkesinin ve ülkelerin özgürlüğü için savaştı. Çok gezdi. Çok ülke gördü. Çağının birçok ünlüleriyle tanıştı. Kendisinin de söylediği gibi hayatı yaşadı.

Ozanın ilk şiir betiği "Ure Puscular io" (Alaca Karanlık) 1923 yılında basıldı. İkinci betiği: "Başkaldırma Tutkunu". Neruda bu betikteki şiirlerinde Uruguaylı ozan Sabat Ersaaty'den etkilendiğini ve daha sonra şiirinin çizgisini değiştirdiğini yazar. Üçüncü şiiri betiği "20 Poemas de Amor Yuna Cacıon Desesperada" (20 Aşk Şiiri ve Umutsuz Bir Şarkı)(1) Usta çevirmen Sait Maden bu betiği yıllar önce dilimize kazandırmıştı. Daha çok arı dil yönünden bazı küçük değişikliklerle, yapıtın üçüncü baskısı Varlık Yayınevince yayımlandı.

Neruda, "Yaşadığımı İtiraf Ediyorum" adlı anılar betiğinde Yirmi Aşk Şiiri ve Umutsuz Bir Şarkı için şunları yazar: "Bu kitap acılarladolu bir bildiri sayılırdı. Gençlik günlerinde bana ıstırap vermiş tutku ve coşkunluklar, anayurdumun güney bölgelerinin o görkemli doğası bu betikteydi. Beğenirim bu betiği, çünki melenkolinin yanısıra yaşama sevgisi de vardır. Bir nehir ve bu nehrin denize kavuştuğu kıyılar bana yardımcı olmuştur: Imperial. "Yirmi Aşk Şiiri aynı zamanda Santiagodaki öğrencilik sokaklarının, üniversitenin ve sarmaşık kokularına karışan aşkların da bir romanıdır... İnce, uzun, terkedilmiş bir sandalın içinde toprağa saklanmış gibi yazıyordum. O gün olduğu kadar duygularının derinliklerine indiğimi, doruk noktalarına çıktığımı anımsamıyorum. Çevremi saran şeyler şiirime de girmişti: Denizin uzaktan duyulan iniltisi, vahşi kuşların çığlıkları ve yürek burkan sevgiler..." Şairin öznel ve nesnel ortamının bilinmesi şiire yaklaşımı kolaylaştırıyor kanısındayım. Neruda'nın betiğine değgin sözlerini buraya bunun icin aktardım.

Betikte 21 şiir var ve her şiir bir bölüm oluşturuyor. Neruda anılarında "Bugünkü şair Neruda'yı hazırlayan nitelikler bence doğa ve sevgidir." diyor. Nitekim, "20 Aşk Şiiri"nde de kadın doğayla birlikte betimleniyor. Orneğin, kadının bedeni ak tepelerdir, gövdesi yosundandır, ruhundan büyük kökler fışkırır: "Kadın vücudu, o ak tepeler, ak oyluklar/Benim yaban ve çiftçi vücudum kazar seni..", "Gecenin büyük kökleri/fışkırır birden bire ruhumdan..", "Sende ırmaklar şakır...", "Eğilip akşamları gamlı bir ağ salarım/bu okyanus gözlerine çarpan denize..", "Memelerinse beyaz salyangozlara benzer..", "Alaca karanlıkta bir bulutsun gönlüme.."

Doğa görünümleriyle betimlenen kadın öte yandan melankoliktir, sessiz bir Kır Tanrıçasıdır. Bu şiirlerdeki dizelerde ıssız ve sessiz gibi sözcüklere sık sık raslanır. Bu sözcükler öğrenci Neruda'nın yalnızlığını yansıtır: "Issız bir tünel oldum/Kuşlar kaçardı benden..", "Ey sevdiğim, suskunum/bu ölüler saati ıssızlığında yapyalnız.", "Seviyorum susmanı, uzaklıklar gibisin." Şu dörtlük Neruda'nın melankolisini çok iyi yansıtıyor:

Seninle konuşayım, o senin yüzük gibi
yalın sessizliğinde, o lamba gibi parlak.
Gece gibisin sen de, sessiz, yıldız içinde
Sessizliğin bir küçük yıldızdır senin, uzak.

Betikte, ozanın daha sonraki şiirlerinde sık sık yer alacak olan "kökler"in, doğa görünümlerinin ve Tevrat çıkışlı "taş", "bal", "arı", "un" gibi sözcüklerin de ilk kökleri atılmıs.

Çevirilerin duru, temiz, akıcı bir dili var. Betik, Fransızca çevirileriyle de karşılaştırılarak Ispanyolcadan, aslından yapılmış. Ayrıca, Sait Maden Neruda'yı tanıyor, biliyor, ozanın "Memorial de Isla Negra" adlı betiğini de Kara Ada Defteri adıyla dilimize çevirmişti. Yazınımıza bu değerli katkıları için, bir okur olarak, sayın Maden'e teşekkür ederim.

---

(1) Las Piedras Del Cielo-Las Piedras De Chile (Gökyüzünün Taşları-Şili'nin Taşları), La Espada Encendida (Alevler Kılıcı), Memorial De Isla Negra (Kara Ada Defteri) ozanın diğer şiir betiklerinden bazılarıdır.

"At" ya da yapay gerçekçilik

Yönetmen: Ali Özgentürk / Senaryo: Işıl Özgentürk / Görüntüler: Kenan Ormanlar / Müzik: Okay Temiz / Oyuncular: Genco Erkal, Harun Yeşilyurt, Yaman Okay, Ayberk Çölok, Güler Ökten, Erol Demiröz, Selçuk Uluergüven, Macit Koper / Asya Film-Kentel Film yapımı (1982).

NEZİH COŞ

"Hazal"ın üzerinden iki yıl geçti ve Ali Özgentürk, ikinci uzun filmi "At"la karşımızda. Yapıt, son yılların çoğu ilerici Türk filminde olduğu gibi önce dış şenliklere katıldı; İspanya'da Valencia Şenliği'nde bir "üçüncülük" elde etti ve doğal olarak övücü yazılardan oluşan bir tanıtım kampanyasıyla Türk seyircisinin karşısına çıkarıldı. Günlük gazete eleştirmenleri tarafından da alabildiğine övüldü.

Doğru bir yargıya varabilmek için iki kez (ayrı sinemalarda; özel gösterilerde değil) izlediğim "At" üstüne aynı görüşleri taşıyamadığımı üzülerek belirteyim hemen. Özgentürk, Türkiye'nin toplumsal gerçeklerini, yoksul insanların sorunlarını sergilemeye yönelen ilerici bir sinema anlayışını sürdürüyor en genelde. Ama filmin sarmayan, kucaklamayan, itici, yapay bir havası var ki sonucu belirleyen işte bu oluyor. Bu hava öykünün kuruluşundan tiplerin çizilmesine değin her şeye egemen durumda. Bunun ("Hazal"daki gibi) batılı seyirciye yönelmiş bir "egzotizm" gösterisini içerdiğini söylemek olanaklı. Bizim seyirci yönündense yapılacak tek bir niteleme var: "Yoksulluk edebiyatı".

KALKIŞ: "BİSİKLET HIRSIZLARI"

"At" filminin öyküsü, ana çatısı bakımından yeni bir öykü olmadığı gibi inandırıcı da değil. Öykünün çıkış noktası besbelli De Sica'nın savaş sonrası İtalya'sındaki işsizlik karabasanını anlattığı başyapıtı "Bisiklet Hırsızları". "At"ta, köyden büyük kente gelip para kazanmak için uğraşıp didinen, sonra da yenik düşen bir baba-oğul'u izliyoruz. Baba Hüseyin (G. Erkal) İstanbul'da gezgin satıcılığa başlıyor, arabası belediye görevlilerince elinden alınınca, bir süre işsiz dolaşıyor, sonra amacı olan "çocuğunu okutma" uğruna başkasının arabasını çalıp bir çeşit "ölümü seçiyor". (Bunu Özgentürk'ün bir söyleşisindeki açıklamasından öğreniyoruz. Yoksa çoğu izleyicinin bu son bölümü "ölümü seçme" olarak algılamadığı bir gerçek).

Şimdi bu, çok "kişiye özel", çok tipik olmaktan uzak bir öykü değil mi? Türkiye'de büyük kente gelip de kendilerine iyi-kötü para kazandıracak niteliksiz bir iş tutmayanlar bu denli çok mu? Sonra bir süre işsiz kaldı diye ölümü seçmek neyin nesi? (Öyküde babasız çocukların sınavla alındığı yine çok özel bir ücretsiz okul örneği -herhalde Darüşşafaka- söz konusu. Ama babanın ölmesi durumunda oğulun sınavı kazanma garantisi mi var? Anadolulu baba bu denli sivri akıllı mı? Oğlu kadar köyde bıraktığı karıtılı izleyiciye göz kırpmak yerine, el arabası çalmaktan daha mantıklı bir "ölüm seçme" biçimi bulunamaz mıydı?)

Aynı biçimde Türkiye'de köyden büyük kentlere göç etme ve yerleşme olayı yaygınken, "At"ın köyden kalkıp kasabaya yerleşebilmek için büyük kentte para biriktirme gibi yine ayrıksı bir durumu işlemesi ana temayı (büyük kentte bocalama) sakatlamıyor mu? Köylünün kasabada niteliksiz bir iş tutabilmesi bu denli mi güç? Oğlunu ilkokulda beş yıl okutmuş bir köylünün kasabada ortaokul giderlerini karşılayabilmesi mi bu denli olanaksız olan? Eğer böyle bir kasaba gerçekliği var idiyse "At"ın bize bu az bilinen koşulları (kasabada yerleşip işsiz kalma) anlatması daha ilginç olmaz mıydı? Bir de, çocuğunun okuması uğruna kendini yok etmeyi göze alabilen bir köylünün, oğlunu zengin ve çocuksuz bir ailenin ilgisi altında, hem de üstüne para kazanarak okutabilme olanağını nasıl ve neden reddedebildiğini -filmin iç mantığı çerçevesinde- anlayabilme olanağı var mı?

"AT" MI, "MEKTEP" Mİ?

İşte "At"ın öyküsü öncelikle bu denli basit soruları açıkta bırakan yapay, ayakları havada bir öykü. İkinci nokta, filme adını da veren "at" küçük oğul Ferhat'ın tutkusu. Film, esas olarak babanın dramını işliyor. Ama adını oğulun özleminden alıyor. Oysa "parayla ulaşılma" gibi sıradan bir ortak noktanın dışında "okul" ve "at" esas olarak çelişen amaçlar. At, daha çok köy yaşantısına, yani geri bir üretim biçimine özgü bir simge değil mi? Oysa baba, köyden kopup kasabaya yerleşmek, oğlunu ortaokulda okutmak, "okumuş adam" yapmak istemiyor mu? Atı da aynı anda istemesi ve söz vermesi ana temayı zayıflatmıyor mu? Bence doğrusu, filme "At" yerine "Mektep" gibi bir ad konması olurdu...

DOYURMAYAN OYUNCULUK VE YÖNETİM

Öykünün perdeye aktarılışı ve tiplerin çizilişinde de kandırmayan, yapay, zorlama sahneler seyircide itici bir etki yapıyor. Örneğin Yaman Okay'ın çizdiği kaba-saba akraba tipi. Daha başlarda kulağından ayırmadığı pilli radyosundan klasik müzik dinlediğine tanık oluyoruz bu gezgin satıcının! Sonra kalkıp çelimsiz, dini bütün yakını Hüseyin'e bir öğütte bulunuyor: "Etliye, sütlüye karışmayacaksın burada". İyi, güzel de Hüseyin'de etliye sütlüye karışacak bir hava, bir kişilik olmadığını göremiyor mu bu aklı evvel, deneyimli satıcımız. Bu öğüt doğrudan doğruya seyirciye yönelmiyor mu aslında? Aynı Y. açık bir anıştırma yaparken, sonlarda "Bu dünya zalimlerin dünyası. Bize burda yer yok" gibi tam tersi, umutsuz bir felsefeyi dile getiriyor. En önemlisi A. Çölok, kuşçuda halk adamından çok Papirüs'ten çıkagelmiş ayyaş bir "aydın" izlenimi uyandırıyor. Hele gülümsediğinde bir halk tipinden çok çok uzaklaşıyor.

Filmin en başarılı oyuncusu olan Genco Erkal'ın da baba rolüiçiniyi bir seçim sayılmayacağını söylemek gerek. Erkal yapabileceğinin en çoğunu yapıyor, ama yine de halk adamı rolüne doğallıkla uyabilecek bir oyuncunun varlığını araştırıyor. Üstelik o da gülümsediği sahnelerde Çölok gibi "aydınlaşıyor". Özgentürk bu kahramanın çizilişinde de çok doyurucu bir düzey elde edemiyor. Soralım, Erkal'ın baba'sıkaç yaşında bir baba? İzlenen oyun, 50'lik bir adama uygun düşüyor. Ama yer yer (arabasını koşa koşa sürerek saatlerce kaçma; belediyecilerin ardından koşup yetişmeye çalışma) bu yaşın gereklerinden uzak görünüyor. Sonra oğlunun yaşça küçüklüğü dikkat çekici değil mi? Köyde insanlar genç evlenmezler mi? Filmde babanın oğlunu üç kez sabunlayıp yıkadığını izliyoruz. Bu sahneler ne denli simgesel anlam taşısalar da (yoksulluktan arınma, kurtulma özlemi) biraz fazla kaçmıyor mu? Babanın köye dönmek istedi diye oğlunu kıyasıya dövmesi da alabildiğine abartılmış bir sahne. Yine başlarda baba, oğlundan caddedeki kimi yazıları okumasını ister. Oğlan yarım-yamalak, anlamsız sözcükler (Fınnair, İşçi Redi Bankası) sıralar. Babadan ise hiçbir karşılık gelmez, yürümeye devam ederler. İstekte bulunan bir insanın iyi-kötü, doğru-yanlış bir tepki göstermesi, yorum yapması gerekmez mi peki? Sonlarda babanın uzun uzun plan kurarak "ölmeye karar verişi" bölümüyse yineleyeyim, tümüyle başarısız yazılmış, başarısız oynanmış, başarısız yönetilmiştir. Bu yüzden de doğru dürüst anlaşılamaz bile. Babanın Boğaz Köprüsü sırtlarında, bir adamdan "Süleymaniye nerede acaba?" sorusuna "şuradan dön, dosdoğru git, ilerde" gibi bir yanıt alması ise Türk filmlerinin büyük pazarlarından sayılan İstanbul seyircisi için tek kelimeyle komiktir. (Tabii Avrupalı seyirci için değil).

Diğer kahramanlardan Erol Demiröz de örnegin "Bereketli Topraklar"daki sert, öfkeli adam tipini yinelemektedir. Belediye görevlilerinin izlemesinden usanmış bir satıcının öfkesi olmalıdır bu. Oysa çok daha ötede bir öfke gibi görünür. Ayrıca seyirci de bilir ki, İstanbul'da gezgin satıcı gerçeği, "At" filminde izledikleri değildir. Önce bu denli sıkı bir belediye denetimi yoktur. Kimi kalabalık semtlerde bile belediye gezgin satıcılara ses çıkarmamakta, giderek onlarla uzlaşmaktadır. Dolayısıyla Demiröz'ün öfkesi, havada kalan, yapmacıklı, yerine oturmayan bir öfkedir. Ölü satıcısı içinse söylenebilecek çok şey yoktur. "At"ın yoksulluk edebiyatı anlayışını bütünleyen bir başka öğedir o da.

"'At' yapmacıklarla dolu, zorlama bir gerçekçilik denemesi olarak kalıyor. Seyirciye net bir bildiri getirmiyor. Apaçık bir toplumsal yarayı deşmeye yönelmiyor. Belgeselci bir anlayış benimsemiş görünüyor ama gerçek bir belgesellikten uzak düşüyor."

mudur? Bunlar haftada bir gün bile olsa Beyoğlu'na, Karaköy'e çıkmazlar mı? Eğlenirken gösterildikleri tek günün kuşçunun ölümüyle yarıda kesilmesi niyedir? Tüm bu sorular, "At"ın gerçekçilik iddialarını havada bırakan gerçek yaşam öğeleridir. "At" zorlama öyküsünü, zorlama öğelerle abartmış, tipik bir yoksulluk edebiyatına saplanıp kalmıştır. Bir batı filminin olay-tip-karakter tutarlılığını "At"ta bulabilmek olanaksızdır.

Değinmek istediğim son kişilik, yollarda söylenerek dolaşan, oğlu öldürülünce çıldırmış "ana"dır (G. Ökten). Bu, filmin en başarılı çizilmiş karakteridir. Ama bu kişiliğin filmin öyküsündeki yeri nedir? "Oğullarımızı alacaklar" sözleri, filmin ana öyküsünde oğulun degil, "babanın alınışı"biçiminde gerçekleşince, "deli kadın", filmin öyküsünden ayrı, tümden başka şeyleri anıştıran (anarşik olaylar, vb.) biraz yama ve fazladan bir kişilik olarak kalmaktadır.

DOĞALLIKTAN UZAK KONUŞMALAR

"At"ın en rahatsız edici yönlerinden biri de kimi konuşmaların doğallıktan uzaklığı, yapaylığıdır. Özellikle çocuk kahramanların konuşmaları, şakalaşmaları, şarkı söyleme biçimleri, vb, bu yapaylığın tipik örnekleridir. (Çocukların yaşlı kör fahişeyle yattıkları bölümün tecimsel sinemalardaki kopyada bulunmadığını ekleyelim). "Umut" filminden esinlenildiği apaçık olan otomobile çarpma sahnesindeki konuşmalar da öyle. Keza genç okul görevlisinin açıklamaları da. Tüm bunlara son iki sahnenin babanın düşlerinde yinelendiği bölümlerin iğreti konuşmalarını da katabilirsiniz ("Konuşma" yapaylığının batılı seyirci için bir anlam taşımadığını da vurgulayalım).

VASAT BİR ANLATIM

Özgentürk'ün sinemasıyla ilk tanışmamız 1974'de "Ferhat" adlı kısa filmiyle olmuştu. Bu çalışması kanımca oldukça kuru bir dil yapısı taşıyordu. "Hazal" ise kısa, kesikli çekimlerden oluşan yalın bir anlatım denemesine girişirken belli bir başarıya ulaşabilmişti. Özgentürk aynı anlayışı "At"ta da sürdürmeye çalışıyor. Sonuç başarısız değil, ama belirgin bir başarıdan söz etmek de zor. "At"ın anlatımı yönetmenin yalınlık arayışlarına denk düşüyor denebilir. Ama asıl sorun neyin nasıl görüntülendiği olduğu için filmin anlatım ritmi kendiliğinden ikinci plana düşüyor.

Filmde yer yer güzel, çarpıcı görüntüler var. Kenan Ormanlar'ın ustalığı kendini ortaya koyabiliyor. Okay Temiz'in özel olarak bu film için yapmadığı bestelerden çeşitli sahneler için (özellikle kaçma, kovalama bölümleri) seçilip kullanılmış parçalar kimi zaman yerine oturuyor, hatta akılda yer ediyor: kimi zamansa abartıyı güçlendiriyor. Filmdeki ayrıntı çokluğu, genel anlatım temposunu yer yer düşürüyor, sarkmalara, yayılmalara yol açıyor. Ama Özgentürk'ün asıl kaybı öykünün boşluklarından ve tiplemedeki ölçüsüzlükten geliyor. Yönetmenin (acaba filme egemen olan karamsar havayı artırmak için mi?) çoğu dış sahneleri güneşli değil de bulutlu havalarda çekmiş olması, görüntülere genellikle karanlıkça bir atmosfer kazandırıyor. Bunun seyirci yönünden çekici olmadığını belirtmeye de bilmem gerek var mı?

Sonuç olarak "At" yapmacıklarla dolu, zorlama bir gerçekçilik denemesi olarak kalıyor. Seyirciye net bir bildiri getirmiyor. Apacık bir toplumsal yarayı deşmeye yönelmiyor. Belgeselci bir anlayış benimsemiş görünüyor ama gerçek bir belgesellikten uzak düşüyor. İyi niyetli bir girişim olma noktasında stop ediyor. Tipiklikten uzak, acıklı bir öykü anlatmakla yetiniyor. Filmi beğenenlere (Özgentürk'ün dostları dışındakilere) bir diyeceğim yok. Ben de beğenmeyenlerdenim.

Film, esas olarak babanın dramını işliyor. Ama adını oğulun özleminden alıyor. Oysa "parayla ulaşılma" gibi sıradan bir ortak noktanın dışında "okul" ve "at" esas olarak çelişen amaçlar. At, daha çok köy yaşantısına, yani geri bir üretim biçimine özgü bir simge değil mi? Oysa baba köyden kopup kasabaya yerleşmek, oğlunu ortaokulda okutmak, "okumuş adam" yapmak istemiyor mu? Atı da aynı anda istemesi ve söz vermesi ana temayı zayıflatmıyor mu?

sını da düşünmesi gerekmez mi? Üstelik son 10-15 dakikada izlenen "ölmeye karar verme" olayında, arabası çalınan iri yarı satıcının çelimsiz hırsızımızı hemen öldüreceği nereden belli? Bu akılsızca davranış yerine adamın kahramanımızı iyice bir dövüp bırakması daha yaşama uygun, daha inandırıcı olmaz mıydı? Hırsızın çaldığı arabayla niye satış yapmadığı, niye boş boş beklediği, biraz olsun dikkatini çekmemeli miydi? Daha doğrusu "Bisiklet Hırsızları"nı akla getirip ba-

Okay'ı yanında Hüseyin'in oğluyla polisten kaçıp koşa koşa yokuş çıkarken (teleobjektifle çekilmiş) artık alıştığımız o tipik abartılı (hoplaya zıplaya) oyun biçimi içinde görüyoruz. Ve bu film boyunca sürüyor.

Geçelim kuşcuya. (A. Çölok). Bir "halk bilgesi" gibi çizilmek istenen bu kahraman, film boyunca söylenip duruyor, ama ağzından doğru dürüst, anlaşılabilir sözler duyamıyoruz. En anlaşılabilir sözleri de çelişki içinde. Başlarda "Bu dünya bizim" diyerek

Dikkat çekici olan bir başka nokta, sonlarda Hüseyin'in tabutunu taşıtmak için aralarında para toplayıp taksi tutabilen bu gezgin satıcılar topluluğunun uzun süre hasta yatan kuşçu arkadaşlarını hastaneye bile götürmemeleridir. Neden? Yanıtı olsa olsa kuşçunun baş rolde oynamayışıdır. Gerçek bir yaşantıyı dile getirme iddiasındaki bir filmin ayrıntı gibi görünen böylesi noktaları önemsemesi gerekmez mi? Yine Anadolu kökenli bu genç ve kadınsız satıcıların özel yaşamları yok

"At'ın Hazal'daki gibi batılı seyirciye yönelmiş bir egzotizm gösterisini içerdiğini söylemek olanaklı. Bizim seyirci yönündense yapılacak tek bir niteleme var: yoksulluk edebiyatı"

Türk Sinemasında gerçekçiliğin de artık kendini yenilemesi, toplum ve insan sorunlarına daha temelden, daha inandırıcı biçimde yaklaşılması gerektiğini düşünüyorum. Yoksulluk edebiyatı yapmadan, varolan yoksulluğu abartmadan , toplumsal yönden tipik neden-sonuç ilişkileri kurarak: kopyacılığa, özentilere kaçmadan, çarpık insan dramları yaratmadan, burjuvazi ve küçük burjuvaziyi de konu edinerek ve daha bir yaşanmışlığa dayanarak...

Ağa Han Mimarlık Ödülleri 1983 Programı ve TMMOB Mimarlık Odası

Türkiye Mimarlık Okulları Öğrencileri Arasında Ödüllü Fikir Yarışması

Konu: Cumalıkızık Köyü / 2007 Yılı İçin Öneriler

Yarışmanın Konusu

Ağa Han Mimarlık Ödülleri ve TMMOB Mimarlar Odası, Türkiye Mimarlık Okulları öğrencileri arasında ödüllü bir fikir yarışması açmıştır. Yarışmanın konusu Bursa'ya bağlı Cumalıkızık köyünün, 2007 yılında alabileceği olası durumun tasarlanmasıdır. Yarışmacılar YAŞAM biçiminin ZAMAN'la evrimi ve değişmekte olan bu yaşamı barındıracak MEKAN'ın özellikleri konusunda düşünmeye çağrılmaktadır.

Seçici Kurul ve Raportörler

Yarışmanın seçici kurulu ve raportörleri aşağıdaki kişilerden oluşmaktadır.

Seçici Kurul:

Altesleri Prens Kerim Ağa Han, *Seçici Kurul Onursal Başkanı*
Dr. Mehmet Adam, *Mimar, Ankara*
Prof. Tuğrul Akçora, *Kent Plancısı-Mimar, Ankara*
Cengiz Bektaş, *Mimar, İstanbul*
Charles Correa, *Mimar, Bombay, Hindistan*
Hasan-uddin Khan, *Mimar, Jakarta, Endonezya*
Prof. Doğan Kuban,*Mimar, İstanbul*
Prof. William Porter, *Mimar, Cambridge, ABD*

Raportörler:

Said Zülfikâr, *Onursal Raportör*
Ali Artun, *Mimar, Ankara*
Dr. Süha Özkan, *Mimar, Cenevre, İsviçre*
Berrak Seren, *Mimar, Ankara*
Dr. Atilla Yücel, Mimar, İstanbul

Ödüller

Ödül: Bir yıl süreli burs. Kazanan öğrencinin seçeceği Türkiye dışında herhangi bir okulda, (okulca kabul edilmek koşuluyla) bir yıl süre ile tüm eğitim ve yaşam giderlerinin karşılanması.

Mansiyonlar: 30 adet, her biri 60.000,- TL.

Sergileme: Sergilemeye değer bulunan her proje için Mimarlık, Mimar (Türkçe) ve Mimar, Architecture and Development (İng.) dergilerinin üçüne birden bir yıllık abone

Özel ödül: "Mimarlık" dergisinin 20. yılı anısına bir "özel ödül"

Yarışmanın Süresi

Yarışma 24 Mayıs 1983 günü, yarışma şartnamesinin Türkiye'deki bütün mimarlık okullarına gönderilmesiyle başlayacak, 22 Ağustos 1983 günü sona erecektir. Yarışmaya katılmak isteyen öğrenciler, yarışma şartnamesini, öğrencisi oldukları okullardan edineceklerdir.

SANAT ÇİZELGESİ

Hazırlayan: CEMİLE ÖZDEMİR

DEVLET TİYATROLARI YURTİÇİ TURNESİ

"BARIŞ GEZEGENİ"/7 Haziran Kırklareli, 8 Haziran Edirne, 9 Haziran Tekirdağ
"GÖMÜ"/ 4 Haziran Kayseri.
"KÖKLERDEKİ KURTLAR"/ 5-6 Haziran Kars, 9 Haziran Ağrı.
"SU GELİNCE"/4 Haziran Bergama.

SERGİLER

İSTANBUL

"Anadolu Medeniyetleri" Avrupa Konseyi 18. Sanat Sergisi./ Gösterildiği yerler: Aya İrini Müzesi: **Tarih öncesi çağlar, Hitit, Urart, Frig, Yunan, Roma ve Bizans Sanatı.**
Ayasofya'nın Avlusu: **Çağlar boyu mezar taşları.**
Arkeoloji Müzesi: **Çağdaş Türk Sanatı, Fotoğraflarla Türk Mimarisi (Ayrıca yan sergiler).**
Galata Mevlevihanesi: **Müzik Aletleri sergisi.**
Harbiye Askeri Müzesi: **Osmanlı Çadırları.**
İbrahim Paşa Sarayı: **Türk ve İslâm Eserlerinden seçmeler ve Türk Yaşamı,** konulu sergiler.
Topkapı Müzesi: **Selçuk ve Osmanlı Sanatı.**
Topkapı Sarayı: **Çağlar Boyu Para, Çağlar Boyu Takılar, Çağlar Boyu Yazı,** sergileri. (30 Ekim'e kadar)
Galatasaray Kâzım Taşkent Sanat Galerisi: **Makreme Kursu'nun ürünleri**/7-18 Haziran.
Galatasaray Kazım Taşkent Sanat Galerisi: **Çağdaş Bulgaristan Paraları** (7-11 Haziran)
Galeri Cep: **Kamuran Süren,** resim (10 Haziran'a kadar)
Sereman Sanat Galerisi: **Hat Sanatı** Sergisi (3-12 Haziran)
Tanak Sanat Galerisi: **Hüseyin Cahit Derman,** resim (9 Haziran'a kadar)
Urart Sanat Galerisi: **"Amerika'dan Özgün Baskılar"** konulu sergi (21 Haziran'a kadar)
Yapı Kredi. Bebek Sanat Galerisi: **Robert Kolej'in fotoğraf** sergisi (17 Haziran'a kadar)

ÖZEL TİYATROLAR

İSTANBUL

"HAYVANAT BAHÇESİ"/ (Ali Poyrazoğlu-Korhan Abay Tiy.)/ Kızıltoprak Kent Sineması/ Ptsi. hariç her gece: 21.30, Ctsi; Pz: 15.30-18.00 (5 Haziran'a kadar)
"TAŞITLAR" (Umur Bugay)/ (Devekuşu Kabare Tiy.)/ Suadiye Atlantik Sineması/ Her gece: 21.30, Ctsi: 18.30 (12 Haziran'a kadar)

KONSERLER RESİTALLER

İstanbul Dev. Opera ve Balesi Tekirdağ Turnesi **"3 BALE"**/Konser/ İstanbul Dev.Opera ve Balesi/10 Haziran Cm.

LİSELER TİYATRO ŞENLİĞİ

"ÜÇ ADAM/ SONAT"/(Mim.Sinan Ünv.)/Sarıyer Halk Eğt. Mer./ 4 Haziran Ctsi: 14.00
"TİYATRO NEDİR ASLINDA"/Sarıyer Halk Eğt. Mer./4 Haziran Ctsi: 15.00
"KAPANIŞ TÖRENİ ve SÖYLEV"/Sarıyer Halk Eğt.Mer./5 Haziran Pz: 15.00

ANKARA

Fransız Kül.Der.: **"Figüratif Sanatlarda Yenilik"** konulu sergi (II Haziran'a kadar)
İngiliz Kül. Der.: **"Mario Nunes Vais'in gözüyle İtalyanlar"** konulu fotoğraf sergisi (4 Haziran'a kadar)
Sanat Yapım Galeri: **Karma Resim Sergisi (23 Mayıs-Haziran ayı)**

SİNEMA GÖSTERİLERİ

ISTANBUL

"Atatürk ve Sanat"/(Halit Refiğ)/ Mim. Sinan Ünv. Sinema-TV Birimi/ 4 Haziran Ctsi: 16.00
"Gurbet Kuşları"/Halif Refiğ, Oy: Tanju Gürsu-Cüneyt Arkın-Pervin Par-Filiz Akın-Sevda Ferdağ/ Mim. Sinan Ünv.Sinema-TV Birimi/ 4 Haziran Ctsi: 19.00
"Bozgun"/Arthur Penn, Oy: Marlon Brando-Jack Nicholson-Katheleen Lıoyd-Frederic Forrest/ Mim. Sinan Ünv.Sinema-TV Birimi/ 4 Haziran Ctsi: 13.00

ÇÖZÜMLER

ÇETREFİLLİ BULMACA

A) İD
B) SARDUNYALAR
C) MOZART
D) EDİZ
E) TOTO
F) ÖLÜ BİR YAZ
G) ZÜMRÜDÜANKA
H) EKİN
I) LIK
J) EŞ
K) VO
L) EY
M) TV
N) İLİM
O) SIRRI
P) YAYLI
R) AYYAR
S) NALINLAR

D	Ü	N	Y	A	■	K	İ	R	L	E	T	İ	L	M	E	Z
B	İ	R	İ	N	A	T	L	A	D	Ö	N	Ü	Y	O	R	■
A	L	T	I	M	I	Z	A	Y	I	L	D	I	Z	L	A	R
Ş	E	R	İ	L	İ	Y	O	R	■	V	E	Y	Ü	Z	Ü	M
S	U	Y	A	D	A	V	R	A	N	I	Y	O	R	K	O	Ş
A	R	A	K	T	A	N										

....
dünya
Kirletilmez bir inatla dönüyor
altımıza yıldızlar seriliyor
ve yüzüm suya davranıyor koşaraktan.

ÇAPRAZ BULMACA

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	A	L	P	E	R	T	U	N	G	A
2	H	■	■	D	Ö	L	■	■	A	H
3	M	İ	L	İ	T	A	R	İ	Z	M
4	E	■	İ	L	K	■	İ	T	L	E
5	T	N	■	G	E	M	■	İ	A	T
6	H	A	B	E	R	L	E	Ş	M	E
7	A	M	A	N	■	■	L	E	A	R
8	Ş	U	■	■	P	A	L	■	■	H
9	İ	S	P	R	İ	T	İ	Z	M	A
10	M	A	C	A	R	İ	S	T	A	N

SATRANÇ

1 - A - e6
1 - .... K-a1 2-A-b2 + +
1 - .... V-g1 2-A-f2 + +
1 - .... V-h5 2-A-e5 +

SÖYLEŞİ

Ressam NEVHİZ'le bir söyleşi

"Sanatın nesnellik kazanarak biçim alması gerekir."

AYLA ERSOY

Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Resim Bölümünde öğretim üyeliğini sürdüren Nevhiz, 1977 yılından bu yana ilk kez yapıtlarını toplu olarak sergileme olanağı buldu. Günlerdir süren hazırlıkların yorgunluğu içinde olmasına karşın oldukça heyecanlı ve mutlu görünüyordu sergisinin açıldığı gün.

Resim sanatı ve sergisi hakkında okuyucularımız için kendisine yönelttiğim soruları yanıtlarken de heyecanını anlamak, hiç de zor olmadı benim için.

Bize kendinizden söz eder misiniz?

1965 yılında Istanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Resim Bölümünü bitirdim. 1971-1975 yılları arasında 1416 sayılı Akademi ve Üniversitelere öğretim üyesi yetiştirmeyi amaçlayan yasa uyarınca, Paris'te dört yıl resim ihtisası yaptım.

Resim alanındaki incelemelerimi İngiltere, Belçika, Almanya ve İspanya'da da sürdürdüm. İstanbul, Tekirdağ, Paris, Ankara, Adapazarı ve İzmir'de kişisel sergiler açtım, otuzu aşkın toplu sergiye katıldım.

Sizi çeken konular nelerdir?

Resimlerimin konusu hemen hemen her zaman insan. Doğan, ölen, yaşamını sürdürmeye çalışan, yaşantısını daha anlamlı bir yaşama dönüştürecek gizilgücü sürekli taşıyan gelişme yeteneği sınırsız olan insan.

Etkileşim kaynaklarından da söz eder misiniz

Yaşamın içinde gözlemlediğim olaylar, basında çıkan bir haber, okuduğum bir şiir ya da bir roman resimlerimin çıkış noktası olabiliyor.

Resimlerinizde hangi teknik ve renklerden yararlanıyorsunuz?

Çeşitli teknikler ve renk armonileri kullanıyorum. Litografi, gravür ve vitray tekniklerinin yanı sıra yağlıboya, akrilik, ekolin, guvaş, pastel ve suluboya ile gerçekleştiriyorum resimlerimi. Bu boyaları ayrı ayrı kullanabildiğim gibi bazen karıştırıyorum da.... Örneğin: Guvaş ile pasteli, akrilik ile yağlıboyayı ya da ekolin ile pasteli birlikte kullanıyorum tek bir resimde.

Resimlerinizde gördüğümüz böylesine canlı ve değişik renk armonileri son çözümlemedeki iyimserliğinizin işareti olabilir mi?

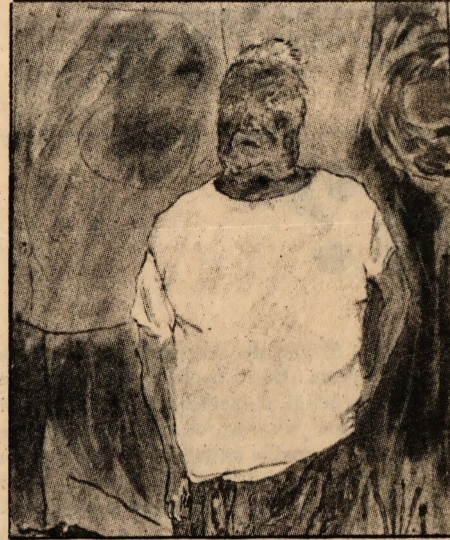
Yorum izleyicinin

Sizin resimleriniz için ürküten izleyiciyi tedirgin eden nitelikte resimler deniyor. Gerçekten de resimlerinizi izlediğim zaman ben de ürküntüyü duyuyorum ne dersiniz? Resimde yapmak istediğiniz nedir?

Çağdaş sanatçının tedirgin etmeyi de göze alarak yeni sorular sorma, izleyicisinde bu

Nevhiz

Nevhiz

Fikret Mualla'nın portresi

soruları yanıtlama, gerçekleri anlama coşkusu yaratarak, yaşamı değiştirme ve olumlamanın sevincine katılmasını sağlayacak bir yöntem geliştirme sorumluluğunda olduğuna inanıyorum.

Sanat yapıtı izleyiciyi edilgen bir özdeşleşme durumuna sokmak yerine, onu düşündüren, karar vermesini sağlayıp tanıklık etmenin ötesinde, daha verimli bir davranışa yöneltmelidir.

Sanatın yoğun ve gerçek bir yaşantıdan doğması yetmez, ayrıca kurulması, nesnellik kazanarak bir biçim alması gerekir. Sanatçının sorduğu soruların izleyiciye istenen etkinlikte ulaşması alışılmış biçimlerle olmayacaktır. Bir sanat yapıtının biçimi, içeriğinin tümüyle düzenlenmesinden başka bir şey değildir.

Sizce günümüz sanatçısına düşen görev nedir?

Gelişme sürecinde olan gerçekleri verebilmek için değişimin biçimlerini bütün çelişik somutluğu içinde vermek gerekir. Öz biçim ilişkisindeki denge, yeni özler eski kalıpları aşıp, yeni biçimler yarattığında oluşur.

Oluş ve sona erişin simgesini vurgulayan gerçekçi sanatçı, yalnızca konularına karşı değil seslendiği kitleye karşı da gerçekçi bir tutum takınmalıdır. Bireyin bütün kaynaşması için vazgeçilmez bir araç olan sanat'ın insanın sınırsız birleşme yaşantıları ve düşünceleri paylaşma yeteneğini yansıttığını düşünüyorum.

Okuyucularımız adına bu güzel söyleşi için teşekkür ederim.

Hikaye ve romanımız üstüne ASIM BEZİRCİ'ye sorular:

"Hikayemizin durumunu 'sevindirici' buluyorum"

NECATİ GÜNGÖR

"Genellikle hikâyemizin düzeyi düne oranla daha yüksektir. İçeriği daha zengin biçimi daha yenidir. Hikâye için söylediklerimin, küçük ayrımlarla, romanımız için de geçerli olduğunu sanıyorum."

Bir süreden beri güncel eleştiriden uzaklaşıp yalnızca geniş kapsamlı ve uzun zamanlı çalışmalar yaptığınızı izliyoruz. Seçme Romanlar, Seçme Hikâyeler, 1950 Sonrasında Hikâyecilerimiz **gibi... Bu konuda biraz bilgi verir misiniz? "Güncel eleştiriden uzaklaşma" izlenimi doğru mudur?**

İlk bakışta izleniminiz doğru görünüyor. Ayrıca, adını andığınız kitaplara şunları da eklerseniz bu izlenim daha da pekişebilir: **Nurullah Ataç, Ahmet Haşim, Orhan Veli, Sabahattin Ali, Nâzım Hikmet, Orhan Kemal, Abdülhak Hâmit, Cahit Sıtkı** vb. Gelgelelim, gerek ötekiler, gerekse bunlar benim güncel eleştiriden uzaklaştığımı kanıtlamaya yetmez sanırım. Çünkü, son kitaplarımdan **Halk, Sosyalizm, Kültür Ve Edebiyat'**ta özellikle güncel sorunlar ve ürünler üzerinde durulmaktadır. Ayrıca, seyrek de olsa, Varlık ile YAZKO Edebiyat'da da aynı nitelikte yazılarım yayımlanmaktadır.

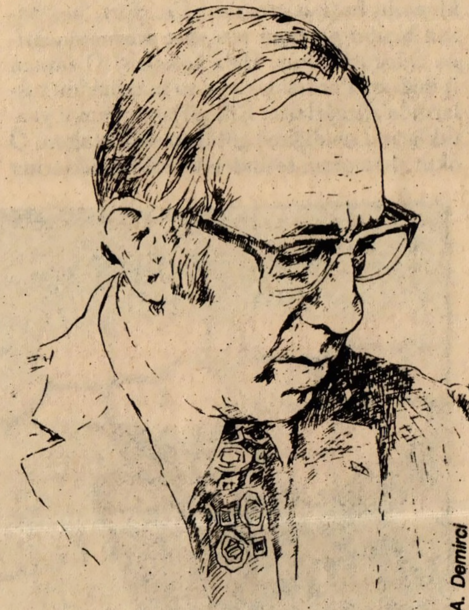
Aslında, güncelliğe tarihsellikten daha çok eğilim duyuyorum. Nitekim, ilk yazılarım çoğunlukla güncel konuları ve genç yazarları konu almıştı. Bundan dolayı kıyasıya eleştirilmiştim. Şimdi ise güncellikten uzaklaştığım gerekçesiyle eleştirileceğim anlaşılıyor: Oysa, böyle bir amacım yok. Elimdeki işleri bitirdiğimde ve kitaplarımın geliştirilmiş yeni basımlarını hazırladığımda yine güncel konulara yöneleceğimi umuyorum Çünkü, bir eleştirmen için 'tarihsel' kadar 'güncel' de önemlidir.

Bu bağlamda şunu da sormak isterim size: Son iki kitabınızı göz önüne alarak, özellikle hikâye ve roman üzerinde yoğunlaşmanızın nedenini anlatır mısınız?

Son yıllara değin eleştirilerimde çoğunlukla şiir üzerinde durdum. Hikâyeyle az ilgilendim. Roman alanına ise hemen hemen hiç girmedim. **1950 Sonrasında hikâyecilerimiz** ve**Seçme Hikâyeler'**le bu boşluğu doldurmaya yöneldim. Fakat hikâyecilerimiz üstüne söyleyeceklerim hemüz bitmedi. Öncelikle 1950'den sonraki hikâyecilerimizi tamamlamayı tasarlıyorum. Ondan sonra da romancılarımıza eğilmek niyetindeyim.

1950'den sonra gelen birçok hikâyeciyi inceden inceye elden geçiriyorsunuz kimi yapıtlarıyla. Üzerlerinde tek tek yargılara varıyorsunuz. Bu tek tek yargıların bileşkesi nedir? Ya da şöyle soralım: 1950'den sonrası, hikâyeciliğimiz adına bir gelişim süreci olabilmiş midir sizce?

1950 sonrasında, toplumumuzdaki ekonomik, siyasal ve kültürel evrimle birlikte hikayeciliğimizde de çok yönlü bir "değişim" görüldü. Bu değişimin genellikle bir "gelişim"i yansıttığına inanıyorum: Dilin özleşme

A. Demirci

Asım Bezirci

lar'da başlayıp **Seçme Hikâyeler'**de sürdürülen yöntem de çiğnenmiş olurdu.

Türk hikâye ve romanı üstüne daha önce Tahir Alangu ve Cevdet Kudret gibi edebiyatçılarımız da eğilmişlerdi. Sizin yaklaşımınızla onlarınki arasındaki ayrılıkları anlatır mısınız?

Adı geçen yazarların eserleri yararlı ön çalışmalardır. Bunların 'edebiyat tarihçiliği' ve 'antoloji' özelliği ağır basmaktadır. Değerlendirmeler adı geçen yazarların 'tekil' yargılarıyla sınırlı kalmaktadır. Refika Taner'le yaptığımız ortak çalışmada ise biz, bu özelliği aktarmaktansa, onların içerik ve biçimce türlü yönlerden tanınıp anlaşılmasına, çözümlenip değerlendirilmesine yardımcı olmak istedik. Bunun için, çeşitli yazarların değişik yargılarını bir araya toplayarak 'çoğul' bir kavrayışa varmaya uğraştık. Ayrıca, yeni kuşaklara daha çok açılmaya ve bol kaynakça vermeye çalıştık. Romanlar gibi hikâyelerin de özetlerini çıkardık.

Hikâyemizin bugünü ve yarını üstüne ne düşünüyorsunuz?

Yukarda da açıkladığım gibi, hikâyemizin bugünkü genel durumunu 'sevindirici' buluyorum. Genellikle hikâyemizin düzeyi düne oranla daha yüksektir, içeriği daha zengin, biçimi daha yenidir. Yazarlara göre değişen nitelikleri, arayış ve deneyişleri kapsamaktadır. Günümüzdeki durumun yarın da gelişerek süreceğini umuyorum.

Romanımız için ne düşünüyorsunuz?

Hikâyemiz için söylediklerimin, küçük ayrımlarla, romanımız için de geçerli olduğunu sanıyorum.

Seçme Romanlar'**ın ikinci ve üçüncü baskılarında bazı değişikliklerin yapıldığı görülüyor. Bunu siz zaten kitabın önsözünde da belirtiyorsunuz. Kuşkusuz, bir zorunluluktan kaynaklanıyor bu ekleme, çıkarmalar? Bu zorunlulukları an-**

MİZAH

ÖLÜMÜNÜN 61. YILINDA

EŞREF: Övüncümüz

RIZA ZELYUT

Eşref'in hicvi toplumsal ve evrensel karakterli olmasına karşın, dönemindeki olaylara ve kişilere de sıkı sıkıya bağlıdır. Bu durum ondaki derin eleştirelliği ve çarpıcı mizahı gizlemekte, giderek anlaşılmaz kılmaktadır.

Eşref: 1846'da doğup 22 Mayıs 1912'de ölen bu saygın yazarımızı övünçle anıyoruz. Çünkü o, insan olmanın bilincine varan ve insanlık onurunu korumak için her türlü sıkıntıya göğüs geren bir ozandı. Ne Abdülhamid'in önünde eğildi; ne de özgürlük havalarıyla gelip millete kan ağlatan İttihat ve Terakkicilerin. Ama neler pahasına:

"Habs ile, nefy ile, işkence ile
ömrü geçer
İşte Türkiye'de şair olanın hali
budur

Dönemin nabzı onda vuruyordu. Adı diğer yazarların tümünden daha çekiciydi. Gençlik ve halk ağzına bakıyordu... **Mustafa Kemal**'in özgürlükçü bir ruh kazanmasında **Fikret** kadar **Eşref**'in de etkisi vardı. Söylediği her dörtlük bir olay olan bu büyük insan, kendisini Türkiye ile de sınırlamamıştı. Dünyada olanlarla da yakından ilgileniyordu.

Aşağıda **Eşref**'le ilgili üç küçük belge sunuyoruz. Bunların getirdiği fazla bir şey yoksa da **Eşref**'in ününü göstermesi açısından ilginçtirler.

BELGE I :

Kalem dergisinin kapağı.

Resmini yayınladığımız bu kapakta **Eşref**'in bir beyti, karikatürün alt yazısı olarak verilmiş:

"Bir top atdı, milletin çıkdı
dumanı göklere
Şah-ı İran kıydı mebusanı tenbakü
gibi."

BELGE II :

Kalem, 2 Aralık 1909, sayı: 64, sayfa: 6.

(**Eşref**'le dolaylı ilişkisi bulunan bir mizahi yazı.)

"Zannedersem yakında, mebusanın **İsmail Paşa**'(x) sı varsa, **Ayan**'ın da **Eşref**'i var, diyeceğiz. Çünkü, geçenlerde **Eşref**, şöyle bir kıta ile raz-ı derunını (gönlündekileri) söylüyordu:

"Hidmet etmek isterim kayd-ı hayat (:ömrümce) ile, fakat
Gönlümün meyli ne beylik, ne paşalıkdadır
İhtiyarım, geldi emvate (:ölülere)
karışmak demleri
Son ümidim, Meclis-i Ayan (:Senato) azalıkdadır."

"Kalem" bu kıtaya amin diyecek amma, **Ayan**'ın içinde ayakları henüz çukura yaklaşmayan zevat-ı kiram (:büyükler) var; onlara gadr olur, diye korkuyor.

Eşref'i bu kıtayı söyletmeye sevk eden hissi iyice anlamak için **Ayan-ı kiramı** bir defa gözden geçirmeyi (lüzumlu) gördüm. **Ayan**'ın kapısında saatlerce tedkikatda bulundum: Hep sağlam ayaklar, tecrübekar adımlarla yürüyorlardı. Bu eski, nasırlanmış ayakların öyle kolay kolay çukura, genç mebusların kazmakta olduğu çukura kadem nihade (:ayak basmış) olacakları baidülihtimal (:olanaksız) görünüyordu. Çünkü, adımlarını zamanın terennümatına uydurmakta kesb-i maharet eden... (xx)"

BELGE III :

Kalem, No: 67, s. 3.

"Hafiyeler Nezareti

Düyun-ı gayr-ı muntazama (:garantisiz borçlar)ın tesviye (:ödenme)si meyanında, hafiyelerin de tensik (:düzenleme) ve ıslahı düşünülmekte imiş. Öyle ya, bu devr-i dilara-yı Meşrutiyet'te adedi binlerce yekun teşkil eden bu emekdar ve mücerreb (:deneyli) memurinin bir merci-yi resmiyesi olmak lazım gelir. Her işin bir nezaret (:bakanlık)i olsun da, hatta hidmetkaran idarehanesi bile bulunsun da niçün hafiyeler nezareti olmasın?

Eşref otuz ikinci nüshasında:

"Hafiyye çokdur amma bunları
tedkike merci yok
Niçün varestedir bilmem ki bunlar
bir nezaretden?

feryadıyla, devr-i sabıka aid bir kasidesinde bu noksandan bahs ediyor.

Kişi noksanını bilmek gibi irfan olmaz. İşte bu noksan da nazar-ı dikkate alınıyor. Yakında "Hafiyyeler Nezareti" namıyla bir daire küşad edilecek..."

Bir dilek:

Eşref'in hicvi toplumsal ve evrensel **karakterli** olmasına karşın, dönemindeki olaylara ve kişilere de sıkı sıkıya bağlıdır. Bu durum ondaki derin eleştirelliği ve çarpıcı mizahı gizlemekte, giderek anlaşılmaz kılmaktadır. Öte yandan, dili de bugünkü kuşaklarca anlaşılamayacak ölçüde eskidir. Bu nedenden Eşref'imiz, yani şerefimiz, A. Kadir gibi bir usta tarafından "bugünün dili"ne çevrilmeyi bekliyor...

*x) **İsmail Paşa:** Tokat mebusu, **Türk Derneği** kurucu üyesi, dilin sadeleşmesinden yana olan ateşli bir Türkçü...*

*xx) "Kalem'in yöneticisi olan **Salah Cimcoz** bu yazıda gerçekte "Ayan Meclisi"ni yermek için Eşref'ten yararlanmaktadır. Ayan Meclisi, meşrutiyet döneminde tutucu tavrıyla tepki uyandırmıştı.*

"Kalem" dergisinin kapağı. Eşref'in bir beyti karikatürün alt yazısı olarak verilmiş

"Bir top atdı, milletin çıktı dumanı göklere Şah-ı İran kıydı mebusanı tenbakü gibi"

MANFRED KRIEGELSTEIN FOTOĞRAF SERGİSİ

SAMİH RİFAT

Şu günlerde Atatürk Kültür Merkezi Sanat galerisinde ilginç bir sergi var: IFSAK ve Alman Kültür Enstitüsününortak çabalarıyla açılan Manfred Kriegelstein fotograf sergisi. Kriegelstein geçen yılın İFSAK Uluslararası Yarışması, renkli baskı bölümü birincisi. Öğrendiğimize göre amatör (asıl işi diş hekimliği imiş) otuz yaşlarında, Berlin'li bir genç adam. Sergisi "Lanzarote Görüntüleri" adını taşıyor; Kanarya adalarından birinde, bir yanardağ adasında çekilmiş fotoğraflardan oluşuyor. Tümünde kül, donmuş lav, boz kaya renkleri egemen. İnsan yüzlerine bile yansımış bu renkler; insanlarla taşlar arasında bir yakınlık, bir benzerlik var sanki. Doğrusunu isterseniz insan fotografları, portreler çok da sarmadı beni. Olağanüstü bir yanları yok. Ama doğa görünümlerine gelince işin rengi de tadı da değişiyor. Alışılmışın, olağanın dışında bir biçem, bir tad yakalamış Kriegelstein.

Doğa fotoğrafı kanımca en zor fotograf türlerinden biridir. En etkileyici doğa görünümü kolayca kötü bir kartpostala dönüşebilir. Doğayı fotoğraflayabilmek için sanırım onu önce sevmek, benzersiz derinliğini duymak, onu tanımaya çalışmak gerekir. İyi doğa fotoğrafçıları da çoğunlukla doğa tutkunlarından, doğa adamlarından çıkar. Kaliforniya çöllerinin, ormanlarının tutkunu Ansel Adams geliyor aklıma, dağcı Shirakawa, gezgin- ozan André Martin, Ernst Haas, bizim dağcı, balıkadam, avcı Ersin Alok'umuz... Öte yandan özel bir teknik beceri ve uzmanlık da gerektiriyor doğa fotoğrafçılığı.Kent fotoğrafçısının, "anlamlı an"ı yakalamaya çalışan avcı - fotoğrafçının yaklaşımından, bakış açısından çok farklı bir bakış açısı gerektiriyor. İnsanla uğraşan fotoğrafçının ozanlığa uzanmasına karşılık doğa fotoğrafçısı filozofluğa uzanıyor sanki. Önündeki karmaşık, gizemli, bir bakıma durağan, bir bakıma sonsuza dek devingen konunun getirdiği kaçınılmaz sonuç bu.

Kriegelstein besbelli bir doğa adamı. Ama sanki canlı doğaya değil de ölü doğaya dönük biri. Lanzarote'nin külünden kara toprağından, donmuş magmasından özel bir tad üretmiş. Kimi insan yapılarına, yollara, duvarlara bile bir doğa görünümü kazandırmış. Zaman, sonsuzluk ve gizem yüklü, külrengi bir şiir var bu fotograflarda. Kusursuz bir teknik (baskılarını kendi yapmış) usta işi bir grafik anlatım hemen belli ediyor kendini. Saygın ve yetkin bir sanatçı bence Kriegelstein. Ve fotograf alanında oldukça durgun geçen şu günlerde bu denli güzel sergi az görüldü.

sı ve incelemesi, anlatımın çeşitlenmesi ve çağdaşlaşması, içeriğin (konu, tem, kişi, imge, duygu, düşünce, yorum bakımından) zenginleşmesi ve sınıfsallaşması, toplumsal boyutun yanı sıra bireysel boyutun da genişlemesi ve derinleşmesi, köy/kasaba gerçekçiliğine kent gerçekçiliğinin de eklenmesi ve işlenmesi doğrultusunda epey yol alındı.

Ömer Seyfettin, Mahmut Şevket Esendal, Sabahattin Ali, Sait Faik ve Orhan Kemal gibi kilometre taşı sayılabilecek bir hikâye yazarına raslayamıyoruz 1950'den sonra... Bunu nasıl yorumluyorsunuz?

Belki, adlarını andığınız hikâyeciler gibi kilometre taşları yok, ama çok değerli yazarlar var. Ayrıca, demin belirttiğim üzere, hikâyemizin şimdiki düzeyi de onların çağındakinden aşağıda değil, tersine, daha yukarıda. Kapsamı da daha geniş...

Ona bakarsanız, bugün Fransa'da da Maupassant gibi hikâyecilere ve Flaubert, Balzac, Stendhal gibi romancılara —sizin deyiminizle, "kilometre taşlarına"— raslanmıyor...

Seçme Hikâyeler adlı yapıtınızda hikâyelerin özeti yerine metni verilseydi, okurlar için daha aydınlatıcı olmaz mıydı?

Belki olurdu, ama kitabın oylumu da aşırı şişerdi; o zaman çok az yayımcı onu basmaya yanaşırdı. Öte yandan, **Seçme Romanlar**'ın ilk basımı 1973'te yapılmıştı. Aradan geçen on yıl içinde birtakım yeni romancılar çıktı ortaya, eski romancıların yeni romanları yayımlandı. Romanlar ve romancılarımız üstüne yeni incelemeler yapıldı, açıkoturumlar, soruşturmalar düzenlendi. Biz bütün bu 'yeni' verileri değerlendirerek kitabımızı geliştirmeye çalıştık. Bundan ötürü, **Seçme Romanlar**'ınüçüncü basımına 22 roman eklenmiş, bazı romanlar çıkarılmış ya da değiştirilmiş, bazılarının 'yargı' kesimleri yeni parçalarla genişletilmiş ve 'kaynakça' bölümü zenginleştirilmiş oldu.

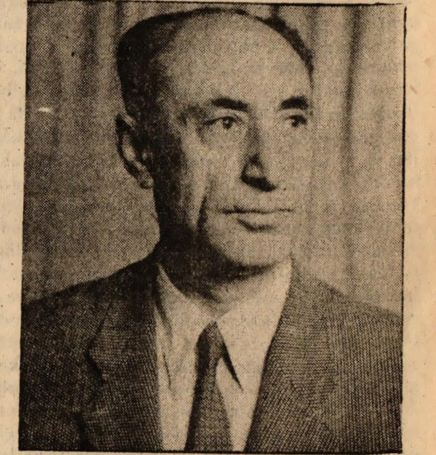
Genç kuşak romancılarından birkaç ada Seçme Romanlar'da raslıyoruz. Kuşkusuz, olağan ve yerinde bir yaklaşım... Ancak burada bir zorluk olmalı. Bir seçim zorluğu. Genç kuşak yazarları içinde romancı olarak "seçilmek" bir şans eseri olmasa gerek çünkü... Ne dersiniz?

Kitabımızı hazırlarken yaşlı-genç, sağ-sol ayrımı yapmadık, normal ve demokratik davranmaya, kalıplaşmış ölçü ve yargıları aşmaya çalıştık. Bunun sonucu olarak, genç romancılara da yer vermekten çekinmedik, ama ihtiyatı da elden bırakmadık. Bu yüzden, ilk eseriyle başarı da kazanmış olsa, kimi gençler için biraz daha beklemeyi uygun gördük. Bu da, bizim işi 'şans'a bırakmadığımızı gösterir.

PLASTİK SANATLAR

Nice yıllardan sonra: REFİK EPİKMAN

GÜLTEKİN ELİBAL

Refik Epikman

Evet, nice yıllardan sonra Epikman'ı anıyoruz. Unutulmamak güzel, umut verici bir olgu. İteleyici de üstelik.

Onyedi mayıs 1974'de ölüm haberini öğrendiğimde üzülmüştüm. Ama daha çok kızmıştım. Kime? Niçin kızacakmışım ki! Olan olmuştu ve böylesi nedenleri gerçekleştirmekte de önde geliyorduk... Duyduklarıma şaşırmıştım da:

Rahatsızlanmışsın, bakım ve iyileştirme için seni Refik Usta, bir hastahane ya da kliniğe yatırmışlar. Bu doğal, doğru, yapıcı ve kaçınılmaz. Ne var ki, sonrasında, sana yanlış iyileştirme uygulamışlar! Açıkçası, bir kan tazeleme, kan verme durumunda küçük, ufak bir yanlışlık olmuş! İşte böylece de, koskoca bir yaşam, senin yaşamın, yaratman susturulmuş!

Elbette, nice yıllardan sonra seninleyiz, Usta Epikman. Dokuz yıl ne de çabuk geçmiş. Ankara'nın Turgut Zaim kalesi, Refik Epikman kalesi yerlerindedirler. Elbette güzel, olgun yapıcı anılarımı yazışmalarımız bütünlüyor. Resimlerin için nice yazılar yazılırken, sen de nice yazılar, tanıtılar, eleştiriler getirdin resim serüvenimize. Tanıştık mıydı? Kaç kez yüzyüze geldik? Belki de bu olanak doğmadı bile. Diyelim, yüzyüze gelmeden ama, bundan öte basamaklarımız oldu. Yineliyeyim, resimlerin, günlük yazıların, kitapların...

Ressam Şeref Akdik'in ölümü üzerine yazılanlar arasında, "'Çok eski arkadaşım ve meslekdaşım Ressam Şeref Akdik'i öteki arkadaşlarım gibi iyi hatıralarla dolu olarak kaybettim. Artık, 'O, sırasını savdı', demekten başka bir tesellimiz de yok.", diyen Usta Epikman sanatı üzerine bir ansiklopediye verilecek notlar gibisine, yaptığı açıklama yazısında bir bakıma soyuttur ama, somutun da yerini vurgulamaktan geri kalmaz:

"Sanatı, önceleri yapıcı, kurallara bağlı, form anlayışı içinde bir terkibe yönelmiş, sonra da canlı ve parlak renklerle sağlanan bir görünüşün ifadesi olmuştur. Böylece dış görünüşler ekspresyonist bir anlamla açıklanmıştır.

"1960 yıllarından bu yana, konudan arınmış, renkli lekelerin ve çizgilerin psikolojik etkilerine dayanan bir anlatım, eserlerinde özellikle yer almıştır..."

Nice emeklerin, alınterinin Hocası, yapıtların müzelerde, seven biriktirenlerinde.... Nur içinde yat–

yazko somut

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

Orhan Kemal

Çağdaş Ferhat'tı Orhan Kemal
Bilirdi kayalar nice sert
Yara yara geldi dişiyle tırnağıyle
Nereden nereye
En dipten en tepeye
Yiğit insan, yalın kuvvet
Ünü büyüyecek dilden dile
Kimse önleyemeyecek
Bin yıl sonra bakacaksınız
O var köylerde, kentlerde
Okullarda çocukların ezberinde
Derin vurdu kazmayı
Orhan Kemal ölmeyecek.

TALİP APAYDIN
(Ulus, 17.6.1970)

Nasıl yazıyorum?

ORHAN KEMAL

"Çoğunluk geceleri, sabaha karşı, saat dörtte kalkar, kahvemi kendi elimle pişirir, makinemin başına geçerim. Üç, dört, beş, bazan hızımı alamam altı saat durmamacasına çalıştığım olur. Hele âşıksam! O zaman iş değişir. Parmaklarım yazı makinemin tuşlarında rüzgârlaşır. Rüzgârlaşır, çünkü yazdıklarımı sevdiğime götürüp okutacağım."

Gerçekten de, okurlar meraklıdır. Haksız da sayılmazlar. Ben, masa başından çok, fazlaca gezer dolaşırım. Yani iş, masa başına geçip yazmağa kaldığı zaman, mesele çoktan hallolmuştur. Gezer dolaşırım. Gezip dolaşırken kafam boyuna çalışır. Ya, yıllarca önce beni şiddetle ilgilendirmiş bir konuyu düşünmekteyimdir, ya da hemen o gün kafama bir şey takılmıştır. Ama daha çok, yıllarca önce kafama takılan, beni zaman zaman şu ya da bu vesileyle kendisi üzerinde düşündüren bir konudur da, nasıl yazsam diye, biçimi üzerinde dururum. Öyle ya, öz belirgin. Biçim? Çünkü daha önce çeşitli biçimlerde bir şeyler yazmışsınızdır. Daha önce yazdıklarınızda kullandığınız biçimlerden ayrı, başka, çok başka olmalıdır. İşte gezip dolaşırken beni düşündüren noktalar bunlardır:

1) ÖZ—Niçin yazıyorum bu konuyu? Ne demek istiyorum?

2) BİÇİM — Nasıl söylemeliyim?

Yukardaki öz ve biçim çözümlenmişse, hele bir de nasıl başlıyacağım kafamda satırlaşıvermişse değme keyfime. Bir kol çengi, sırasına göre canımın o an çektiği İstanbul'un artık hangi lokanta, ya da meyhanesiyse, atarım kapağı. Fazla içmem. Neşemi sürdürmek, daha iyi düşünmek için pek pek iki duble. Bu iki duble içilirken, konu kendikendini yazar da yazar. Size bir örnek: Bereketli Topraklar Üzerinde'nin ilk yazılışında Adana'daydım. Kafamda bu. Öz ve biçimini tespit etmişim de romanı yaşıyorum. Köse Hasan'ın ölüm sahnesine takılmıştım. O sırada tam Seyhan kıyısındaydım. Kendi kendime mırıldanarak, Hasan'ın hemşerisine vasiyetini en iyi biçimde vermek için nasıl dedirtmeliyim diye, bir, beş, on, tekrarlar yapıyorum. Birden istediğim klişe düştü kafama. "—Kardaşlar, beraber tuz epmek yidik. Ola ki, benim size hakkım geçmiştir. Benim iflâhım kesik..." falan der ya? Oralara gelince bir an köse Hasan oldum sanki. Elimde kızım için satın aldığım saç tokası. Hemşerilerime bunu kızıma götürmelerini vasiyet ediyorum. Öyle dokundu ki, başladım ağlamağa. Çevremde insanlar. Görmelerinden de çekiniyorum. Açtım adımlarımı, ama, hemen kâğıda kaleme sarılıp o pasajı notladım.

Çoğunluk geceleri, sabaha karşı, saat dörtte kalkar, kahvemi kendi elimle pişirir, makinemin başına geçerim. Üç, dört, beş bazan hızımı alamam altı saat durmamacasına çalıştığım olur. Hele âşıksam! O zaman iş değişir. Parmaklarım yazı makinemin tuşlarında rüzgârlaşır. Rüzgârlaşır, çünkü yazdıklarımı sevdiğime götürüp okutacağım. O okur, ben onun sesinden kendi yazdıklarımı zevkle dinlerim. İnanır mısınız, o okuduğu zaman, yazdıklarım benden çıkar. Sanki o yazmış da bana okuyor!

Sokakların Çocuğu baştan başa o yılların verisidir. Birde, evet bir de Bir Filiz Vardı! Dikkat ederseniz, bu iki kitapta üslûp tamamen değişiktir.

Şimdilerde çöller gibiyim. Ne aşk, ne meşk.

Agop Arad

Bir de Müfettişler Müfettişi'ni yazarkenki acı günlerim...Bunu özellikle belirtmeliyim. Beş yaş küçüğüm aşağıda, komada, can çekişiyor, ben yukarda, odamda Cumhuriyet gazetesinde tefrika edilecek olan bu romanımı yazmak zorundayım! Bir yandan ölüm, ötede komedi, mizah. Kitabın sonlarındaki ölüm sahneleri, yani romanın kahramanı olan zâtın annesinin ölümünde, sanırım, içinde bulunduğum ruh halinin de payı vardır.

Çoğu zaman öz ve biçim iyice belirlenmiş hattâ yazılmağa da başlanmış olabilir. Olabilir ama, attığım taş istediğim kuşu vuramamıştır. Yâni, "Bayram haftası" demek istedim, yazdıklarımdan "Mangal tahtası" çıkar. O zaman, bir iç huzursuzluğudur başlar. Günler, haftalar,, bâzan aylar... sonunda kaldırıp atar, unutmağa karar veririm. Ne mümkün? Zaman zaman, başını çıkarır içimden, bana kendini gösterir. Yıllardan sonra, hiç ummadığım, hattâ onu düşünmediğimi sandığım bir an kafama düşüverir. İstediğim olmuş, attığım taş istediğim kuşu vurmuştur.

(Varlık, 15.3.1968)

Levent Ete

Orhan Kemal yaşadı

Orhan Kemal roman ödülü sahibi Orhan Pamuk:

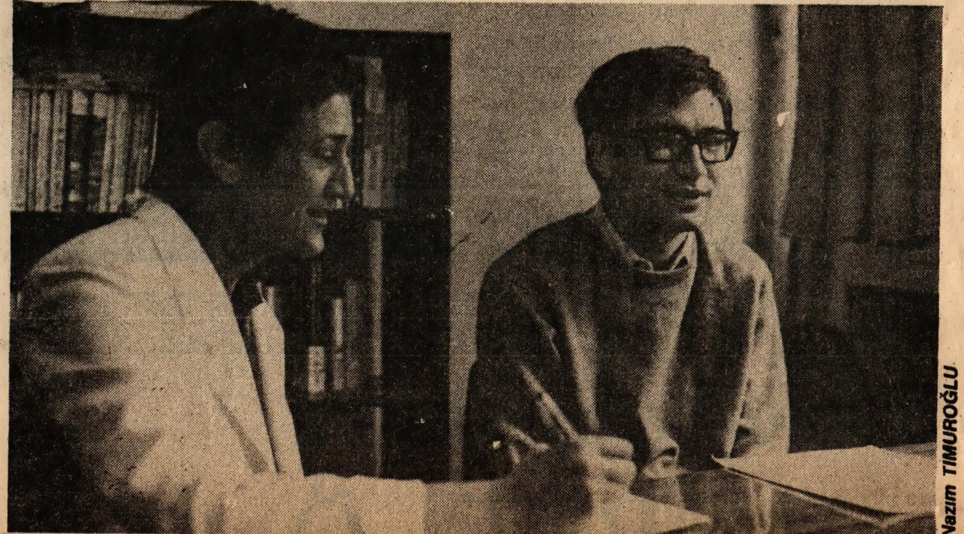
"Cevdet Bey ve Oğulları"nı tam bir tarihsel roman olarak görmüyorum."

ÜLKÜ DEMİRTEPE

— Cevdet Bey ve Oğulları romanınızı yazarken romana yaklaşımınız neydi? Ençok etkilendiğiniz ya da sevdiğiniz yazarlar hangileriydi?

"— Romanı yazarken, çok geniş ölçüde Lukacs'ın etkisi altındaydım. Bu, roman denen biçime belirli bir bakış açısıyla bakmak demek. Aslında, Lukacs'ın bütün kitaplarında üstü örtülü ya da açık övdüğü hem, " eleştirel gerçekçilik", hem 'toplumcu gerçekçilik' dediği şeyin çıkış noktası, 19. yüzyılın klasik roman anlayışındadır. 19. yüzyıl romanı kaynağını, insan ile eşya arasındaki ilişkinin doğrudan olduğu ya da, dünyanın özü denilen şeyin 20. yüzyılda olduğundan çok daha kolay sezilebildiği bir ortamdan alır. Bu bakımdan derin bir iyimserliğin izleri görülen bu roman anlayışı, anlamının en sonunda kavranılabileceğine inanılan bir dünyanın ürünüdür.

Lukacs'ın bütünsellik kavramına verdiği değer bu anlam ve iyimserlikle ilişkilidir. Ben de Cevdet Bey ve Oğulları'na başlarken, ya da kurarken bu bütünselliğin mümkün olabileceğini düşünüyordum. Başka bir deyişle "1974'de Türkiye'-

Nazım TIMUROĞLU

MUZAFFER BUYRUKÇU

Edip Cansever'le tavla oynamaları bir âlemdi. Tanıdık, yabancı seyirciler kuşatırdı çevrelerini. Çaylar, kahveler, kantlar, oraletler içilirken oyunun gerilimi karşılıklı sataşmalarla artardı ve "Sen mi ökesin ben mi ökeyim, şimdi göreceğiz" sözleriyle Edip Cansever'in moralini bozmaya çalışırdı.

(I)

Tanıştığımız 1953 yılından hayata gözlerini yumduğu 1970 yılına kadar -araya giren bazı tatsızlıkları, alınganlıkları, hemen giderilmesi gereken anlaşmazlıkların çocukça inatlaşmamız yüzünden dargınlığa dönüşmelerini bir yana bırakırsak-geceli gündüzlü, bayramlı, seyranlı, mitingli, darbeli tam onyedi yıl dimdik ayakta durarak sürdü arkadaşlığımız. Birçok görünür görünmez engelleri aşarak kendimize, çevremize, genellikle insana kattığımız, katacağımızı umduğumuz zengin deneyler kazanarak ve olgunlukların doruklarındaki gerçek billurlaşmaları tadarak güçlendi birlikteliğimiz. İçtenlikli, art niyetsiz, köylü yalınlığıyla tanımlanan, kavgalı, gürültülü çıkarların ötesinde bir birliktelikti bu. Birbirimize manevi bağlarla, manevi alışverişlerle bağlıydık. Erdemlerimizi yücelten, kusurlarımızı, hatalarımızı düzeltmeye yönelik tavırlar, tutumlar egemendi eylemlerimize... yardımlar, korumalar, yabancılara, düşmanlara karşı savunmalar da egemendi.

Sürekli düşünüyor, sürekli dostluğumuza ilişkin hikâyeler anlatıyor, sürekli düşlerimizde görüyorduk birbirimizi.

Böylesine bin dallı, bin katlı, onbin uzantılı bir ilişkiyi nasıl anlatmalı ki-yaşanan-bütün ayrıntılarıyla ortaya çıksın? Anlatılır elbet, eğer yazar yazarsa anlatılamayacak şey yoktur dünyada ona göre; bir günden kocaman bir roman çıkartır.

Belki, ilerde ben de hayatlarımızı romanlaştırabilirim.

Neyse... Sabahları Talât Kılıç'la (Kendisi hakkında Arkası Yarın ile Sıcak İlişkiler kitaplarında bilgi verilmiştir) ben Taşltarla'dan, Orhan Kemal de yürüye yürüye Cibali'den gelerek sabahın yedibuçuğunda İkbal Kıraathanesinde buluşurduk. İlkin demli çayları, arkadan da orta şekerli kahvelerimizi yudumlarken Orhan Kemal, bir dergiye, bir gazeteye verip para-tahvil-edeceği kısa hikâyeleri okumaya koyulurdu ihtiyar gözlüğüne benzeyen gözlüğünü takıp. (İstese de uzun hikâye yazamazdı, çünkü dergiler, gazeteler, yazıları ısmarlarken kaç sayfa olacağını belirtirlerdi. Orhan Kemal'in küçük hikâyede direnmesi, büyük hikâyeden uzak durması diye bir şey yoktur da küçük hikâye yazmaya zorlanması vardır.) Hikâyeler, ya psikolojik bir durumu ya da toplumsal bir sorunu bol, sıkmayan konuşma tekniğine ağırlık vererek işlerdi. Kimi zaman da saat dörtte uyanıp mahallenin karanlıktaki sessizliği parçalamamasından yararlanarak yazdığı bir romandan düzeltilmemiş. özgün paragrafları aktarır, tasarladıklarından heyecanla, geleceğine inandığı ün ve paranın sevinciyle söz ederdi. Biz,-o anda hem dost hem de düşüncelerini açıklamaya yetkili okurlardık-beğendiklerimizi yüksek sesle, görkemli gösterilerle över, bir cümbüş havası yaratırdık. Ama az beğendiklerimizle ilgili düşüncelerimizi, hışmından korktuğumuz için "Eh, fena değil!" sözleriyle belirtirdik. Bu "Eh fena değil"lere de kızardı, sinirlenirdi; anlayışsızlıkla, cahillikle suçlardı ve ordan genel tutuma sıçrardı. Yapıtlarına yöneltilen eleştirilerin doğruluğundan kuşkulanır, bu konuda en güvendiklerinden derin yaralar aldığından ötürü bir kasıt, bir düşmanlık arardı. Kapkara, burnundan kıl aldırmadığı bir günündeyse...çocuklarına, karısına, çevresine, ortama, dengesizliklere içerlemişse; geçmişte kendisine yapılan ama o sırada karşılığını veremediği bir haksızlığı anımsamışsa bağırır, çağırır, acı üstüne acı, sıkıntı üstüne sıkıntı getiren yazarlığını yere çalar, "Keşke bir manav olsaydım!" dileğiyle kabaran öfkesini yatıştırırdı. Yazdıklarının önemini kavrayamayan ve az bir parayla kapatmaya uğraşan yayımcılara, birkaç yüz lira verecekler diye boyuna atlatan, boyuna bahaneler ileri süren, boyuna arkalarından koşturan karacahil, sadist ama sinema endüstrisini ellerinde tutan filmcilere, yıldırımlar yağdırırdı.

Yeteneğini, çabalarını görmezlikten gelen eleştirmenleri itin kıçına sokup çıkarırdı... Boşalma olgusu tamamlanıp dehşetli tedirginliklerin etkisinden sıyrılınca anlamlı yüzü güneşlenir, "Epey zehir attık haa!" derdi.

Bir süre de Eyüp iskelesinin bitişiğindeki çay bahçesine dadanmış saat dokuzda Galata köprüsünün Haliç rıhtımına bizi bırakacak minyatür vapur kalkana kadar -Sabahiye-nin keyfini çıkarmıştık.

Edip Cansever'le tavla oynamaları bir alemdi. Tanıdık, yabancı seyirciler kuşatırdı çevrelerini. Çaylar, kahveler, kantlar, oraletler içilirken (oraletin ilk piyasaya sürüldüğü günlerde bol miktarda -Se-vitamini içeriyor diye birkaç kavanoz almıştı) oyunun gerilimi karşılıklı sataşmalarla artardı ve "Sen mi ökesin ben mi ökeyim, şimdi göreceğiz." söyleriyle Edip Cansever'in moralini bozmaya çalışırdı. "Bugün formundayım Bay Kansöve, seni çiğ çiğ yiyeceğim". Edip Cansever, soyadını Fransızcaya çeviren Orhan Kemal'e, onun aşırı neşesini sürekli kılmak isteğiyle ve az rastlanan soyluluktaki gülüşüyle, "İnsan yaşlanınca çenesi düşermiş." derdi. Orhan Kemal bu cümleyi beğenmemiş gibi yalancıktan yüzünü buruştururdu. "Buyruk, işitiyor musun banal sözleri?"

"Eee, seviye meselesi." derdim, "O senin gibi bir milletvekilinin oğlu değil ki..."

Edip Cansever, dikkatini zarlara verdiğinden Orhan Kemal'e attığım kamışı sezemez, "Allahaşkına kışkırtma şu düğün serserisini!" derdi.

Edip Cansever'in yenilgiye uğratılmasını beklerken kendisine ateş edildiğini toz duman yatışanca anlayan Orhan Kemal başını sallaya sallaya konuşurdu. "Dost dediğin böyle olur..sağ gösterip sol vurur."

Edip Cansever'e göz kırpardım. "Benim de canım var, ben de insanım!"

Uzak masalarda oturanların başlarını çevirtecek güçteki kahkahalarla çınlatırdı Orhan Kemal kıraathaneyi.

Zar kötü gelirdi bazan, yenileceği anlaşılırdı; o zaman konuşmasının da davranışlarının da rengi değişir, azgın bir boğa gibi burnundan solumaya başlardı. "Ulan uğursuz kemik, ulan Arap Talât, numaraya çöktün gene!" Ve aynı anda beni, Talat Kılıç'ı, İhsan Hasırcı'yı şaka karışımı bir nefretle süzerdi. İçinde kopan fırtınayı, başlarımızda patlayacak kabakları kestirdiğimizden hiç devinmeden put gibi dururduk bıçağının altına yatırmaması için, ama o bizi harcamayı kafasına koyduğundan dilinin ucundakileri yuvarlardı. "Kalkın lan burdan cenabet herifler! Suratlarınızı görmek istemiyorum. Uğursuzlar!" "Hep birlikte kalkar, üç dört metre yürür Nasrettin Hoca'nın fıkrasındaki gibi "Daha gidelim mi Raşit Bey?" diye seslenirdik ve her ay beşaltı kez tekrarlanan bu filmin rol aldığımız sahnelerinde, zevkten ölürdük...Bağırırdı. "Öteye, öteye, kapının yanına!" ve sağ eliyle duracağımız noktayı işaret ederdi. Ceketini iskemlenin arkasına asardı, kollarını sıvardı, saçlarını tarardı, talihsizliğini talihe dönüştürmek amacıyla zarları, tavlayı değiştirir, şanssızlığının kaynaklandığını sandığı bazı suratsız seyircileri "Biraz geri çekilir misiniz!" sözleriyle uzaklaştırırdı. "Refik efendi acele tarafından bir talebe işi! "Kahveyi yudumladığında attığı zarlar oyun kazandıracak nitelikteyse, rahatlardı. "Kahvesizliktenmiş. Şimdi arabım gülmeye başladı artık. Oğlum Edip seni İsmet Paşa bile kurtaramaz. Buna adıyla sanıyla mars derler. Seni bir kere daha Marsilya'ya vali Şam'a kaymakam yaptım mı işin bitiktir."

Saatlerce değil, günlerce değil, aylarca değil, yıllarca sürerdi bu ilişkilerimizi pekiştiren konuşmalar.

Gazeteleri, dergileri, kitapları, eski Türkçe müsvetteleri, gözlüklerini burnunun ucuna kaydırarak okur, bu durumdan hoşlanırdı; çizdiği resmi herkes görsün, takılsın, gülsün isterdi.

Sorardım. "Pinponluğa özeniyorsun galiba?"

"Ben hiçbir zaman bastonla yürümeyeceğim."

"Nasıl becereceksin bu işi? Genç kalmanın sırrını mı keşfettin yoksa?

"Keşfettim ama sana söylemeyecem..Oğlum Buyruk, artistler yaşlanmaz. Her sanatçı bir artisttir. (Art) Fransızca sanat demektir. Sanatla uğraşana da artist derler anladın mı?"

"Anladım ve kültürün dağlar gibi arttı."

Alayıma alayla karşılık verirdi. "Kaşınıyorsun galiba. Şimdi telefon eder, Süleyman'ı çağırırım."

Ürkerdim. "Aman, aman bir alkoliğin saçmalıklarını dinleyecek halde değilim

(Süleyman Erce, benim çocuklu arkadaşımdı. Geçen yıl öldü.)

Sözlerimiz ansızın tükenirdi. Pencerenin önünden geçenleri, zihinlerimizi didikleyen tedirginlikler ya da duygularımızı kıpırdatan nedensiz sevinçlerle seyrederdik. Seyretmekten bıkınca Kapalıçarşıya doğru yürürdük havamızı değiştirmek ereğiyle. Hemen malzeme toplamaya, yeteneklerimizin gözlemci bölümlerini uyarmaya başlardık. Hikâyelerimize koyacağımız ilginç tipleri, silikliklerivle korkunç bir dramı taşıdıklarını belirtenleri belleklerimize çizer, bir dakkada yüz sayfalık bir serüven uydururduk.

(Sürecek)

Orhan Kemal, Muzaffer Buyrukçu ile

---

de kurulan, ya da tasarlanan bir roman, Lukacs'ın öngördüğü anlamlı bütünü olduğu gibi tasvir etmelidir!" diyordum. Romanı, böyle bir bütünlüğün kurulmasına elverişli bir biçim olarak görüyordum. Hemen, tabii, akla Stendhal, Tolstoy, Dostoyevski gelecektir. Bu romanı yazarken, sözünü ettiğim yazarların etkisi altındaydım, modern romanın değil. Doğrusu bu yüzden de Lukacs'ın üzerimdeki etkisinden ötürü, hayıflanmıyor değilim şimdi. Onun teorik araçlarıyla modern romanı anlamak olanaksızdır. Çağımızı anlatmaya elverişli roman biçimi ise klasik (geleneksel) roman biçimleri değil, modern roman biçimleridir. Faulkner'in, Butor'un, Marquez'in roman dünyasına ilgisiz, ya da anlayışsız kalan bir yaklaşım, modern dünyayı ve romanı kavramakta yetersiz kalacaktır. Belki bu noktada, tasvir edilen çevrenin, kültürün ya da kabaca Türkiye'nin hiç de modern roman biçimlerini gerektirmediği düşünülebilir, Türkiye'deki okuyucunun beklentileri bu düşünceyi bir ölçüde doğruladığı da söylenebilir; ama öyle sanıyorum ki, bir anlatım biçiminin, tekniğinin keşfinden, kullanılışından sonra, bu keşif hiç yapılmamış gibi davranmak yeterli değildir. Romana başladığım zaman ki yaklaşımımı, bugün böyle değerlendiriyorum kısaca, geleneksel romanın izlerini taşıyan geniş bir roman yazmak istedim."

— 22 gibi genç bir yaşta, küçük denemeler olmaksızın bu ölçüde bir romana nasıl girdiğinizi anlatır mısınız?

"— Bizde roman, sanki bir 'ihtiyarlar sanatı'dır. Çünkü genellikle bir edebiyat biçimi değil, yaşanmış kimi hikayeleri çağrıştıran bir araç olarak görülür. Bunda kabaca 'hayatım roman' yanılsamasının izlerini görmek kolay. Okuyucunun da bu tür beklentileri olması, birçok yazarın okuyucuyu aslında 'hayatım roman' anlayışına koşullandırması yüzündendir. Bazıları romana, dünyanın anlamlandırılacağı bir biçim olarak bakıyor. Bu yüzden de gençlikle, roman yazmak sanki birbirini dıştalayan şeylermiş gibi görünüyor. Hamingway, en iyi romanı 'Güneş de Doğar'ı yirmiyedi yaşında bitirmişti. Bundan, roman için yaşam deneyi gerekmediğini düşündüğüm hiç çıka-

liğe dayanmak yolundaki düşünceyi de doğrusu kolay kolay yabana atamıyorum. Neredeyse yalnızca yaşadıklarını anlatan Genet, Celine, Henry Miller gibi yazarlar yüzyılımızın büyük kitaplarını yazdılar."

— Romanda Cevdet Bey'in entellektüel sorunları yok. İstekleri çok yalın ve bunlara ulaşmak için çizdiği yolda kararlı bir biçimde yürüyor. Oysa Cevdet Bey'den sonraki kuşak, oğlu Refik ve onun iki arkadaşı roman süresince hep arayış içindeler ve romanın sonunda bir ölçüde de olsa çözüme götürülmüyorlar. Bu üç roman kişisini çözümsüz bırakırken belli bir düşünceniz var mıydı?

"— Kahramanlarının başından geçen olayları birtakım kıssalar çıkarılacak bir biçim olarak görmüyorum, romanı. Bence roman umut ya da umutsuzluk aranılacak ahlaki bir araç da değil. Belki Cevdet Bey ve Oğulları'nı 19. yüzyıl romanından ayıran temel özelliklerden biri bu. Tartışılması gereken kahramanların hareketleri, ya da ahlakları değil, romanın dünyasıdır. Roman yazarken belirli tipler, durumlar, güncel ya da tarihsel olaylar üzerine ne düşündüğümüzü değil dünya ve roman üzerine ne düşündüğümüzü ortaya koymamız gerekir. Bu bakımdan, bazı roman kişilerinin çözümlü ya da çözümsüz bırakılmasıyla ilgili bir amacım olmadığını, bunlara romanın bütünlüğü içinde özel bir anlam vermek istemediğimi belirtmeliyim."

— Roman, 1905, 1934-38 ve 1970 gibi üç zaman kesiti içinde geçiyor. Bu dönemleri seçerken özel bir amacınız var mıydı?

"— Hayır. Yalnızca o dönemlerin , onları izleyen öteki dönemlerden daha çalkantısız olmasına belki dikkat ettim. Böylelikle, önem verdiğim birşeyi, roman kahramanlarının gündelik hayatlarını, daha kolaylıkla ön plana çıkarabiliyordum. Bu noktada gündelik hayatın romanda çok önemli bir yer tuttuğuna işaret etmek isterim. Belki romanın uzunluğu ve hattâ ağırlığı da buradan geliyor. Ama, hikâyeye dayanan, insan merkezli 'serüven roman'dan kaçınmak, Cevdet Bey'i yazarken be-

yaklaşım, romanla yapmak istediğim şeyler arasındaydı."

— Olay örgüsüne egemen belirli bir roman kahramanı yok. Ne dersiniz?

"—Dramatik bir olay örgüsü kurmak değil, geniş bir zamana yayılmış bir bütün çizmek amacıma uygun düşüyordu da ondan."

— Neden tarihsel bir roman yazdığınızı açıklamış olmuyorsunuz.

"— Cevdet Bey ve Oğulları'nı tam bir tarihsel roman olarak görmüyorum. Bir, ya da birkaç dönemi olduğu gibi, diyelim Flaubert'in Salambo'da yaptığı biçimde, bütün ayrıntılarıyla canlandırmak amacında değildim. Çevre gözlemleri, kabaca 'tasvir etmek' ya da 'dramlaştırmak'da değildi amacım. Yalnızca, roman aracılığıyla dünyayı biçimlendirmeye çalıştım. Romanın, zamanın ve olguların düzenlenip anlamlandırılması için yapılan birşey olduğunu galiba demin de söylemiştim. Bu bakımdan bambaşka araçları kullansalar da romanla felsefe arasında bir koşutluk gördüğümü söylemeliyim. Bizdeki çok sözü edilen şu 'felsefe yokluğu'nun bu noktada yapabileceği çağrışımlardan artık söz etmiyorum."

— Türk romanı hakkında birşeyler söyleyebilir misiniz?

"— Belki bu bağlamda kısaca birşeyler söyleyebilirim. Türk romanı somut olana, ampirik dünyaya çok düşkün olduğu için, soyut olanı gözden kaçırıyor sanki. Bu eksikliği de genellikle dar ve güncel olan bir teoriyle gidermek istiyor. Bu ikinci eğilim, 'felsefesizlik', ya da 'yüzeysel felsefe' birçok romanı düpedüz sıkıcı yapıyor. Sanki bazı romanlarımız eğlendirici olmaktan bilinçle kaçıyorlar. Ben, Cevdet Bey ve Oğulları'nın haz veren eğlendirici bir kitap olarak okunmasını isterdim. Bu, doğal olarak, kitabın başka amaçları olmadığı anlamına gelmez."

— Yeni çalışmalarınızdan söz eder misiniz?

"— Bambaşka şeyleri denediğim yeni bir roman bitirdim!

Orhan Kemal'in insanları

ŞÜKRAN KURDAKUL

Orhan Kemal'in ilk romanlarını yazdığı yıllar, Ege ve Çukurova'da değişen tarımsal ilişkiler sonucu, kapitalist işletmelerle birlikte kent ve köy emekçileri de çoğalmaya başlamıştı. Farklılaşma belirginleştikçe küçük ve orta üreticinin temsil ettiği köylü ailelerinin yapısında da değişmeler belirginleşti. Bu değişme-çözülme dönemine özgü yeni insanlar çıktı ortaya.

Orhan Kemal'in romanlarına en çok bu kişilerin yaşam serüvenleri egemendir. Kent ve köy emekçilerini temsil eden bu kişiler varlıkları, ekmek kavgaları, yaşadıkları olaylarla insansal değerlerin de alınıp satılmak istendiği bir düzenin bireyleri olduklarını vurgularlar. Kimileri dönemlerinin siyasal savaşımı içindedir. İyiler iyi, kötüler kötü yaratıldıkları için iyi ya da kötü olmamışlardır. Durumlarını, niteliklerini toplumsal koşullar belirler bu kişilerin. Köy-kent burjuvazisi ile, onların sınıf değiştirme tutkusuna yuvarlanan yardakçıları (elciler, ırgatbaşları, katipler, odacılar) tüm ilişkilerinde sahteci, kalleş çıkar adamları olarak görünürler. Hem emekçilerden, hem mülk sahiplerinden faydalanmak mesleklerinin gereği olmuş gibidir.

Kimi daha çok kişiye gereksinme duyulan işlerde daha az kişi çalıştırarak hırsızlama kazanç sağlarken ölümle sonuçlanan kazalara neden olur. Kimi patronuna kadın götürür, arkadaşını yolsuzluğa "teşvik ederek" suçüstü yakalatır.

Emekçilerle yakın ilişkileri olan bu kişilerin karakterleriyle az çok birbirlerine benzemelerine karşılık yalnız Bekçi Murtaza, yaşamı, doğruluk anlayışı, değer yargıları, kendi kendisine inanması, görev ahlakı ile ayrılır onlardan. Oğlunun gözünde bile "emekçi düşmanı, mal sahibi yardakçısı"dır ama bunu kendisine biçilen ücretten daha fazlasını almak için yapmaz Murtaza. Görevi, üretimde beklenen düzeyin altına düşülmemesi için işgücüne nöbetçilik etmektir onun. Kafasında yalnız bu doğru vardır. İnançları çağdışı değerlerle biçimlendiği için tuttuğu nöbetin kimlere yaradığını düşünme yeteneğinden yoksun kalmıştır. Çok yönlü özelliklerin kendinde toplanması hem ırgatbaşı, katip, odacı gibi anamalın öteki yardakçılarından, hem tanıyıp bildiğimiz öteki insanlardan ayırır Murtaza'yı. Özgün bir kişilik yapar.

Orhan Kemal'in romanlarında toprak ve fabrika işçileri iş bulma zorunluğu ile her türlü güçlüğe boyun eğen kişiler olarak görünürler. Özellikle köyden gelenler için, iş koşullarına, kente, ırgatbaşlarının madrabazlıklarına, kadın ilişkilerine alışmak direnç işidir. Kendilerinden önce sınırları çizilmiş bir dünyada ayakta kalabilmek için, çoğun, bireysel direnç kaynaklarına tutunmaya çalışır bu kişiler. Aralarında eski, deneylenmiş işçilerden, namuslu ustabaşlarından yararlanarak kişiliklerini bunların yanısıra küçük çıkar hesaplarına dayanan o berbat, acımasız dünyanın çarklarına kapılanlar vardır. Bu çıkar hesaplarının, gizli oyunların özünü kavrayacak bilinç düzeyine erişemeyen mevsimlik işçiler, deneysizler, sarı işçi durumuna düşer; bir gecelik küçük kazançlarla geleceğini güven altına almayı düşleyen kadınların, ayakta durma güçlerini yitirdikleri görülür.

Kişilerini yaşamın gerçekliğinden soyutlamadığı için karakterlerindeki toplumsal başatı belirlemede ustalık kazanmıştır Orhan Kemal. Bu nedenle 1950 sonrası Türkiye'sinde emekçi sınıfları simgeleyen eski, deneyli işçiler, namuslu ustabaşları, teknisyenler belli bilinç ve savaşım gücüne sahip insanlar olarak çıkar karşımıza. Yazarın başarısı onları, yaşamın vazgeçilmez bir parçası, toplumun ortadan kaldırılamayacak bireyleri olarak kabul ettirebilmesidir. /

Orhan Kemal'in romanlarında çocuklar, genç kızlar, toplumsal bozulmanın, sorumsuzluğun acı meyvaları görünüşündedir. Çıkar uğruna satılan ya da kaldırıma düşen öğrenci yaşındaki kızlar vardır aralarında. Babasız, anasız erkek çocuklar bir yandan karınlarını doyurmak için, bir yandan cezaevlerinde bile namuslarını korumak için savaşırlar.

Ahmet Hamdi Tanpınar romanlarında toplumsal değişmenin kentsoylu aydınlar üzerinde yarattığı etkileri göstermek istemiştir. Onun kişileri, siyaset, ekonomi, felsefe, sanat konularında düşünür, sözü aldı mı bir solukta sayfalar boyunca birbirlerinin benzeri konuşmalarıyla yaşamları ve karakterleri üzerinde kuşku uyandırırlar. Romancının dünya görüşünü onaylamak için yaratılmış gibidirler.

Orhan Kemal'se değişmenin başka bir aşamasında emek gücüyle etkilenen insanlara bakar, onların yaşarlığındaki en somut özellikleri yakalayarak tipleştirmeye çalışır. Ve insanın bulunduğu konumdaki gerçekliğini, farklılığını çok iyi kavradığı söylenebilir. Bu gerçekliğin değişik süreleri içinde onu kişi yapan öğeleri ortaya koyar. Bu nedenle romanlarında da -öykülerinde olduğu gibi- diyalog büyük yer tutar. Hangi yaşta, hangi sınıf ve tabakanın insanını tipleştirmeye çalışırsa çalışsın onu hareket içinde vermeyi başarmıştır.